

**BELGESEL SİNEMANIN KÜLTÜREL VARLIKLARIN
KORUNMASINA KATKISI: “SAFRANBOLU’DA ZAMAN” FİLMİ
ÖRNEĞİ**

Ayhan Akbulut

171105106

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı

Radyo, Televizyon ve Sinema Yüksek Lisans Programı

Danışman: Prof. Dr. Celal Oktay Yalın

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz, 2020

**BELGESEL SİNEMANIN KÜLTÜREL VARLIKLARIN
KORUNMASINA KATKISI: “SAFRANBOLU’DA ZAMAN” FİLMİ
ÖRNEĞİ**

Ayhan Akbulut

171105106

Orcid: 0000-0003-3652-6664

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı

Radyo, Televizyon ve Sinema Yüksek Lisans Programı

Danışman: Prof. Dr. Celal Oktay Yalın

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz, 2020

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

AYHAN AKBULUT'un “Belgesel Sinemanın Kültürel Varlıkların Korunmasına Katkısı: “Safranbolu’da Zaman” Filmi Örneği” başlıklı tezi 27/7/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek “Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği”nin ilgili maddeleri uyarınca, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak oy birliğiyle başarılı olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Celal Oktay Yalın	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Hakan Aytekin	
Üye	: Prof. Dr. Nazan Alioğlu	

Prof.Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

 maltepe üniversitesi	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ	Doküman No	FR-178
	ETİK İLKE VE KURALLARA	İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
	UYUM BEYANI	Revizyon Tarihi	23.01.2020
		Revizyon No	01
		Sayfa	1

27/07/2020

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bulguların sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmamın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Ayhan Akbulut

Hazırlayan: Enstitü Sekreterliği

Onaylayan: Kalite Yönetim Koordinatörlüğü

TEŞEKKÜR

Suha Arın belgeselleri kültürel varlıkların belirlenmesi, toplumda bu varlıkların hakkında farkındalık yaratılması, sonrasında koruma altına alınması ve yaşatılmasında etkili olmuştur. “Safranbolu’da Zaman” filmi bu bağlamda Safranbolu’nun kültürel varlıklarının korunmasında ve yaşatılmasında tüm Türkiye’ye örnek olacak bir sürecin başlamasını sağlamış, şehrin “Korumanın Başkenti” ünvanını almasında önemli rol oynamıştır. Bu sürecin incelendiği çalışmamızda belgesellerin koruma bilincinin gelişmesindeki, kültürel varlıkların ve mekanın değişimi üzerindeki ve “Safranbolu’da Zaman” filminin tüm bu alandaki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu tezin hazırlanmasındaki katkılarından dolayı öncelikle, deneyimlerini ve bilgi birikimini her zaman benimle paylaşan, çözüm üreten, beni destekleyen ve yüreklendiren, bilimsel ve insani tavrıyla her zaman yanımda olan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Oktay Yalın’a; tezimin belgesel sinema üzerine olması yönündeki düşüncemin oluşumunda etkili olan, belgesel sinemaya özellikle de Suha Arın’a ve belgesellerine ilişkin bilgi birikimini benimle paylaşan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hakan Aytekin’e; günümüzdeki Safranbolu’ya ilişkin görüşlerini benimle paylaşan Sayın Kaymakam Fatih Ürkmezer’e; görüşme talebimi büyük bir nezaketle kabul eden ve bu alandaki tüm yazılı/görsel bilgi ve belgeleri, yaşadıklarını ilk ağızdan benimle paylaşan, Safranbolu’nun koruma ve tanıtım sürecini başlatan ve Türkiye’ye yeniden kazandıran, konuya kendilerini adayan, Safranbolu’nun yaşayan bellekleri dönemin Belediye Başkanı Sayın Yük. Müh. Avk. Kızıltan Ulukavak ve Sayın Aytekin Kuş’a teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Ayhan Akbulut

Temmuz, 2020

ÖZ

BELGESEL SİNEMANIN KÜLTÜREL VARLIKLARIN KORUNMASINA KATKISI: “SAFRANBOLU’DA ZAMAN” FİLMİ ÖRNEĞİ

Ayhan Akbulut

Yüksek Lisans Tezi

Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı

Radyo, Televizyon ve Sinema Programı

Danışman: Prof. Dr. Celal Oktay Yalın

Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020

Belgesel sinema; gerçeklere bağlı kalarak, toplumsal belleğin oluşumunda ve canlı tutulmasında büyük bir role sahiptir. Sesler, öyküler, anılar, anlatılar ve görüntüler unutmaya karşı bir bellek inşa eder. Suha Arın, Türk belgesel tarihinde önemli isimler arasındadır. Safranbolu’nun, UNESCO tarafından Dünya Mimari Miras Listesi’ne alınma sürecinde “Safranbolu’da Zaman” Filmini çekerek, farkındalık oluşturmaya önemli bir katkı sağlamıştır. Üzerinden 43 yıl geçmesine rağmen kayıt altına alınan gerçeklik canlı kalmayı başarmıştır. Bu durum aynı zamanda belgeselin sanatsal gücünü de göstermektedir. Bu çalışmada; “Safranbolu’da Zaman” Filmi’nin bölgenin kültürel varlıklarının korunması ve yaşatılmasına etkisi ve katkılar ile yöre halkının bu konudaki algısının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla anket ve derinlemesine görüşme metodları kullanılmıştır. “Safranbolu’da Zaman” Filmi’nin etkisini ölçmek Safranbolu’da yaşayan 63 kişiye anket uygulanmıştır. Elde edilen verilere Frekans, Varyans (Anova), T-Testi Analizleri uygulanmıştır. Bulgulara göre Suha Arın belgeselinin Safranbolu’ya katkısına dair anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Bir diğer sonuç ise, katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça belgesellerin ve Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filminin Safranbolu’ya katkı yaptığına dair inancın daha fazla olduğudur. Derinlemesine görüşmeler ise Söylem Analiziyle değerlendirilmiş ve ana temalar çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Belgesel Sinemacılığı, Suha Arın, Kültürel Varlık, Safranbolu

ABSTRACT

THE CONTRIBUTION OF DOCUMENTARY FILM TO THE PROTECTION OF CULTURAL ASSETS: THE EXAMPLE OF THE FILM “SAFRANBOLU’DA ZAMAN”

Ayhan Akbulut

Master Thesis

Radio, Television ve Cinema Department

Radio, Television ve Cinema Programme

Thesis Advisor: Prof. Dr. Celal Oktay Yalın

Maltepe University, Graduate School, 2020

Documentary cinema; it has a serious role in the formation and survival of the social memory by being true to the facts. Sounds, stories, memories, narratives and images build a culture of memory against forgetting. Suha Arın has been an important figure in Turkish documentary history. Suha Arın, by producing the film “Safranbolu’da Zaman”, made a significant contribution to raising awareness about Safranbolu and, then in the process of being placed on the World Architectural Heritage List by UNESCO of Safranbolu in 1994. Although 43 years have passed, the recorded reality still remains alive. This also demonstrates the artistic strength of the documentary. In this study an attempt is made to explain; the film “Safranbolu’da Zaman” the contribution and effects of the film to the conservation and maintenance of the cultural assets of the region and the perception of the local people on this issue. For this purpose, a survey was applied to 63 people living in Safranbolu in order to measure the viewing level of the film “Safranbolu’da Zaman”. For this purpose, survey and in-depth interview methods were used. Frequency Analysis, Variance Analysis (Anova), T Test were applied to the obtained data. According to the findings, meaningful conclusions were obtained regarding the contribution of Suha Arın documentary to Safranbolu. Analysis showed that as the educational level of the participants increased, documentaries and Suha Arın’s film had a higher belief that Safranbolu contributed to Safranbolu. In-depth interviews were evaluated with Discourse Analysis and main themes were drawn.

Keywords: Documentary Filmmaking, Suha Arın, Cultural Asset, Safranbolu

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
RESİMLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
ÖZGEÇMİŞ.....	xii
BÖLÜM 1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	2
1.2. Amaç.....	4
1.3. Önem.....	4
1.4. Varsayımlar.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar.....	5
BÖLÜM 2. BELGESEL SİNEMA VE TÜRKİYE’DE BELGESEL SİNEMA.....	6
2.1. Belgesel Sinema.....	6
2.1.1. Tanımı ve Türleri.....	10
2.1.2. Grierson Okulu.....	13
2.2. Türkiye’de Belgesel Sinema.....	15
BÖLÜM 3: SUHA ARIN BELGESELLERİ VE SAFRANBOLU KÜLTÜREL VARLIKLARININ KORUNMASINA ETKİSİ.....	20
3.1. Suha Arın Belgeselleri.....	20
3.2. Suha Arın Belgeselleri’nde Kültürel Varlıkların Önemi.....	25
3.3. “Safranbolu’da Zaman” Filmi.....	27
3.3.1. “Safranbolu’da Zaman” Filmi Mekan Analizi.....	27
3.4. Safranbolu’nun Tarihçesi ve Kültürel Varlıkları.....	28
3.4.1. Safranbolu Altın Safran Belgesel Film Festivali.....	36
3.5. “Safranbolu’da Zaman” Filminin Safranbolu Kültürel Varlıklarının Korunmasına Etkisi.....	38
BÖLÜM 4. YÖNTEM, BULGULAR VE YORUMLAR.....	42
4.1. Araştırmanın Modeli.....	42
4.2. Araştırmanın Hipotezleri.....	43
4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	43
4.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	44
4.5. Bulgular ve Yorumlar	47
BÖLÜM 5. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ.....	80
EKLER.....	87
KAYNAKÇA.....	108

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Safranbolu’da Restore Edilen Kültürel Varlık Sayıları(1985- 2018).....	35
Tablo 2: Safranbolu’da Bulunan Tescilli Eser Sayısı ve Alanlar(Aralık 2019).....	36
Tablo 3: Katılımcıların Yaş, Eğitim, Faaliyet Alanı, Safranbolu Belgeselleri ve Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” Belgeselini İzleme Durumları.....	48
Tablo 4: Katılımcıların Belgesellerin Safranbolu’nun Kültürel Varlıklarına ve Mirasına Katkılarıyla İlgili Algıları	50
Tablo 5: Katılımcıların Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” Filminin Safranbolu’nun Kültürel Varlıklarına ve Mirasına Katkılarıyla İlgili Algıları.....	51
Tablo 6: Eğitim İle Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı ve Suha Arın Belgeselinin Katkısı ANOVA Analizi	52
Tablo 7: “Safranbolu ile ilgili belgesel izlediniz mi?” ile “Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı ve Suha Arın Belgeselinin Katkısı”na Yönelik T Testi.....	53

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Araştırmanın Ana ve Alt Temaları.....	54
Şekil 2. Suha Arın'ın “Safranbolu’da Zaman” Filminin Oluşmasını Etkileyen Şartlar Alt Temasına Ait Kod Şeması.....	57
Şekil 3. Suha Arın'ın “Safranbolu’da Zaman” Filmi Yapıldıktan Sonra Safranbolu Kültürel Varlıklarının Korunmasına Katkısı Kod Şeması.....	67
Şekil 4. Suha Arın'ın “Safranbolu’da Zaman” Filminin Türkiye’deki Kültürel Varlıkların Korunmasına Olan Katkısı Kod Şeması.....	76
Şekil 5. Suha Arın'ın “Safranbolu’da Zaman” Filmi Bağlamında Belgesel Sinemanın Kültürel Varlıkların Korunmasına Katkısının Tema ve Alt Tema Kod Şeması.....	79

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Suha Arın	20
Resim 2: Suha Arın Belgesel Çekiminde	21
Resim 3: Suha Arın Belgesel Çekiminde	22
Resim 4: Suha Arın Belgesel Çekiminde	25
Resim 5: UNESCO Tarafından Koruma Altına Alınan Safranbolu’ya Ait Görsel.....	27
Resim 6: Safranbolu’da Zaman Filmine Ait Film Afişi	27
Resim 7: Safranbolu Genel Görünüm(1975).....	30
Resim 8: Safranbolu Genel Görünüm(2015).....	31
Resim 9: Safranbolu Genel Görünüm	31
Resim 10: Safranbolu Tarihi Yemeniciler Arastası.....	34
Resim 11: Kızıltan Ulukavak’ın “Safranbolu’da Bir Zaman; Bir Başkan (1974-1980)” Adlı Kitabının Ön Kapak Görseli	55
Resim 12: Kızıltan Ulukavak’ın “Safranbolu - Korumada 40. Yıl, 40 Söyleşi (1975 öncesi ve sonrası)” Adlı Kitabının Ön Kapak Görseli	55
Resim 13-14: Aytekin Kuş	56
Resim 15: Dönemin TÜRİNG Genel Müdürü Çelik Gülersoy	64
Resim 16: Kızıltan Ulukavak, Aytekin Kuş ve Ayhan Akbulut.....	107
Resim 17: Kızıltan Ulukavak ve Ayhan Akbulut.....	107

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AK	: Avrupa Konseyi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OWHC	: Organization of World Heritage Cities-Dünya Miras Şehirleri Örgütü
SPSS	: Statiscial Package for Social Sciences-Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ÖZGEÇMİŞ

Ayhan Akbulut

Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı

Eğitim

Ls. 2012 Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme

ÖnLs. 2003 Sakarya Üniversitesi, Adapazarı MYO, Bilgisayar Programcılığı

Lise 1992 Hereke Nuh Çimento Endüstri Meslek Lisesi

İş/İstihdam

2009 Dilovası Belediyesi/ Hukuk Müdürlüğü

2000-2009 Özel Sektör

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Gebze, 1974 Cinsiyet: E

Yabancı diller : İngilizce (çok iyi)

e-posta : aybulut@msn.com

BÖLÜM 1.GİRİŞ

Belgesel sözcüğü ilk olarak John Grierson, tarafından “Creative treatment of actuality” tanımı ile kullanılmıştır: İçinde bulunulan, oluşmakta olan gerçeğin (actuality) yaratıcı bir biçimde (creative) elden geçirilmesi, işlenmesi (treatment) olarak Türkçeye çevrilenbu tanımda en önemli ve belgesel sinema için yaşamsal önem taşıyan nokta: gerçeği deforme etmemektir. Belgesel sinemacı için bu etik bağlamda bir öneme sahiptir. Gerçeklikle bu kadar içi içe olmak temel varoluş gerekçesi olarak belgesel sinemacılığa zamanla toplumsal hafıza boşluklarının doldurulması, kültürel sürekliliğin sağlanması ve doğaya sahip çıkılması gibi alanlarda anlamlar kazandırmıştır.

Belgesel sinemanın ham maddesi, tıpkı tarih gibi gözlemlenebilir gerçek yaşama ait olgulardan oluşur. Belgesel sinemacı, tüm bunları gerçekleştirirken topluma yönelik bir tarihsel sorumluluk içerisinde; çünkü o, yalnızca gerçeği yorumlamakla kalmaz, aynı zamanda bu gerçeklikleri kayıt altına alarak toplumsal bir bellek oluşturur. İşte bu tarihsel sorumluluk, belgeselcinin, toplumsalın belleğini canlı tutması bakımından önem arz etmektedir.

Dünyada belgesel sinemacılığı, bütün zamanlara tanıklığın, yaşama bilgi ve yaratıcılıkla müdahale etmenin ve geleceğin tasarımı konusunda görev ve sorumluluğu yerine getirme oranında değer kazanmaya başlamıştır. Dünya sinema tarihinde Lumière, Flaherty, Grierson, Vertov, Rouch gibi yaratıcı yönetmenler yeni tarzlar geliştirirken Türkiye’de belgesel sinema devletin ağır sansür koşullarında ve desteklenme olmaksızın kendine bir alan açmaya çalışmıştır. İlk Türk belgeselci olarak kabul edilen Fuat Uzkınay’ın ardından Nazım Hikmet, Hazım Körmükçü, Seyfi Havaeri, İlhan Arakon, Sabahattin Eyüboğlu, Suha Arın belgesel tarihinde önemli isimler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Kaydetmek belleklerimizi canlı tutmanın yanı sıra, toplumsal belleğin inşasında da büyük rol üstlenir. Sesler, öyküler, anılar, anlatılar ve de görüntüler unutmaya karşı bir bellek kültürü inşa eder. Belgesel sinema “gerçek”lere bağlı kalarak, toplumsal belleğin oluşumunda ve canlı tutulmasında, ciddi boyutlarda katkı sağlar. Bütün yaşanmışlıkların, deney ve bilgi olarak toplumsal bellek tarafından taşındığı ve yaşamın içine yerleştirildiği ve yine yaşamla beslenen bir süreklilik hali oluşturduğu gerçeği

anların gerçekleştiği yer ile yakından ilgilidir. Mekanın taşıdığı izler, tarihe ve kültüre sunduğu gerçeklikle oradadır ve keşfedilmeyi bekler. Bütünüyle korunması konusunda en fazla üzerinde durulan ve üzerinde farklı araştırmalar yapılan yerlerden biri de Safranbolu’dur. Safranbolu’nun korunmasına yönelik faaliyetler 1975 yılına dek uzanmaktadır. Avrupa Mimari Miras Yılı faaliyetlerinin 1975 yılında Safranbolu’da yapılmasının ardından 1976 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu, Safranbolu için kentsel sit kararı almıştır. Yine aynı yıl, Türkiye TURİNG ve Otomobil Kurumu “Asmazlar Konağını” satın almış ve Suha Arın’a “Safranbolu’da Zaman” adlı belgesel filmini çektirmiştir. 1978 ve 1979 yılında Kültür Bakanlığı Kaymakamlar Evi ve Arasta arşısı’nı kamulaştırarak restore ettirmiştir. 1981 yılında Reha Günay “Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu” adlı yapıtın ilk basımlarını hazırlamış ve bu yapıt, Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. 1992 yılında Safranbolu Meslek Yüksekokulu’nda Restorasyon bölümü açılmıştır. 1994 yılında Safranbolu, UNESCO tarafından Dünya Mimari Miras Listesi’ne alınmıştır.

Suha Arın tarafından çekilen “Safranbolu’da Zaman” (Arın,1976) filmi, Safranbolu’da otantik bir değer olarak işaretlenmiş ve Safranbolu’nun bir marka haline gelmesine büyük katkı sağlamıştır. Suha Arın, Anadolu’daki saklı coğrafyaları ve kültürleri belgeselleri aracılığıyla gün ışığına çıkarmış, onların ulusal ve uluslararası platformda var olmalarını sağlamıştır. Bu belgesel ile belgesel sinemacılığının asıl amacı olan “aynı ülke içerisinde yaşayan toplulukların belleğinden evrensel bir toplumsal ve kültürel bellek oluşturabilmek” düşüncesinin saęlandığđ söylenebilir.

Bu çalışmada belgesel sinemanın toplumsal bellek oluşturma rolü, kültürü devam ettiren ve nesilden nesile aktaran kültürel süreklilik sağlamadaki etkisi, kültürel ve iletişimsel belleğin, toplumsal bellek üzerindeki etkisini görmek amaçlanmıştır.

1.1. Problem

Sinemanın tarihi, belgesel filmle başlar. 1920’li yıllardan itibaren gelişim gösteren belgesel, sinema içinde kurmaca olmayan bir yaklaşımla çekilir. Belgeseller diğer sinema yapıtlarından farklı özelliklere sahiptir. Belgesel, gerçeği ya da gerçek olanla benzerlikleri bulunanı yansıtan ve onu yaratıcılıkla işleyen bir türdür; kendinden önce bulunan ve sonraları da bulunacak olan bir gerçeği, olayı ya da durumu işler. Belgesel sinemada “gerçeklik”, başlangıçtan bugüne tam olarak üzerinde uzlaşılamayan

bir konu ve sorundur. Belgeselin gerçeklikle kurduğu ilişki, konu seçimiyle başlar. Paul Rotha, belgesel yapımcısının yapıtı aracılığı ile halkı ve sorunlarını sergilemek, belli bir toplum kesimini başka bir toplum kesimine tanıtmak, modern toplumun tüm karşıtlıklarını içeren derin ve anlaşılabilir tahliller yapmak, güçsüzlükleri ortaya çıkarmak, olayların gerçek anlamını fark ettirmek, deneyimleri dramatize etmek, toplumun egemen kesimleri arasında daha kapsamlı ve içten bir bakış açısı geliştirmek gibi işlevleri üstlendiğini; bununla birlikte belgesel yapımcısının asıl amacının sonuca varmak olmadığını, sonuç çıkarılmasına yardımcı olacak ifade ve olayları, olması gereken yere yerleştirmek olduğunu vurgular. Böylelikle belgeselci, sonuca varılmasına yardımcı olur (Rotha, 1968: 341-343).

Suha Arın'ın deyişiyle ise belgesel, sanat ve bilimin karşılaştığı yerde beliren ve bilimsel yönü ile doğruyu, sanatsal yönü ile de estetiği yansıtan bir eylemdir. Bu eylemle ortaya çıkan yapıt, duygulara seslenip insani bir duyarlılık oluşturabilmeli ve akla seslenip insanları eyleme yöneltmelidir (Suha Arın Söyleşi, <http://www.mtvfilm.com/tr/>). Michael Renov da belgeselin tarihi gerçekliği kopyalayıp istenen biçimde yeni bir eserin oluşumuna olanak tanınması özelliğini vurgulayarak, belgesel sayesinde zamanın durduğunu ve kaybolan şeylerin yerine konabildiğini belirtmektedir (Renov, 1993:25). Kitle iletişim araçlarıyla etkilenen egemen kültür ve hayat tarzlarının küreselleştiği ve özgünlüğün yerini tek biçimliliğe bıraktığı günümüzde, zaman ile yapılan mücadele daha önemli hale gelmektedir. İnsanla ilgili olan tüm değerlerin ve bu arada sanatın da maddeleştiği bu süreçte, belgesel sinemayı kültürel belleği canlı tutması, kültürel süreklilik ve yenilenme sağlaması, tarihsel akışı kavraması açısından bir direniş alanı olarak değerlendirmek mümkündür. Diğer sinema türlerinden insanla ilgili bir mesaj verme sorumluluğuyla farklılaşan belgesel sinemanın, kişisel belleği devam ettirmek, sosyal bilinç, algılama ve bellek oluşumunun önünü açmak, bilim dallarıyla doğrudan ilişkiler kurmak, belgelerden, bilgilerden ve bilimsel araştırmalardan yararlanarak tüm verilere eşit uzaklıkta bulunmak, ahlaki değerleri kavramak, yaşamı önyargı olmaksızın yorumlamak, toplumun kendiyi hesaplaşmasını sağlamak, kültürel devamlılığı gerçekleştirmek gibi işlevleri vardır.

Geçmiş Paleolitik Çağ'a dek ulaşan Safranbolu, bir Osmanlı şehri olarak Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından 1994 yılında

Dünya Mirası olarak tanınmıştır. Özellikle Osmanlı döneminde Safranbolu'nun ekonomik açıdan özel bir yeri vardır. Doğal ve çevresel etkenlere karşı koyarak yüzyıllardır ayakta durmayı başaran Safranbolu'nun, başta geleneksel Türk Evleri olmak üzere kültürel varlıkları, belgesel sinemaya uygun özellikleriyle dikkat çekmektedir. Safranbolu'da 1970'li yıllarda başlayan tarihi korumaya yönelik yerel faaliyetler, 1976 yılında Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca şehrin korunması kararıyla sonuçlanmış ve 1985 yılında Çarşı ve Bağlar semtleri sit alanı olarak ilan edilmiştir. 1994 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Şehirleri listesine alınmış ve Dünya Miras Şehirleri Örgütünün (OWHC) toplantısında dünyanın en iyi korunan 20 şehriden biri olarak seçilmiştir.

1.2. Amaç

Suha Arın, belgesellerinde insanı ve zamanı mekan üzerinden analiz eder, değerlendirir ve izleyiciyle paylaşır. Bu bağlamda Arın belgeselleri kültürel belleğin oluşumunda etkilidir. Bu çalışma, belgesel sinemanın sosyo-kültürel etkilerini belirlemek ve “Safranbolu'da Zaman” Filminin bölgenin kültürel varlıklarının korunması ve yaşatılmasına katkıları ile Safranbolu'da kültürel varlıkların korunmasında bu belgeselin etkisi ve yöre halkının bu konudaki algısının belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Önem

Suha Arın belgeselleri kültürel varlıkların belirlenmesi, toplumda bu varlıkların hakkında farkındalık yaratılması, sonrasında koruma altına alınması ve yaşatılmasında etkili olmuştur. “Safranbolu'da Zaman” filmi üzerinden belgesellerin kültürel varlıklara ve mekanın değişimine yönelik etkilerinin açıklanacak olması ve konunun literatürde yeterince işlenmemiş olması tezin önemini belirlemektedir.

1.4. Varsayımlar

Suha Arın'ın tüm belgeselleri, insanın zaman ve mekanla olan sorunlarına değinen, değişimin etkisini belirleyen ve yansıtan, zaman-insan-mekan ilişkileri üzerinden kültürel bellek oluşumuna katkı sağlayan bir yapıdadır. Yönetmen “Safranbolu'da Zaman” filmiyle zaman-mekan ilişkisine ve insanın bu kavramların değişimiyle ilgili sorunlarına değinmiştir. Arın'ın belgeselleri aracılığıyla Anadolu

kültürüne ve insanına sahip çıkması, kültürel bellek oluşumuna katkıda bulunması, Safranbolu örneği üzerinden bu çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çalışma, “belgesel sinema” kavramı aracılığıyla “değişim” olgusunu merkeze alarak yeni bir insan-mekan ilişkisi yaratmaktadır. Bir başka deyişle, insanın zaman-mekan ile kurduğu çok çeşitlilik ve çok biçimliliğe dayanan ilişkisinin, mekanın değişimine etkisinin belgesel sinemadaki yansımaları ele almaktadır. “Safranbolu’da Zaman” filmi bölgenin kültürel varlıklarının korunması ve yaşatılması konusunda bir farkındalık yaratılmasına katkıda bulunmuştur.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, Suha Arın belgeselleri kapsamında “Safranbolu’da Zaman” Filmi üzerinden Safranbolu şehri ve kültürel varlıkları ile sınırlandırılmıştır. Konuyla ilgili tez, kitap, makale, görseller ve kayıtlar inceleme kapsamındadır.

1.6. Tanımlar

Kültürel varlık; topluluk, grup ve bireylerin kültürel kalıtlarının bir parçası şeklinde açıkladıkları uygulama, temsil, anlatım, bilgi, beceri ve bunlarla ilgili araç, gereç ve kültürel mekanlar şeklinde tanımlanmaktadır.

Mekan; insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerekli kıldığı nesne ve gereçlerin içerisinde bulunduğu, sınırları içerdiği örgütlenmenin yapısına ve karakterine uygun olarak belirlenen sahadır.

Belgesel Sinema; olgusal çekimle ya da orijinaline sadık kalarak yeniden kurgulamak yoluyla yorumlanan gerçekliğin herhangi bir yönünü, bilince ya da hislere hitap edecek şekilde film üstüne kaydetme yöntemlerinin tümüdür.

Değişim; doğa, insan ve toplumla ilgili nesne ve olguların karşılıklı etkileşimle sürekli devinimidir.

BÖLÜM 2. BELGESEL SİNEMA VE KÜLTÜREL VARLIKLAR

19. yy'ın son yıllarında ortaya çıkan sinema Griffith ve Eisenstein gibi kişilerin çabalarıyla kısa sürede kendine özgü bir dili olan bağımsız bir sanat dalı olarak ele alınmaya başlamış ve dünya genelinde yaygın bir eğlence aracı olarak geniş kitlelere ulaşmıştır (Adalı, 1986). Bununla birlikte sinema tarihinin başlangıcından günümüze, sanatsal ve deneysel sinema anlatım yöntemlerinden olan belgesel sinemacılık deneysel özellikleri ile görsel olarak belgeleme tekniklerine dayanmaktadır (Adam, 2011).

2.1. Belgesel Sinema

1930'lu yılların başında sinema sanatında yeni bir terim olan “Documentary - Belgesel Film” yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Herman'a göre belgesel film; “öyküsü gerçeğin içinden çıkan bir çalışmadır. Bu nedenle de gerçekçi bir konum içinde, öykünün geçtiği gerçek yerde ve öyküle ilgili gerçek kişilerle uygulanır.” (Adalı, 1986). Belgesel, tüm dünyada gerçekliğin ve olayların aslının olduğu gibi perdede yansıtılması amacını taşımaktadır. Bununla birlikte gerçeğin yansıması, öznel bir kadrajdan geçmekte, konuya öznel özellikler de eklenmektedir. Belgesellerde, bir konunun en temel olguları araştırılmaktadır, ancak belgesel konu olarak aldığı olayların doğrudan bir kanıtı olamaz. Belgeseller, dünyanın son yıllarda sanat ile olan ilişkisinin de bir reddi anlamını taşımaktadır. Sanat, öykü ve anlatım olarak bireylerin psikolojik durumlarını kapsamı içerisine alırken, bu psikolojik altyapı ve özellikler belgesellerde ana temeli oluşturmaz ki, aynı zamanda belgesellerde bir sanatsal filmdeki gibi profesyonel oyuncular kullanılmaz (Adanır, 1994). Sanattaki estetik kaygı ve kullanılan yöntemler, belgeselciliğin çok uzağındadır. Dolayısıyla belgeseller ana sanat alanlarından bu özelliğiyle ayrılırken, aynı zamanda insan-sanat ilişkisindeki kişiselliği ve öznelliği reddederek gerçekliğe yaklaşmaktadır. Bu bağlamdan yola çıkarak belgesellerin, klasik anlamdaki sanattan çok uzakta durduğunu söylemek mümkündür.

Belgesellerde, bir konunun en temel olguları araştırılmaktadır. Aynı zamanda bir sanatsal filmdeki gibi profesyonel oyuncular kullanılmaz. Bu yönüyle sanattan tümüyle ayrılmaktadır bile denilebilir. Sanatın içinde bulunan estetik kaygı ve kullanılan metotlar, yöntemler belgeselciliğin çok uzağında yer almaktadır. Tüm bunlardan yola çıkarak belgeselciliğin, klasik anlamdaki sanattan çok uzakta durduğunu söylemek mümkündür. Belgeselcilik bir bakıma gazetecilik içindeki alt metinlerden biri olarak

sayılabilir (Hauser, 1984: 427). Belgeselciliğin bu genel tanımı iyi bir başlangıç noktası olmakla birlikte, farklı belgesel türlerini ayırt etme noktasında yetersiz kalmaktadır. Çoğu belgesel belli bir tanıma uymaz, sahte belgesellerle kurmaca ve belgesel arasındaki çizgiyi bilinçli olarak bulanıklaştırır. Yaratıcı ifade söz konusu olduğunda kural yoktur, pek az özgün kural geçerliliğini korur. Neyin belgesel sayılacağı kesinlik taşımaz; kurumlar yönetmenler izleyiciler hatta filmlerin kendisi tarafından tartışılmaya açıktır (Nichols,2017: 161).

Arnold Hauser, belgeselcilik üzerine birçok tanımlamada bulunmuştur. Belgeselciliği bir bakıma gazetecilik içindeki alt metinlerden biri olarak sayar ve aslında bu tanımlarıyla farklılaşarak sanatı yüceltir. Çünkü Hauser idealizmin olması gereken yerde olmadığını söylemektedir. (Hauser, 1984:427). Bununla birlikte, geline bu noktada hayal kırıklıkları, sanatın uzun vadede çok daha önemli işlere imza atmasına ön ayak olacaktır. Sanatın en temel yapı taşlarını oluşturan edebiyat, resim, müzik ve tiyatro alanlarında büyük ve köklü denemeler yapılmaktadır. Aynı şekilde bu alanların bir bileşimi olan sinemada da yine radikal deneyimlere başlanmıştır. Bu deneyimlerde ortaya çıkan sonuç ise yeni bir anlatıyla birlikte farklı sonuçlar alınmasıdır (Jacobs, 1979:12). Hauser, belgeselciliğin dili üzerine tanımlama yaparken yine diğer sanat alanlarının dilinden bahsetmektedir. Bu konuda da hiçbir sanat eserinin her şeyiyle sıfırdan yaratılamayacağını söylemektedir. Belgesel sinemanın anlatı dili, diğer tüm alanların dilinden farklıdır. Ona göre, bu farklılıkların temel nedeni de yine bu söze dayandırılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, sinema kendi dilini oluştururken kendinden önce gelen alandan (tiyatro) yararlanmıştır. Diğer bir deyişle her sanat dalı bir önceki alandan mutlak derecede yararlanmıştır. Sinema aynı zamanda sahne sanatlarının tümünden yararlanarak bugünlere gelmiştir (Kuruoğlu ve Akçora, 2017).

Belgeselciliğin kaynaklarına bakıldığında, sinema ya da tiyatro gibi bir geçmiş forma ya da pratiğe dayandığı görülmektedir. Belgesellerin temeli olarak sayılabilecek yapıtlar, gazeteler için hazırlanmış tefrikalar ve belli bir konuyla ilgili alınan uzman görüşleridir. Bu kabulden hareketle tarihte ilk hazırlanan yapıt, Henry Mayhew'un 1851-1862 yılları arasında yayınlanan Londralı yoksullarla görüşmeler yaptığı London Labour ve London Poor yazıları olarak söylenebilir. Bununla birlikte yine gazetelerin vermiş oldukları hükümet programları ve bu programlara farklı açılardan bakan uzman görüşleri en eski örneklerdir. Ancak bu gibi yazılar belgesel niteliği bakımından

farklıdır; çünkü yazılar bir anlatı şeklinde pasif konumda aktarılmıştır (Rabiger, 1998: 15). Belgesel köken olabilecek bir diğer tür de resim ya da karikatür çalışmaları olarak belirtilebilir. Brugel, Hogarth, Goya, Daumier ve Toulouse-Lautrec'in yaptıkları çalışmalar bunlara örnek verilebilir. Goya'nın savaş ile ilgili görüşü ya da Daumier'in yoksul şehirler yaklaşımı, genel olarak belgeselciliğe bir ışık olurken yol göstermiş ve çağı yakalama konusunda yardımcı olmuştur (Rabiger, 1998:15).

Belgeselciliğin gelişmesinde en etkili olan etkenlerden biri estetik algılardır. Başlangıçta diğer sanat dallarından esinlendiği kabul edilen belgesel sinemanın çıkış noktasında kendisine esin olarak aldığı ürün ve akımlar bulunmaktadır. Ancak tümünden bir belgesel olarak kabul edilebilecek, belgeselciliğin manifestosu sayılabilecek bir eser bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu alanında yapılmış amatör çalışmalar belgeselciliğin gelişmesine önemli katkılar sunmuştur. Sinemanın özgün dili aranırken yapılmış çalışmalar, belgeselciliğin ilk örnekleri arasındadır. Bunların başında ise Auguste Marie Louis Nicolas ve Louis Jean Lumière Kardeşler'in, gündelik yaşamın içine ilk objektifi koydukları an gelmektedir. Diğer bir değişle Lumière Kardeşler belgeselciliğin ilk örneğini vermişlerdir (Rotha, 2000:49).

Sinema tarihi üzerine çalışmalar yapan eleştirmenler, genel olarak iki akım üzerinde durmaktadır. Bunlardan ilki temel olarak eğlendirme amacıyla yapılan ve kurgusal ürünler veren filmlerdir. Diğeri ise temel amacı olarak bilgilendirmeyi hedefleyen belgesellerdir. Bu eleştirmenler, kurgu ile yeni bir dünya sunan filmlerin yapımcısı Marie Georges Jean Méliès ile gündelik yaşamın izlerine görüntülemeye çalışan Lumière'leri incelemişlerdir. Mesguis, Lumière'lerin kameramanlığını yaparken yaptıkları çalışmaları şu şekilde anlatmıştır: "Lumière Kardeşler sinemanın gerçek egemenlik alanını uygun bir yöntem kullanarak kurmuşlardır. Roman ya da tiyatro insan yüreğinin incelenmesi için yeterlidir. Sinema ise hayatın ve doğanın dinamizmi, kalabalıkların manifestosudur. Bütün bu iddiaların da harekete bağlı olduğu unutulmamalıdır. Sinemanın lensleri dünyaya açılmaktadır." Bu sözden yola çıkarak, Lumière Fabrikasında Öğle Yemeği (Launch Hour at the Lumière Factory), Trenin Varışı (Arrival of a Train), Lyon Cordeliers Meydanı (La Place Des Cordeliers A Lyon) gibi eserler umumi alanlardaki toplulukların hayatlarını ekrana yansıtmışlardır. Yani hayatın karmaşıklığını ve kontrolsüzlüğünü kitleler üzerinden yine kitlelere anlatmışlardır. Bu durumda ilk izleyicilerinin verdikleri alışılmamış tepkilerini de göz

önünde bulundurmak gerekmektedir (Klugherz, 1971:452). Lumi reler'in yapıtlarının temel özelliklerine bakıldığında, hayatın akışının genel olarak kurgulanmadan ve mekansal-öyküsel kaygı olmaksızın olduğu gibi perdeye taşındığı görülür (Rilla, 1974: 99).

Lumi reler'in yaklaşımda olduğu gibi, belgeselciliğin temel hedefleri arasında "gerçekliğin sunumu" yani gerçekliğin kurgulanmadan verilmesi belirgin bir şekilde yer almaktadır. Belgeselciliğin temel hedeflerinden biri de budur, yani gerçekliğin kurgulanmadan verilmesi. Bununla birlikte kurmaca filmlerin izleyicileri, izledikleri filmlerdeki insanların bir senaryoya hizmet ettiklerini bilir, gerçek olan hiçbir Şey yoktur. Senaryo gereği ölen bir kişinin gerçekte ölmediği herkes tarafından bilinir. Ancak belgesel yapımlarında, izleyenler izlediklerinin bir gerçekler dizgesi olduğunu düşünür ve bunun üzerine kurulu olarak fikirlerini Őekillendirirler (Wolper, 1998:285). Belgeseller, kendilerine temel olarak gerçekleri yansıtmayı alırlar, ancak sadece gerçekleri yansıtmak isteyerek estetik kaygıdan uzaklaŐamazlar. Yani salt bir kamera çekimiyle elde edilen görüntüler bir belgesel değildir; belgesel gerçek ve estetiğin buluŐtuėu yerdir. Aynı zamanda bu yer onun temel sorumluluk noktasıdır. Belgesellerin seçmiŐ oldukları konular ve bu konuların iŐleniŐ biçimleri bir bütündür. Bu bütünlük içerisinde olmak, belgeselin temel formunu oluşturur. Öte taraftan belgeselin en değerli özelliklerinden biri de içerdiği gerçeklik ve estetik formlarının geniş bir alana yayılmış olmasıdır. Belgeselin kendisine yaratmış olduğu çalışma alanları sabit değildir; diğer bir ifadeyle teknik ve teorik imkanlar çerçevesinde, sabit olan çözüm sistemleri kurgusal filmlerin sistemlerinden farklıdır. Belgeselcilik genel olarak mücadele ve değişim üzerine kuruludur. Tüm bu nedenlerden dolayı, belgeselin ve belgeselciliğin ortak bir tanımı da bulunmamaktadır (Nichols, 1991:12). Belgesel filmler üzerine uzman kişilerin yan yana gelerek aynı konuda uzlaŐmaları genelde zor bir görüntüdür. Asla noktalanmayan ve uzlaŐılmayan tartiŐmalar belgeselcilerin ortak özelliklerindendir. Bununla birlikte üzerinde uzlaŐ sağlanamayan bu konu ortak olup, tartiŐma ve uzlaŐmazlıklar her dönem yeni formda devam edecektir. Her ne kadar belgesel ve belgeselcilik tanımı üzerinde bir uzlaŐ sağlanamasa da deėiŐmeyecek olan tek Şey, belgesellerin her zaman gerçekleri inceleyecek olmasıdır (Rabiger, 1998:3).

Belgeseller  zerine genel bir tanımlama yapılamaması, en başta belgesel yapımcılarının öznel tutumlarından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar nesnel gerçeklik

sabit ve değişmez olsa da, sosyal ve öznel gerçeklik değişkendir ve kişiye göre farklılık göstermektedir. Belgesellerin sunmuş olduğu gerçeklik de yine sosyal gerçekliğin bir örneğidir. Ancak belgesellerin öznellik algısı, kurgusal filmlerdeki öznellikten farklıdır. Belgesellerin olaylara nispeten daha nitelikli bir objektiften baktığı ve tarafsızlığı kabul edilen bir olgudur. Nitekim bu özelliğiyle yani olaylara tarafsız bakış açısı nedeniyle izleyicide farklı izlenim uyandırabilirler. Ancak bu gibi durumlarda Berthold Friedrich Brecht'in görüşleri yapılacak tespitlere pusula olabilir. Brecht, bu gibi durumlarda gözlemlenebilir gerçeğin altında yatan gerçeklerin belirlenmesi gerektiğini savunur. Bu nedenden dolayı iyi bir belgeselcinin, verdiği ayrıntılara çok dikkat etmesi gerektiğini belirtir. Örneğin kitlesel bağlayıcı bir söz söylemekten mümkün olduğunca kaçınılmalıdır (Izod ve Kilbom 1997:427-428).

Bir filmin belgesel olduğuna dair algıyı belirleyen varsayım ve beklentiler şu şekildedir. Belgeseller;

- Gerçeklik hakkındadır,
- Gerçek insanlar hakkındadır,
- Gerçekten olmuş olaylarla ilgili öyküler anlatır.

İzleyiciler bunları daima ortak bir başlangıç noktası olarak görür. Bu varsayım ve beklentiler sıklıkla, fotoğraf ve ses kaydının ayırt edici görsel ve işitsel nitelikleri olarak kabul edilen şeylerin bir kopyasını yaratmasına olanak veren betimsel kapasitelerine dayandırılır (Nichols, 2017).

2.1.1. Tanımı ve Türleri

Sinemada “belgesel” olarak adlandırılan tür, sinema tarihinin belli bir döneminde belirgin bir yöntem olarak birden bire ortaya çıkmamış, belli bir yapımda yeni bir film kavramı olarak belli bir süreç içerisinde ve somut nedenlerden dolayı gelişerek ortaya çıkmıştır (Adalı, 1986).

Nichols (2017)'a göre belgesel sinema kavramı;

“kimsenin yola bir belgesel geleneği yaratmak yada bu sesi bulmak için çıkmadığının altını çizmek gerekir. Belgesel sinema tarihini, başı ve sonu olan bir öykü şeklinde yapılandırma çabası, belgeselin ortaya çıkışından sonra gelir. Bu çaba yönetmenlerin bugün bulunduğumuz duruma nasıl geldiğimizi anlama isteğinden kaynaklanır. Erken dönem yönetmenlerinin amacı henüz var olmayan bir geleneğin yolunu açmak değildi. Onların asıl tutkusu sinemanın sınırlarını keşfetmek, yeni olasılıklar ve denenmemiş biçimler bulmaktır. Çabalarının bir kısmı, bugün belgesel sinema dediğimiz türü biçimlendirmiştir...”

şeklinde ortaya çıkmıştır.

Belgesellerin türlere göre ayrılması 1980'li yılların ortalarına denk gelmektedir. Yine aynı tarihlerde kuramsal ve akademik çalışmalar içerisinde yer almaya başlamıştır. Belgesel türleri, birbirlerinden öncelikli ya da alt grupta değillerdir. Kendi içlerindeki ayırım tarz ve sunumlarına göre yapılmaktadır. Belgesellerin en ayırt edici özelliği, birbirlerinden farklı görünümde olmalarıdır. Belgeselciliğin tek bir teknik ya da teorik bir formülü olmamasından dolayı da her türlü yapım belgeselciliği mümkün kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle belgesellerin gidebileceği birçok yol ve alan vardır. Bu durum belgeselciliğin zenginliğini göstermektedir (Izod ve Kilbom 1997:429).

Belgeselcilik üzerine ve türleri üzerine tartışmalar yapılırken temel olarak belgeselciliğin zenginliği ve alanının genişliğine dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Ancak diğer taraftan bu tartışmalar, eleştirel bakış açısının çoğalmasını gündeme getirmektedir. Bu durum, tür ayrımlarının doğası gereği ortaya çıkan bir sonuçtur. Burada bilinmesi ve hatırlanması gereken en önemli konu, belgeselde bir türün içerisine yerleştirilecek temek taslakların bulunmamasıdır. Bu durumun en açık örneği eleştirmenler arasında görülmektedir. Eleştirmenlerin temel olarak bir görüş ve tanım üzerinde uzlaşamamaları, türlerin genel bir tanımı olmamasından kaynaklanmaktadır. Belgeselciliğin, gazetecilikle iç içe geçen yönlerinin olması da göz önünde bulundurulursa, belgeselcilikte tür ayrımının yapılması oldukça zor bir hale gelmektedir. Belgesel türlerinden bazıları, başka belgesellerin yan karakterlerini alarak ana karakter yapıp farklı bir türün ortaya çıkmasına olanak tanıyabilmektedirler. Aynı şekilde bir belgeseldeki ana karakter başka bir belgeselin yan karakteri de olabilmektedir. Bu nedenden dolayı belgesel türleri arasındaki sınır çizgileri oldukça

belirsizdir. Belgeselleri şekillendiren karakterlerin oldukça baskın bir şekilde gösterilmesi bu nedenle hayati bir önem taşımaktadır ve bu şekilde belgesel türü daha açık ortaya çıkabilmektedir (Izod ve Kilbom, 1997:429). Bu sorunlar sadece belgesellere ait değildir; aynı şekilde kurgusal filmler üzerine yapılan tür tartışmalarında da benzer sorunlar ortaya çıkmıştır. Bir akım içerisindeki tür sınıflandırması, kesinlikle açık ve nesnel bir tartışma değildir. Film türleri arasında bir harita bulunmadığından bu tartışmalar da sürecektir. Örneğin bir eleştirmenin tür olarak yansıttığı eser, bir başka eleştirmen tarafından alt tür olarak verilmektedir. Genel bir anlamda ifade etmek gerekirse, hiçbir alanda tür sınıflandırması sağlıklı bir şekilde yapılamamaktadır (Kutay, 2003:123-124).

Belgesel filmlerinin türlere ayrılmasında aynı kurmaca filmlerin türlere ayrılmasında olduğu gibi çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Belli bir tür haritası olmadığından, belgesel türleri net olarak belirlenmemektedir. Ancak kurmaca filmlerden farklı olarak bir gerçekliğin de altının çizilmesi gerekmektedir. Bu farklılık belgesel filmlerin bilgilendirici olması gerektiğidir ve her ne kadar farklı bir formatta yapılsa yapılsın belgeselin bu özelliği göz ardı edilemez. Bunun yanı sıra kurmaca filmlere bakıldığında böyle bir amaç görülmemektedir ki, temel amaç eğlendirmek ve insanların güzel zaman geçirmesini sağlamaktır. Bu nedenle kurmaca filmlerde bu amaca yönelik bir dil yaratılmaya çalışılmıştır. Bir kurmaca filmde eğlendirmek temel amaç olarak alındığında buna paralel olarak basit bir dil kullanmak yeterli gelmektedir. Ancak bu durum belgesel film için geçerli olamaz (Nichols, 1991: 12). Bir kurmaca film, izlendiği sırada sadece kullanılan dile bakıldığı takdirde hangi türde olduğu çıkarılabilir. Bu gibi verilerde ikonografilere bakmak yeterli olacaktır. Örneğin, korku, romantik, komedi gibi filmler ikonografik açıdan zengin filmlerdir. Ancak belgesellerde bu gibi örneklerle açıklanacak ya da herhangi bir türe ait olacak temel dil verisi bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra belgesellerdeki olay örgüleri, belgesel türlerini oluşturan verilerin dışında yer almaktadır. Bu nedenle bir belgeselin diline bakarak türünü belirlemek oldukça zordur; hatta neredeyse imkansızdır. Öte taraftan iki belgeselin aynı türde olmasına rağmen kullandığı farklı dil de, belgeseller arasındaki yapılacak sınıflandırmanın işini zorlaştırmaktadır. Aynı şekilde kurgu filmlerindeki bu benzerlik ve farklılıklar yine belgesel filmlerinin sınıflandırılmasında bir engel oluşturmaktadır (Mutlu, 1991:39-41). Bir filmi herhangi bir türe ayırmak için bilinmesi

gereken en temel şey, o türün tüm özelliklerine hakim olmaktır. Aksi şekilde sağlıklı bir sınıflandırma yapılamaz. Aynı şekilde eserin iyice anlaşılmadan da tür sınıflandırması yapılamaz.

Buraya kadarki kısımda ortaya çıkan sonuç ise, hem türün özellikleri hem de eserin alt metni ve üst anlatısının iyice kavranmış olması gerekliliğidir. Bu kavramaların herhangi bir yerinde oluşacak eksiklik, sonucu yanlış sınıflandırmaya götürecektir. Burada devreye sınıflandırmaların öznelliği girmektedir. Eleştirmenlerin özellikle belgesel filmlerde açmaza düştüğü nokta budur. Belgesel konusunda uzmanlaşamadıklarından dolayı yapılan çalışmalar bir yerden sonra kısır döngüye girmektedir (Izod ve Kilbom, 1997: 429). Bununla birlikte belgesel üzerine yapılmış sınıflandırmalar elbette bulunmaktadır. Bunların başında Wolf Rilla, Bill Nichols, John Izod ve Richard Kilbom, Paul Rotha, John Grierson, Siegfried Kracauer ve Eric Bamouw'un kuramları gelmektedir. Bu kuramcılar, belgesel sinema üzerine kabul görmüş kuramları üretmişlerdir (Ocak, 2008).

2.1.2.Grierson Okulu

John Grierson, İngiliz Belgesel Okulu'nun kurucusudur. Grierson aynı zamanda önemli bir belgesel kuramcısıdır. Grierson, özellikle belgesel konusunda ortaya birçok ilke koymuştur. Bu ilkeler hem öğrencilerini hem de kendisinden sonra gelen belgesel yapımcılarını çok etkilemiştir. Grierson, bir belgeselin nasıl olması gerektiğine dair çok temel öğretiler vermiştir. Grierson aynı zamanda belgeselin bir sinema filmi gibi sanat eseri olarak görmektedir ve savunmaktadır (Rotha, 2000:24).

John Grierson'a göre belgesel, her şeyden önce bir iletişim türüdür. Aynı zamanda sosyolojik olarak içinde bulunduğumuz yüzyılın karanlık noktalarına ışık tutmaktadır. Bu bakımdan incelendiğinde ise insanlara yol gösterici olmaktadır. Öte taraftan da diğer sanat eserlerinin hizmetinde olmak zorunda değildir. Çünkü belgeseller kendi beceri ve imkanlarıyla da dünyanın karmaşıklığına çözüm getirmektedir. Grierson, belgeselin sanatın hizmetine girmesi yerine ekonominin, ideolojinin ve de ahlaki değerlerin hizmetine girmesi gerektiğini söylemektedir (Akbulut, 2012).

John Grierson'un ilk filmi olan "Balıkçı Tekneleri" İngiliz Hükümeti tarafından desteklenerek çekilmiştir. Bu filmde Grierson, Kuzey Denizi'ndeki balıkçıların yaşamlarını belgeselleştirmiştir. Grierson, bu filmde balık avcılarının hikayelerini

anlatırken avangart bir tür denemiştir. Bu filmde görüntüler ritmik yerleştirilmiştir ve biçimsel kurgu ile kurgulanmıştır. Bu filmle birlikte Grierson, İngiliz Belgesel Hareketi'nin başlangıcını yapmış olmaktadır (Rotha, 2000: 75). Balıkçı Tekneleri'nin başarısı, bir toplumbilimci olarak Grierson'un geniş halk kitlelerinin eğitilip yönlendirilmesinde sinemanın en etkin iletişim aracı olduğu görüşünü pekiştirmiştir (Adalı,1986). Bu filmin gösterdiği başarıdan sonra İngiltere'de kamu sektöründe kurulmuş örgütlerinden birisi olan ve İmparatorluğun çok geniş bir alana yayılmış olan topraklarında her türlü etkinlik ve araştırmanın desteklenerek yönlendirildiği "Empire Marketing Board-İmparatorluk Pazarlama Kurulu (EMB)"nin bünyesinde yer alan sinema bölümü Grierson öncülüğünde bir belgesel okul olma yoluna girmiştir (Adalı, 1986). John Grierson'ın kurmuş olduğu okulda birçok önemli isim bulunmaktadır. Bu isimler başlıca; Basil Wright, Arthur Elton, Edgar Anstey, Stuart Legg, Paul Rotha, Harry Watt, Alberto Cavalcanti, Humphrey Jennings, Benjamin Britten ve Robert J. Flaherty'dir (Akbulut, 2012).

İngiliz Belgesel Okulu'nun ilkeleri şu şekilde belirlenmiştir;

"Bizler sinemanın çevresini gözlem ve yaşamın içinden seçim yapabilme kapasitesinin yeni bir yaşamsal sanat formu olarak kullanılabileceğine inanıyoruz. Stüdyo filmleri çoğunlukla gerçek dünyayı kadraja alma imkanını göz ardı etmektedir ve yapay arka planlarla sergilenen hikayeler fotoğraflanmaktadır. Belgesel ise yaşamdan hikayeleri ve sahneleri sergiler."

"Bizler orijinal (ya da yerel) oyuncu ve orijinal (ya da yerel) sahnelerin modern dünyanın ekran yorumu için daha iyi rehberler olduğuna inanıyoruz. Onlar sinemaya müthiş bir kaynak sunarlar. Onlar gerçek dünyanın karmaşık ve şaşırtıcı oluşumlarına, stüdyonun yapay sahnelerinden ve stüdyo makinistinin yaratıcılığından daha fazla yorum gücü verirler."

"Biz ham olarak alınan malzemenin öykülerden daha uygun (felsefi yaklaşımda daha gerçekçi) olduğuna inanıyoruz. Doğal mimiklerin ekranda özel bir değeri vardır. Sinema geleneğin biçimlendirdiği ya da zamanla yıpranmış bir hareketi canlandırmak için sansasyonel bir kapasiteye sahiptir. Kameranın dikdörtgen kadrajı hareketi açığa vurur, ona zaman ve mekanda maksimum görüş kazandırır. Bunlara ek olarak belgesel samimi bir bilgi arşivi toplar, stüdyonun yap boz mekaniği ve şehirli aktörlerin yorumları için bu etki imkansızdır."(Kuruoğlu, 1999).

Bu ilkeler üzerine Grierson, devlet kurumlarının hiçbirinden herhangi bir maddi yardım beklemeksizin belgeseller üretmeye başlar. Her belgeselin mali yapılanmasını kendi içerisinde halleder. Grierson bu tarihten sonra İngiliz sanayi ve Protestan kültürüne vurgular yapan belgeseller üretmeye başlar. Onaran, bu durumu şu şekilde açıklar; "*John Grierson, Bela Balasz'ın doktrinine uyarak, belgeselin estetikten çok toplumsal*

misyonu bulunduğunu, asıl işlevin de bu olduğunu; ancak bir sanatçının bu yönelime, gerekli yaratıcı sıcaklığı ve soyluluğu getirebileceğini vurgulamaktadır.” (1999: 118).

Uysal ise; *“John Grierson, bireysel yaşamın artık gerçekliğin tipik örneği, kesiti olamadığını düşünür. Ona göre, onun yakınmaları karmaşık ve kişisel olmayan güçlerin yönettiği bir dünyada hiç önem taşımaz ve kendine yeterli bir dramatik figür olarak bireyin modası geçmiştir.” (2012: 168-169).*

Robert J. Flaherty, ise filmlerinde bireylerin yaşamlarını konu almasına rağmen Grierson tam aksine politik ve toplumsal olaylara dayanarak belgeseller üretmeye başlar. Daha sonra Amerika’da ortaya çıkan “Dolaysız Sinema” temellerini bu yaklaşıma dayandırmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra belgesel türü, televizyonunda yaygınlaşmasıyla geniş bir etkinlik kazanmıştır. Kamuoyu oluşumunda geniş kitleleri bilgilendirip eğitmede belgesel sinemanın önemi Grierson ve İngiliz Belgesel Okulu’nun çalışmalarıyla kanıtlanmış, İkinci dünya Savaşı’nda bu özelliklerinden büyük ölçüde yararlanılmıştır (Adalı,1986). İngiltere’de iktidara gelen muhafazakar hükümet, 1951 yılında Crown Film Unit’i dağıtır. Bu dönem Humphrey Jennings ve Lindsay Anderson “Özgür Sinema” gurubunu kurar. Bunun üzerine Grierson ve düşünceleri sinemacılar üzerindeki etkisini kaybeder. Grierson’un filmlerindeki didaktik anlatı dili, bu dönemden sonra yerini daha şiirsel bir anlatıya bırakır. Artık eski toplumsal meselelere odaklanma da kaybolur ve bu dönem daha bireysel sorunlar üzerine filmler çekilmeye başlanır. Bu dönemki filmlerde eski belgesellerle ve filmlerle ağır alaycı bir tavır da ortaya çıkmıştır. Bu alaycı filmlerin ana konusu ise genelde savaş olarak yansımıştır (Betton, 1993: 62). Bu dönem yaygın olarak kullanılan yöntemlerden şiirsel biçem, bilgiyi farkı biçimlerde sunma yöntemleri yaratmakta başarılıdır. Kuru bir bilgilendirme, belirli bir savın yada bakış açısının tartışılması ya da çözüm gerektiren bir sorunla ilgili akla yatkın öneriler sunulması gibi yöntemlere karşın, yeni olasılıkların kapısını aralar. Şiirsel biçemle birlikte modernizmle aynı dönemdeki gerçekliği birbirinden bağımsız parçalar, öznel izlenimler, tutarsız eylemler ve uzak çağrışımlar kullanarak temsil etmenin bir yolu ortaya çıkmış ve o dönemde yaygın bir kullanım alanı bulmuştur (Nichols,2017).

2.2. Türkiye’de Belgesel Sinema

Türkiye’de belgesel sinema, akademik olarak üzerinde yeterli ölçüde çalışılmamış bir alandır. Yapılan çalışmalarda da çoğu zaman zayıf bir tarihçe bilgisinin

üzerine pek çıkılamamış, belgesel sinema onu belirleyen toplumsal koşullarla birlikte yeterince irdelenmemiş, dönemselleştirilmemiş, sınırlı olguların dışına pek çıkılamamıştır. Belgesel sinema tanımından başlayarak “gerçeklik” olgusuyla birlikte düşünüldüğünden ortaya çıkan literatürde büyük ölçüde bu olguyla sınırlı kalmıştır (Aytekin, 2017).

Belgeselciliğin başlangıcı olarak Türkiye’de kesin bir tarih verilememektedir. Dünya sinema tarihinin başlangıcı için bir filmin ilk kez izleyicisiyle buluşmasını tercih eden dünya sinema tarihçilerinin aksine, Türkiye’deki sinema tarihçileri ülkemizde çekilen ilk film Türk sinema tarihinin başlangıç noktası olarak saymıştır. Birinci dünya savaşında yedek subay olarak görev yapan ve sinemayı okula sokan kişi olarak anılan Fuat Uzunıyay’ın 14 Kasım 1914 Cumartesi günü Ayestefenos’taki (Yeşilköy) Rus Abidesi’nin yıkılışını görüntülediği bilgisi, birçok kişi tarafından Türkiye sinema tarihinin başlangıcı olarak kabul görmektedir (Aytekin, 2017).

Çeliktemel-Thomen’na göre, Türkiye’de ilk yerli belgesel filmleri Makedon asıllı, Janaki ve Milton Manaki’nin 1908 yılında çektiği, iki dakika uzunluğundaki “Türkler’in Hürriyet Üzerine Konuşmaları” adlı filmidir. Otuz beş milimetre formatında çekilen bu siyah beyaz, sessiz film büyük olasılıkla çekildiği zaman bu adla anılmamış, ad sonradan verilmiştir. 1908 yılında Genç Türkler’in Meşrutiyet’in ilanıya Manastır’da yaptıkları konuşmalardan birini betimleyen bu belgesel filmi, üç farklı çekimle bir araya getirilmiştir. Birinci çekim bir kürsüde seyircilere hitap eden bir konuşmacıyı, ikinci çekim Manastır’da bulunan diplomatları, üçüncüsü ise askerlerin geçiş alayını içermektedir. Bunların dışında Manaki Kardeşler’in, kesin tarihi bilinmeyen ve aktüel niteliğinde, güncel olayları yansıtan farklı filmlerinden söz edilebilir; örneğin Bitola’da Cenaze, Pazar Yeri ve Kasaplar, Türk Askerlerinin Geçiş Alayı, Köy Düğünü, Vlah Halk Dansı, Tarım Okulunda Türk Profesör ve diğerleridir (Çeliktemel-Thomen, 2010:5). Makedonyalı Manaki Kardeşler tarafından çekilen ve Sultan V. Mehmed’in 5-26 Haziran 1911 tarihleri arasında Manastır ve Selanik’i ziyaretini içeren “*Sultan V. Mehmed’in Manastır ve Selanik’i Ziyareti*” olarak bilinen filmin bir kopyası günümüze ulaşmıştır ve halen Makedonya Film Arşivi’nde saklanmaktadır. Bu film 1990 ve 1995 yıllarında İstanbul’da düzenlenen Makedonya Film haftalarında gösterilmiştir (Aytekin, 2011: 79). Bu noktada Sultan V. Mehmed’in dönem açısından taşıdığı önem dikkat çekmektedir. 1908 Meşrutiyet Devrimi’ne karşı

girişilen 24 Nisan 1909 isyanı, Makedonya’da kurularak İstanbul’a gelen Harekat Ordusu tarafından önlenmişti. Ordu Abdülhamid’i tahtan indirmiş, yerine V. Mehmed’i tahta çıkarmıştı. O yıllarda, ülkenin birçok yerinde olağan hale gelen ayaklanmalara, 1910 yılın Mart ayında Arnavutlar’ın yeniden ayaklanmaları da eklenmişti. Arnavutlar’ı yeniden kazanmak için girişimde bulunan hükümet, 1911 yılı Haziran ayında Sultan Mehmed’i Makedonya ve Kosova’ya bir iyi niyet gezisi için yönlendirmiştir. Sultanın, toplumla özdeşleşeceği bir isim olarak o dönemde kabul görmesi; buna karşılık, ziyaretin görüntülenmesinin günümüzde ilk film olarak görülmemesi bir kopuşun anımsanma nesnesi olması nedeniyledir. Ayestefenos’taki anıtın yıkılması ise tersine bir doğuşu simgelemektedir (Aytekin, 2017).

Merkez Ordu Sinema Dairesi’nin belgesel tarihine geçecek çok önemli belgeselleri bulunmaktadır. Bunların başında Çanakkale Savaşlarını anlatan “Anafartalar Muharebesinde İtilaf Ordularının Püskürtülmesi”, “Galiçya Harekatı”, “Galiçya’da On Dokuzuncu Süvari Müfrezesi” belgeselleri gelmektedir. Bu kurum 1916 yılında da “Sultan Reşat’ın Cenaze Merasimi”, “Vahdettin’in Cülus Alayı” ve “Vahdettin’in Kılıç Alayı” belgesellerini çekmiştir. Ancak bu belgeseller daha çok haber niteliğindedir. 1918 yılında İngilizler’in İstanbul’u işgal ettikten sonra bu görüntülere de el koyacakları düşünülerek, görüntüler ve donanım Malul Gaziler Cemiyeti’ne devredilmiştir.

Aynı dönemde verilen savaş süresinde TBMM tarafından kurulan “Ordu Film Alma Dairesi” kurumu, özellikle işgal kuvvetlerinin yaptıklarını kayıt altına almak ve arşivlemek amacıyla çekimler yapmıştır. Bu görüntülerin de içinde yer aldığı “Ordunun İstanbul’a Girişi” adlı belgesel, 1923 yılında Fuat Uzkınay tarafından yapılmıştır.

Batılı anlamda ilk Türk tiyatrosunun kurucusu kabul edilen Muhsin Ertuğrul önderliğinde yine aynı dönemde öykü filmleri çekilmiştir. Bu filmler ilk özel Türk film yapımcısı olan Kemal Film tarafından kayda alınmıştır. Daha sonra bu yapım firması altında ilk Türk belgeseli olarak kabul edilen “Zafer Yolları” filmi çekilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında Kurtuluş Savaşı sırasında çekilen filmler de bulunmaktadır. Filmlerin çekimlerini Ordu Sinema Dairesi ve Ordu Film Alma Dairesi yapmıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarından kalan filmlerin çoğu günümüze kadar ulaşmamıştır. Kaybolan birçok film bulunmaktadır. Kaybolmayan filmler ise orduya

teslim edilmiştir. Müdafa-ı Milliye Cemiyeti ve Malul Gaziler Cemiyeti bu filmlerin çekimlerini yapmışlardır. Diğer taraftan Türk belgeselciliğinin dönüm noktalarından biri yine bu yıllardır. Özellikle 1923-1933 yılları arasında neredeyse hiç belgesel yapılmamış ve ölü bir zamana girilmiştir denilebilir. Yalnızca 1928 yılında İpek Film tarafından yapımı üstlenilen “Ankara Postası” adlı bir belgesel filmi çekilmiştir. Daha sonra 1933 yılında Nazım Hikmet tarafından “Düğün Gecesi”, Hazım Körmükçü tarafından ise “Yeni Karagöz” adlı filmler çekilmiştir. Nazım Hikmet ve Hazım Körmükçü tarafından çekilen bu filmler her ne kadar o dönem belgesel olarak nitelendirilmese de günümüzde belge niteliği taşıması bakımından belgesel olarak sınıflandırılmaktadır. 1934 yılına gelindiğinde ise İpek Film, Nazım Hikmet’e iki film daha yaptırmıştır. Bunlar “İstanbul Senfonisi” ve “Bursa Senfonisi” filmleridir.

Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında yapılan en önemli belgesellerin başında 1934 yılında yaptırılan “Türkiye’nin Kalbi Ankara” filmi gelmektedir. Bu film bizzat Türkiye Cumhuriyeti tarafından dönemin önemli iki Rus yönetmenine yaptırılmıştır. Yönetmenler Sergei Yutkevich ve Lev Oscarovich Arnstam Matbuat Umum Müdürlüğü altında bu filmde çalışmışlardır. Yine aynı yıl ünlü Rus kurgucu Ester Shub ile de çalışılmış; Shub’un yardımıyla “Türk İnkılabında Terakki Hamleleri” adlı film yapılmıştır. Filmin yapım süresi üç yıl sürmüştür. Bu filminden sonra ise Türk belgeselciliği kelimenin tam anlamıyla duraklama dönemine girmiştir. 1950 yılına kadar belgeselcilik adına hiçbir çalışma yapılamamıştır. Türk belgeselciliğinin başlangıcı olarak görülen filmlerin hepsinin ortak noktası savaştır ve bu filmlerde ciddi bir propaganda yapılması da söz konusudur. Ancak savaş sonrasında ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye’nin siyasi durumuyla birlikte belgeselcilikten uzak kalınmıştır. Bu durumun başlıca nedenlerinden birisi de Türkiye’nin savaştan uzak kalmasıdır (Özuyar, 2013).

Türkiye’nin savaşla yeniden tanışması ise Kore’ye gönderilen Türk askerleriyle birlikte olmuştur. Belgeselcilik alanında bekleme sürecine giren Türkiye bu savaşla yeniden belgeselciliğe başlamıştır. Kore Savaşı’nda Seyfi Havaeri, Türk askerlerinin savaştaki durumunu ve süreci anlatan “Kore Gazileri” adlı bir belgesel çekmiştir. Bu belgeselden sonra Türk belgeselciliğinde yeniden bir hareketlenme olmuştur. Kenan Enginsoy Kore üzerine “Mehmetçik Kore’de” ve “Kore’de Türk Kahramanları”

belgesellerini çekmiştir. Yine bu dönem çekilen belgesellerin odak noktası yukarıda da belirttiğimiz gibi savaş ve propagandadır.

Kore Savaşı üzerine çekilen belgesellerden sonra İstanbul'un fethinin 500. yılı üzerine belgeseller çekilmeye başlanmıştır. İlk olarak Atlas Film, "İstanbul'un Fethinin 500. Yılı Töreni" isminde bir belgesel çıkartmıştır. Bu filmin en önemli özelliği sanatsal kaygıların filmde açık bir şekilde görülmesidir. Aynı zamanda Türk sinema tarihinde de önemli yer almaktadır. Daha sonra İlhan Arakon tarafından "Bir Şehrin Hikayesi" adlı film çekilmiştir. Renkli olarak çekilen bu film, İstanbul'un Bizans döneminden o güne kadarki durumunu özetleyerek anlatmaktadır. Yine aynı yıl "Atatürk Sevgisi" adlı bir film daha çekilmiştir. Her ne kadar çok zengin görüntüler kullanılmış olsa da, film bir belgesel niteliği taşımamaktadır.

1956 yılına gelindiğinde İstanbul Üniversitesi bünyesinde Film Merkezi faaliyete geçmiştir. Bu merkezin öncülüğünde sanat tarihi bölümünden akademisyenler Anadolu üzerine bir belgesel yapmaya başlamışlardır. Bu belgeselde Anadolu'nun ilk çağlardan günümüze kadarki süreci ve üzerinde kurulan uygarlıkların yer alması planlanmıştır. Bu filmde sadece tarihi bilgiler yer almamaktadır. Aynı zamanda bu filmde sanatsal kaygılar da güdölmektedir. Anadolu üzerine yapılan bu ilk belgesel film olan "Hitit Güneşi" Berlin Film Festivali'nde belgesel dalında Gümüş Ayı ödölünü kazanmıştır (Özgüç, 1988). Anadolu üzerine yapılan bu ilk belgesel film olan "Hitit Güneşi" filminde Anadolu'da ilk kez devlet ölçeğinde Anadolu'nun eski halklarından Hititler ele alınmıştır. Kültürel hümanizmanın ilk örneği olan "Hitit Güneşi" filminde, kültür yaşayan bir süreklilik olarak ele alınmıştır. 1956 yılında Uluslararası Berlin Film Festivali'nde 54 film arasında ikinci olarak Gümüş Ayı ödölünü kazanan "Hitit Güneşi", Türkiye'de yalnızca belgesel sinema tarihinin değil bütünüyle sinema tarihinin de ilk uluslararası ödölünün sahibi olmuştur (Aytekin, 2017).

Bu belgeselden sonra İstanbul Üniversitesi, belgesel alanında üç yıl boyunca çalışmalarına ara vermiştir. Daha sonra 1963 yılından başlayarak on yıl boyunca tekrardan belgeselciliğe ağırlık verilmiş, bu on yıllık süreçte de 18 belgesel üretilmiştir.

BÖLÜM 3.SUHA ARIN BELGESELLERİ VE SAFRANBOLU KÜLTÜREL VARLIKLARININ KORUNMASINA ETKİSİ

3.1. Suha Arın Belgeselleri

Türk belgeselciliği, ilk yıllarından itibaren neredeyse hiçbir destek almamıştır. Bunu kıran birkaç deneme sayılmazsa Türk belgeselciliği sürekli kendini yaratmaya çalışmıştır. Bununla birlikte birçok sansür ve yasaklamaya maruz kalmıştır. Desteklerin az ve sansürlerin de yoğun olması nedeniyle Türk belgeselciliğinin gelişmemesi fazla profesyonel film üretimini engellemiş ve ancak amatör belgeselcilik sürdürülebilmektedir (Adalı, 1986).

Kültürel Hümanizma akımının belgesel sinemada uygulayıcılarından en önemlisi şüphesiz Suha Arın'dır. Türkiye'de belgesel sinemanın yerleşmesi ve kitlelerle buluşturulmasında, belgesel sinema ilklerinin yerleştirilmesinde, üniversitelerdeki sinema eğitiminde önemli katkı sağlayan Suha Arın, belgesel alanında bir ekol olarak anılmaktadır (Aytekin, 2017). Türkiye'de Suha Arın'la aynı dönemde belgesel ve öyküsel film yapan yönetmenler de bulunmaktadır. Bu yönetmenlerin başında Ömer Lütfi Akad, Güner Sarioğlu, Sezer Tansuğ, Artun Yeres, Ali Habip Özgentürk, Behlül Dal ve Nesli Çölgeçen gelmektedir.

Resim 1:Suha Arın

Suha Arın kendinden önceki kültürel hümanizmacılar gibi yurt dışında eğitim almış; Türkiye'ye döndükten sonra Batı'dan aldığı formasyonu Anadolu'nun kaynaklarını öne çıkartma mücadelesinde kullanmıştır. Onun filmlerinde gerek filmin adı, gerekse sözlü anlatımda Türkiye kavramından daha çok Anadolu kavramına rastlanmaktadır (Aytekin, 2017). Suha Arın'ın Türkiye'ye döndüğü yıllar Türkiye'de televizyonculuğun emekleme yıllarıdır. Arın, bu bağlamda belgesel filmlere önyak olmaları isteğiyle kamu yararına hizmet veren sivil kurumlardan olan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumuna başvurmuş ve almış olduğu destekle “Anadolu Uygarlıklarından İzler” belgesel film dizisinin yapım sürecini başlatmıştır (Aytekin, 2017). Türkiye'nin ilk yerli sermayelerinden olan Eczacıbaşı ve Yapı Kredi Bankası, Türk belgesellerine ciddi yatırımlar yapmıştır. 1974 yılında bu firmalar ile Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Türkiye'nin önde gelen belgeselcilerinden Suha Arın'a birçok belgesel yaptırmıştır. Bu belgeseller daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Film Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi ile TRT ve Turizm Bakanlığı'nın eğitim programlarında gösterilmiştir. Bu belgeseller diğer yandan eğitim müfredatlarına girmesi bakımından da oldukça önemlidir. Bununla birlikte sansür altında Suha Arın'ın yapmış olduğu “Yörük Elif” negatifleriyle birlikte sakıncalı bulunması nedeniyle yok edilmiştir.

Suha Arın 1964 ve 1986 yılları arasında 26 adet film üretmiştir ve sinema içinde başka bir türe geçmeden söz konusu faaliyetlerini belgesel alanında 32 yıl süre aralıksız sürdürmüştür. Adından 1974 yılında yaptığı “Hattiler'den Hititler'e” adlı belgesel ile adından söz ettiren ve yaptığı filmler ile yurt içinde ve dışında pek çok ödül kazanan Suha Arın'ın en bilinen belgeselleri şunlardır: “Midas'ın Dünyası” 1975, “Safranbolu'da Zaman”1977, “Urartu'nun İki Mevsimi” 1977, “İstanbul'un Çağırdığı Su” 1977, “Likya'nın Sönmeyen Ateşi 1-2” 1978, “Yörük Elif” 1979, “Tahtacı Fatma” 1979, “40,000 Adım” 1980, “Kula'da Üç Gün” 1983, “Kariye” 1984, “Anadolu'da Konutun Öyküsü 1-2” 1984, “Camın Teri” 1985.

Belgesel sinema, aynı zamanda insanların birbirleri ve çevreleri ile ilişkilerinin sonucunda doğan, günlük yaşam içerisindeki değişik sosyal problemler, olaylar ve olguları kaydeden, araştıran, çözümleyen; çalışma sahası yaşamın kendisi ve gerçekleri olan filmidir (Benli,2017:119).Belgesel imgesel olmayan film türü içinde olaysal film, Cinema-Verite, belge film gibi türleri de yerleştiren Arın, belgesel kavramının yanlış kullanılan bir kavram olduğunu ve belgeselin aynı zamanda yaratıcı bir yorum içermesi

gerektiğini de ifade etmektedir(Oktan,2005:78).Belgesel sinemada içerik ve estetiğin bir denge içinde sunulması gerektiğini ifade eden Suha Arın, verilmek istenen mesajın sanatsal bir anlatım olması ya da estetiğin içeriğe feda edilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Bu ilkeyi “öz biçimi, biçim özü yoğurur” şeklinde formüle eden Arın, filmlerinde bu dengeyi büyük ölçüde kurmuş ve izleyiciye, ele aldığı konuyla ilgili bilgiler verirken görselliği ve sesi de başarılı bir biçimde kullanmıştır (Oktan,2005:82).

Resim 2: Suha Arın Belgesel Çekiminde

Resim 3: Suha Arın Belgesel Çekiminde

Bozar (2018), Suha Arın belgesellerini şu şekilde ifade eder;

“Suha Arın’ın belgesellerinde diğer çağdaşlarına bakıldığında görmediğimiz, onu farklı kılan şiirsel üslup. Müziği ve dış sesi filmi süsleyen bir araç olarak kullanmasının yanında lineerliğin devamını sağlayan, görüntülerle bir koreografi oluşturacak şekilde kurgulayan Arın Türkiye’deki belgesel sinema üretimlerine yeni bir soluk getirmiştir. Bu şiirsel üslubu yalnızca müzikte değil, kurguda ve çekimlerde de görürüz. Durağan görüntüleri kullanmaktan kaçınan Arın kamerasıyla hem yaşamı olduğu gibi kaydeder hem de kamerası ile insanların ve kentin duvarları arasından süzülerek ilerler. Arkadan bir dış ses ile seyirciyi sürekli bilgilendirirken görüntülerin şiirselliği ve doğallığı ile izleyicisini yakalamayı hedefler yönetmen. Bilgilendirici ve her şeye hakim dış sesin arkasında seyirciye incelediği kentin tarihini, savaşlarını, yapıtlarını ayrıntıları ile anlatır. Bunun arkasında Arın’ın öncesinde yaptığı uzun araştırma kısmı yatar. Belgeselin bilgi vermek ve gerçeği ortaya çıkarmak amacından hareketle kurulan bu üslup aynı zamanda daha önce bahsettiğimiz “ciddiyet söylevi” ile yakından ilişkilidir. Arın’ın kurduğu anlatım yapısında her bir sekans ortaya konmak istenen evrensel mesaja hizmet eder. Sekanslarda kameranın arkasındaki yönetmenin bize aynı zamanda bilgi veren kişi olduğunu hissetmemiz hiç zor değildir. Suha Arın gerçekliği kendi bakış açısından yorumlarken tanrısal bir noktadan seyircisi ile iletişim kurar, her şeyin üzerinde bir konumda durarak izleyicisine görüntüler yardımı ile konuyu açıklar ve betimler. Suha Arın sinematografisinde bizim en fazla üzerinde duracağımız nokta ise onun mekanlar ve insanlar üzerinden kurduğu anlatım yapısı olacaktır. Yönetmen mekanlar ve insanlar arasındaki güçlü bağı filminin iskeleti olarak kurar ve oradan güç alarak anlatımın geri kalanını oluşturur. Mekan ve insan arasındaki bağdan ise seyirciye vermek istediği mesajı sunar. Film sonunda kendini de kapsayarak daha geniş, daha bütünlüklü bir resme ulaşır, bu da yönetmenin seyirciye sunmak istediği evrensel mesajdır. Suha Arın sinematografisini ele aldıkları konular itibari ile insanın öne çıktığı, mekanın öne çıktığı ve ikisinin bir harman halinde sunulduğu filmler olarak üçe ayırabiliriz. İnsanın ya da mekanın öne çıktığı filmlerde bile iki tarafı birbirinden tamamiyle ayırmak mümkün değildir Arın’ın filmlerinde. İki taraf birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve kendilerine özel bir zaman duygusu içerisinde sunulurlar seyirciye”(Bozar, 2018:10).

Türk belgesel sinemasının önde gelen belgesel sinema yönetmeni Suha Arın belgesellerinde olay, insan ya da mekan fark etmeksizin ele aldığı konunun “özünü” araştırmıştır. Arın, belgesellerinde gerçeği soruşturur. Belgesel sinemanın olaylara, insanlara ve mekanlara “bütünlüklü” bakışının arka planında, oluşturmaya çalıştığı “evrensel mesaj” olgusu yer almaktadır. Suha Arın için “evrensel mesaj” belgeselin amacını şekillendiren yegane olgudur (Çakıcı, 2007:37). Bilimsel araştırmalardaki gibi belgesel çalışmalarında da gerçeklik en önemli öğedir; bu nedenle belgesel yapımcısı ve yönetmenin gerek bilim adamı gerekse sanatçı yönü ile gerçeği ve güzel olanı araması gerekir. Belgesel film söz konusu olduğunda Suha Arın da “*Belgeselci bir yanıyla bilim*

adamıdır, bir yanıyla sanatçıdır.” diyerek bu konuyu önemsediğini belirtir (Karadoğan, 2001:25).

Suha Arın, belgesel anlatılarını yedi kategoriye ayırır:

1.Klasik Sözlü Anlatım: Kare dışı bir anlatıcı ile görüntüler sözel olarak desteklenir.

2. Sözsüz Anlatım: Anlatı yalnızca müzik ve ses efektleri eşliğinde yapılandırılır.

3.Görüntü ile Sesi Farklılaştırma: Belgeselin başında, görüntü ve ses kuşağında farklı şeyler anlatılır; iki kuşak bir süre sonra örtüşür.

4.Sorunu ya da Konuyu, Belgeselde Yer Alan Kişi ya da Kişilere Anlattırma: Bu anlatım dilinde bir anlatıcı yoktur, dramatik yapı belgeselin konusu ile ilişkili gerçek kişilerin anlattıkları ile oluşturulur.

5.Görünen bir Anlatıcının Kameraya Bakarak Anlatması: Anlatıcı, seyirciyle göz teması kurarak olayı anlatır.

6.Açıklayıcı Yazılarla Anlatma: Belgeselde altyazıya da üst yazı olarak kullanılan bu açıklayıcı yazılar, kısa ve öz olmakla birlikte görüntü kuşağında yer alır.

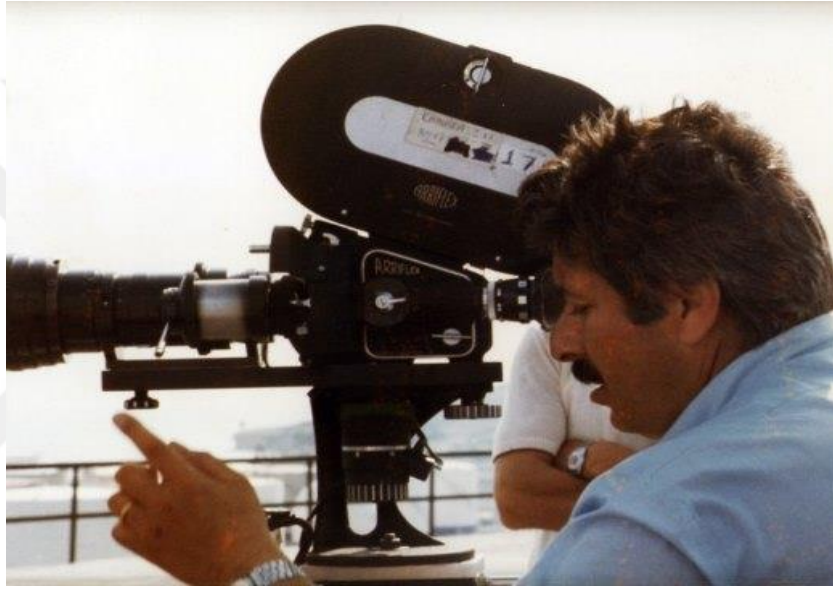
7.Karma Anlatım: İki ya da daha fazla anlatım türü bir arada kullanılır (Benli,2017:122).

Bozar (2018)’e göre, Türkiye’deki belgeselciliğin ilk yönetmenlerinden biri olan Suha Arın’ın faaliyetleri de “ciddiyet söylevi” üslubuna sahip olan belgeseller arasındadır. O, belgesel filmlerinde kamerayı, gerçekliği nesnel bir biçimde temsil etmesi için sinema perdesine yansıtmaktadır. Gerçek insan öykülerinden hareket ederek yapılan tasvirlerde ya da tarihi verilerle çekim yapılan yerlerde Arın, bazen dış sesle bazen de hangi yöne gittiğini çok iyi bilen kamerası ile seyirciye daima eşlik ederek yol göstermekte, öğretici ve bilgi verici bir konumda bulunmaktadır. Arın, öznelerinin anlattıklarını ön plana çıkarmakta, onların öykülerinden hareketle evrensel bir iletişime ulaşmaya çalışmaktadır.

Suha Arın belgeselde oyuncu kullanmaz ve bu durumu şu şekilde ifade eder: *“Oyuncularla olmaz. O kurmacadır, imgeseldir. Yani dramatize belgesel diye bir şey olduğuna inanmıyorum. Dramatize belgesel dedikleri tür tümüyle kurmacadır. Ancak şöyle denebilir, bir yazıyla, bu kurmaca filmde, bu imgesel filmde, gerçeklere tümüyle bağlı kalınmıştır, o kadar.”* (Karadoğan, 2001:46)

Suha Arın, sinemayı önce hayali/imgesel ve hayali/imgesel olmayan film olarak ikiye ayırmaktadır. İmgesel filmler, ticari amaçla çekilen, tümüyle hayal ürünü olan, oyunculuğa dayanan film türüdür. Bu tür içerisinde, uzun metrajlı sinema filmleri, kısa metrajlı öykülü filmler, animasyon filmleri ve deneysel filmler yer alır. İmgesel olmayan film ise gerçeği dramatize etmektedir. Ona göre hayali olmayan film yapıcısı, dikkatini ve kamerasını, gerçek durumlara, kişilere, işlemlere ve olaylara yöneltmektedir (Oktan, 2005:78).

Resim 4: Suha Arın Belgesel Çekiminde

3.2. Suha Arın Belgeselleri’nde Kültürel Varlıkların Önemi

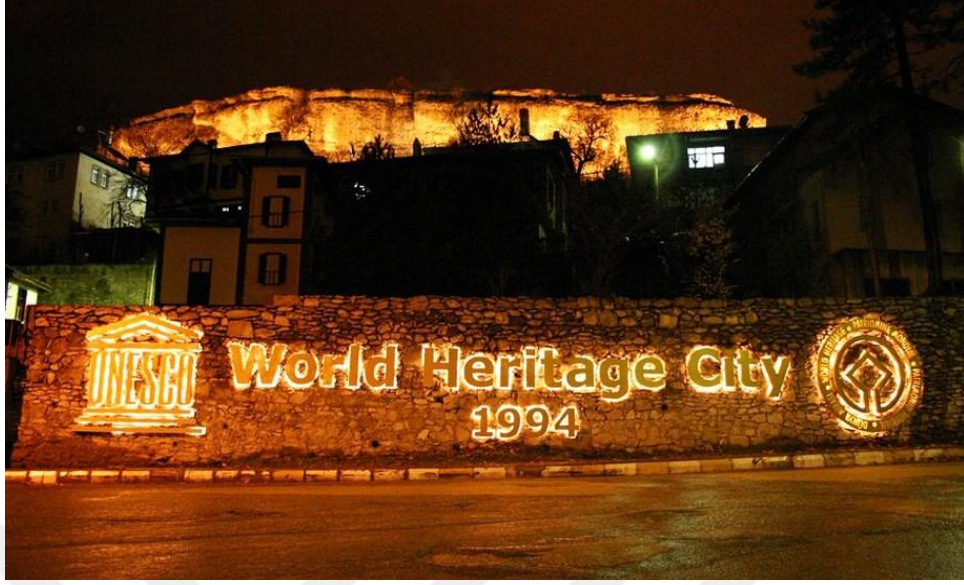
Kültürel ve doğal mirasın korunması son yıllarda devletlerin ve toplumların en çok ilgisini çeken konulardan biri olup, Avrupa Konseyi (AK), Avrupa Birliği (AB) ve çeşitli organlarının çalışmalarının odaklandığı bir alan durumundadır. Korumaya ilişkin birçok uluslararası düzenlemenin yanında, doğal ve kültürel çevrenin (mirasın) korunması artık insan hakları (3. kuşak haklar, dayanışma hakları, çevre hakkı, vb.) ile birlikte değerlendirilmeye başlanmıştır (Dağıstan Özdemir, 2005: 20). 21. yy’da ülkelerin doğal ve tarihi çevrelerini koruma becerisi ve başarısı yalnızca doğal ve kültürel zenginlik olarak değil, aynı zamanda siyasal bir güç ve prestij kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Bu kültür değerlerinin yansıma düzlemleri de kuşkusuz kentler olacaktır. Sahip olduğu kültürel ve doğal varlıklarının değeri ve kapsamı düşünülürse,

Türkiye'nin tarihi ve doğal çevreyi koruma konusunda sağlayabileceği başarı uygarlık yarışındaki en önemli ve değerli gücü olacaktır (Tankut, 2005: 9).

Toplumsal gerçeklerin izleyicilere aktarılmasında ve kültürel bellek oluşumunda belgesel sinemacılık önemli bir konuma sahiptir. Türkiye'de bu konunun gelişiminde Suha Arın'ın çok önemli bir yeri vardır. Bunun önemli nedenlerinden birisi Arın'ın belgesellerinin kültürel yapıyı korumaya ve gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik bir içeriğe sahip olmasıdır. Suha Arın belgesellerinde Anadolu kültürel yapısına ait mekanlar ön planda tutulur; bu durum bir anlamda mekanlar üzerinden, tarihin hatırlanması ve tarihsel belleğin kurulmasına katkı sağlar. Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" Filmı sonrası Safranbolu ilçesi UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır. Böylece Safranbolu hem mimari yapısıyla hem de sosyal yapısıyla evrensel bir hafızanın ortak bir nesnesi haline dönüşmüştür (Çakıcı Öztürk,2011: 114-115).

Arın'ın filmlerinin bilimsel araştırma ve sanatçı duyarlılığının bir sentezi olduğunu dile getirir. Arın'ın Anadolu'daki uygarlık, kültür ve sanatı konu edinen belgeselleri bu yaklaşımın ürünüdür. Anadolu'daki tarihi ve kültürel varlıkların korunması hakkında çalışmalar yürüten Arın, bu konuya kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarır. Nitekim "Safranbolu'da Zaman" Filmı (1976) ile tarihi Safranbolu evlerinin sit alanı ilan edilmesini sağlar. Bu belgesel, Safranbolu evlerini yıkılmaktan kurtarıp tarihin seyrini değiştirir. Arın, devletin ve onun bir kurumu olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun (TRT) üstlenmesi gereken görevi uzun yıllar tek başına yerine getirir. Arın'ın kültürel mirasın korunması konusunda politikalar geliştirilmesine verdiği hizmet, onun belgesel algısının bir sorunu çözebilme gayreti ile şekillendiğini gösterir (Sevim, 2019: 1265)

Resim 5: Unesco Tarafından Koruma altına alınan Safranbolu’ya ait görsel

3.3. “Safranbolu’da Zaman” Filmi

Sinema, mekan ile göstergeler arasında ilişki kurma noktasında oldukça başarılı olan bir anlatı sanatıdır. “Safranbolu’da Zaman” Filmi yalnızca konusu, yaklaşımı, biçimi ve sinematografisiyle değil, peşine düştüğü kavramlarla da dikkat çekmektedir. Suha Arın o güne dek, yurt içinde kamuoyunun pek farkında olmadığı iki kavramı filmine taşımıştır: “kültür mirası” ve “çevre koruması”. 1976 yılı gibi, oldukça erken bir tarihte, bu iki kavramı kullanarak bir tartışma zemini yaratması nedeniyle bu film, öncü bir filmidir (Aytekin, 2017).

3.3.1. “Safranbolu’da Zaman” Filminin Analizi

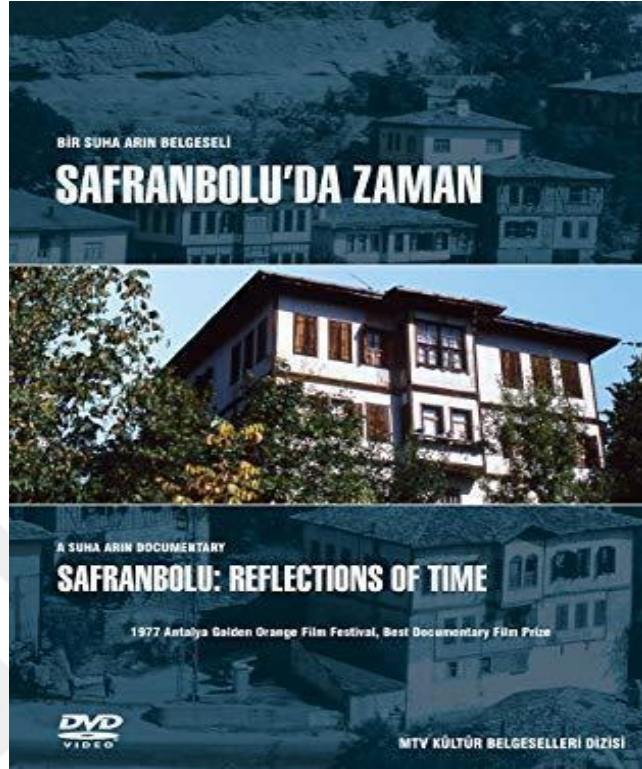
“Safranbolu’da Zaman” Filmi kültürel hümanizmanın insanlığın evrensel değerlerini tanıtmaya koruma ve geleceğe aktarma ilklerinin belgesel sinemada işlendiği örnek bir filmidir (Aytekin, 2017). Bozar (2018)’a göre “Safranbolu’da Zaman” Filminde Arın’ın objektifi, şehrin sokaklarında dolaşmakta, şehri içerisinde yaşayan insanlarla kişileştirmektedir. Arın, insanların çehreleri ve eskimiş evlerin dokusu arasında şehri baştanbaşa hayali bir atmosferde kurgulamıştır. Ayrıca yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan geleneksel sanatları da anlatmıştır.

“Safranbolu’da Zaman” Filminde “zaman” unsuru temele oturtulmuş ve bir şehrin zaman içinde nasıl yalnızlaştığı, o şehre özgü değerlerin zamanla nasıl yok

olmaya yüz tuttuğu üzerinde durulmuştur. Safranbolu şehrinin “yalnızlaşmasının” nedeni, Safranbolu’da yaşayan insanların diğer büyük şehirlere göç etmesi, çoğunlukla şehirde yaşlı insanların kalması ve onların da sonrasında öteki dünyaya göç etmesiyle, Safranbolu’ya özgü geleneksel sanatların -örneğin yemenicilik- yok olmaya yüz tutmuş olmasıdır. Kısacası, bu belgeselde bir mekan, insanın zaman içerisindeki devinimi ve bu devinimin mekana yansıması üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda, bu belgeselin omurgası olan “zaman”, “insan” tarafından şekillendirilmiştir. Burada “zaman” yitirmekte olan kültürel yapının metaforu işlevini üstlenmiştir (Çakıcı, 2007: 46).

Suha Arın’ın belgesellerinde evler, yoğun olarak insanların onları deneyimleyişleri üzerinden var olmuştur. Evlerin insanlar tarafından deneyimlenmediği noktada da Arın’ın, toplumu sosyal anlamda sorgulaması başlar. Özellikle “Safranbolu’da Zaman” Filmi, Safranbolu mimarisini şiirsel bir üslupla işlerken belgeselin vermek istediği dolaylı mesaj da Safranbolu’nun zaman içerisinde insanlar tarafından terk edilip yalnızlaştırılarak kendi içine kapanmasıdır (Çakıcı, 2007: 50). Belgeselde gerçekliğin mekanının ne olduğu sorusunun yanıtı, mekanın insan ile kurduğu ilişkide saklıdır. Saklananlar geçmiş deneyimler ve bilgilerdir ve yeniden meydana getirilebilmesi için anımsanması gerekir. Bunları anımsarken de insan öncelikli olarak “mekan” a ihtiyaç duyar. “Mekan” başlı başına bir “anımsama” nesnesi olarak işlev görmektedir. Belgesel sinema da insana ilişkin bilgi verirken bu anımsama nesnesine ihtiyaç duymaktadır (Çakıcı, 2007: 44).

Resim 6: Safranbolu’da Zaman Filmine Ait Film Afişİ

3.4. Safranbolu’nun Tarihçesi ve Kültürel Varlıkları

Karadeniz’in batısında yer alan Safranbolu, Kastamonu’ya bağlanan yolun üstündedir ve Gümüşdere’nin oluşturduğu 70-80 m. derinliğe sahip olan kanyon şeklindeki dar vadinin iki yanında bulunmaktadır. Yerleşim merkezi olarak tarihi, Eskiçağ’a kadar uzanmaktadır. Kasaba günümüzdeki biçimini Osmanlı döneminde almıştır. Kasabanın isminin nereden geldiği konusunda tartışmalar yapılmaktadır. 19. yy.’da yöre üzerinde inceleme yapan Ramsay, Paflagonya’daki Hadrianopolis kentinin Safranbolu olabileceğini ifade etmiş, bunun yanı sıra eski kaynaklardaki Germia-Theodorias’ın da burası olma olasılığı üzerinde durmuştur. Ancak Hadrian, Safran’dan hareket ederek şehrin ilk görünümünü ön plana çıkarmıştır. Buna ek olarak Ortaçağ kaynaklarında ismi geçen Dadibra adlı antik yerleşimin Safranbolu olduğu yolunda görüşler kabul görmektedir (Emecen, 1996: 481). Safranbolu, bilim adamlarınca farklı zamanlarda farklı isimler ile anılmıştır. Bizans İmparatorluğu’nda “Dadibra” şeklinde adlandırılan Safranbolu’ya Germina ve Theodorios adları da verilmiştir. Ainsworth, Safranbolu’ya Zafaranboli ismini verirken bu ismin “Safran Şehri” anlamına gelen

Flaviopolis'ten geldiğini belirtmiştir (Gür ve Soykan, 2013:117). Türkler tarafından Safranbolu'ya “Zalifre” denmiş olması Dadibra/Zalifre benzeşmesinden dolayı şehrin adının “Dadibra” olduğu tezini güçlendirmektedir. Ancak bölgenin günümüzdeki ismi olan Zaferan/Safran'ın Zalifre'yle ilgisi bulunmamaktadır. Yazıcıoğlu Ali'nin Selçukname çevirisinde Zalifre/Zilifre'ye Burglu/Burgulu dendiği belirtilmiştir. 19.yy.'ın ikinci çeyreğinde İbn Batuta kasabayı “Borlu” adıyla anmıştır. Osmanlı döneminde de “Borlu” ya da “Taraklıborlu” şeklinde anılmıştır. Bölgenin bugünkü isminin dayandığı “Zaferanborlu”adı16.yy.'ın sonlarıyla 17.yy.'ın başlarında ortaya çıkmıştır. Bölgeye ismini veren zaferan/safran bitkisi de burada çok fazla miktarda yetişmektedir (Emecen, 1996: 481).

Safranbolu, üç bölge üstüne kurulmuştur. Çarşı, Kıranköy ve Bağlar olarak adlandırılan bölgeler zengin mimari unsurlarıyla öne çıkmaktadır. Şehirde bilinen ilk yerleşim yerinin Çarşı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölge tepelerle çevrili olduğundan rüzgarlara karşı korunaklıdır. Böylece kış aylarındaki soğuklardan olumsuz etkilenmediği gibi yazın da sıcak olmaktadır. Bu nedenle 19.yy.'dan başlayarak halk yakın yerlerdeki yazlık/bağlıklara gitmeye başlamıştır. Bağlar bölgesi daha yüksekte bulunan güneye doğru eğimli yaylalardan oluşan bir sayfiyedir ve yaz mevsiminde Çarşı'ya göre daha serindir. Kıranköy bölgesiyse Türkler'in Safranbolu'yu almasıyla birlikte eski halkın yerleştiği, tarihsel süreçte ağırlıklı olarak Müslüman olmayan kişilerin yaşadığı bir alandır (Yetiş vd., 2018: 2). Kütükçüoğlu'na göre Safranbolu, 1960'lı yıllara kadar konut-sokak-çarşı ilişkilerini korumasını bilmiştir. Fabrikanın mekansal olarak ilk dönemlerde sınırlı bir etkisi olmuştur. Ancak sonraki dönemlerde “Kıranköy” adı verilen alan hızlı bir biçimde büyümüştür. Özellikle Dükkanlar ve Bağlar bölgesinin büyüyerek değişimi göçün sonucudur. Günümüzde Safranbolu 3 ana bölgeden oluşmaktadır. Eski şehrin merkezi olan Çarşı bölgesinde tarihsel yapılar ve el sanatları dükkanları bulunur. Günümüzde müze olan Çarşı koruma altına alınmıştır. Resmi adı ile Misakı Milli, 1923 yılındaki büyük nüfus değişikliğine karşın, Safranbolu'nun yerlilerince Granköy (Kıranköy) şeklinde adlandırılan ikinci yerleşim bölgesidir. Bu bölge tarihte Rumlar'ın yaşamını sürdürdüğü alandır. Son bölgeyse Bağlar adı ile anılmaktadır. Bağlar 19. yy.'da Safranbolu'nun zengin ailelerinin yazlık şeklinde kullandığı bahçeli konaklardan oluşmaktadır. 1923 yılına kadar Rumlar'la Müslümanların burada birlikte yaşadığı bilinmektedir (Sağır ve Canayaz, 2017: 540).

Resim 7: Safranbolu Genel Görünüm(1975)

Resim 8: Safranbolu Genel Görünüm(2015)

Safranbolu tarihi öncesinden günümüze kadar özgünlüğünü bozmadan ulasan sanat ve mimari tarihi bakımından birçok yapıya sahiptir. Safranbolu'nun sahip olduğu tarihi ve kültürel değerler yanında çevresel güzelliklerinin de olması bölgenin turizmini çeşitlendirmektedir. Safranbolu, turizm ile sahip olduğu zengin kültürel ve tarihi mirası dünya insanına sunma aşamasında tanışmıştır (Uğur, 2012:53).

Resim 9: Safranbolu Genel Görünüm

Safranbolu'nun kültürel mirasları içerisinde en cezbedici olanı, geleneksel Safranbolu evleridir. Safranbolu evleri, 18. ve 19. yy. Türk toplumunun tarihini, kültürünü, ekonomisini, yaşam şeklini ve teknolojisini yansıtan en önemli örneklerdendir. Ulaşım imkanlarının sınırlı olması nedeniyle geleneksel yaşamı diğer bölgelere göre uzun süre korumuştur. Evler sokağın doğal çizgisini izleyen yüksek bir duvarın üstüne kurulmuştur. Bu duvar, bahçe duvarının devamı niteliğindedir ve sokakları iki taraftan çevrelemektedir. İslami geleneklere göre ev yaşamının dışarıdan görülmesi hoş karşılanmaz. Bu geleneğin sonucunda evlerin giriş katlarının taş duvarları penceresizdir ve üst katın tabanına dek yükselmektedir. Onların üzerindeyse başka bir düzen gelişmektedir. Bu da ahşaptır; üst katta çıkma ve bol pencere vardır. Safranbolu evi, orijinal bir yaşam ve konfor modeli olduğu kadar bir iktisadi işletme olarak da kullanılmaktadır. Kapalı aile ekonomisinin niteliklerini taşımaktadır. Çarşıda bulunan evler kışlık, Bağlar'da bulunan evlerse yazlık besin üretiminin gerçekleşmesi için donatılmıştır. Bu sayede eğimli arazide dar sokaklar ile birbirine yaklaşan ama biri diğerini gölgelemeyen ahşabın, taşın ve kerpicingin kullanıldığı iki ya da üç katlı, ataerkil aile düzenine uygun pek çok odası bulunan, çatısı meyilli ve oluklu kiremitlerle örtülü, büyük-konak görünümlü evler yapılmıştır (Özdemir, 2011: 135).

Safranbolu’da kültür turizmini başlatan birtakım etkenler vardır. Bunların birincisi, miras niteliğine sahip yapıtların çeşitli ve fazla olmasıdır. Yine bu yapıtların büyük oranda korunması, şehrin turistik olarak çekici olmasını sağlamaktadır. 1976 yılında TRT’de yayımlanan “Safranbolu’da Zaman” filmi, tanıtım ve koruma bakımından etkili olmuştur ve bu belgeseli diğer belgeseller izlemiştir. Batı Karadeniz’in hareketli turizm merkezlerinden biri olan Amasra’nın güzergahı üzerinde bulunuşu Safranbolu’nun turizmi üzerinde oldukça önemli olmuştur. Bunun dışında Safranbolu’nun Ankara ve İstanbul’a yakın oluşu ile ulaşım olanakları, turizmin gelişmesinde önemli nedenler arasında yer alır (Özdemir, 2011: 132).

Özellikle Osmanlı döneminde taşradaki küçük şehirlerin, Anadolu’daki ekonomik yaşam üzerinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu yerleşimlerin çoğu, önemli ticari merkezler arasında bulunan ticaret yolları üstünde, malların yüklenip indirilmesi, belli bir bölgede soygunculara karşı güvenliğin sağlanması ve güç şartlarda gerçekleştirilen uzun, yorucu seyahatlerde konaklama imkanı oluşturması bakımından ticaret yolları üzerinde bir kırılma noktasıdır. Ayrıca, pek çok küçük şehir işlevsel bakımdan ticaret merkezlerinin arasında ticaret yapan tüccarlara ipek dokumacılığı, tabaklama, bakır işçiliği, semercilik, yemenicilik gibi farklı hizmetleri verebilecek biçimde tasarlanmıştır. Pek çok kez küçük bir şehre özgü bu tür işlemler, ekonomik yaşam bakımından, özelleşmiş köylerden oluşan küçük bir alt bölgeyi de içermektedir. Safranbolu’nun hizmet bölgesini oluşturan ve doğal sınırlarla belirlenen alt bölgenin büyük kısmı doğal kaynaklar bakımından hayvancılığa çok elverişli meralarla, inşaat ve mobilya işlerinde kullanılmak için elverişli kerestelerin üretildiği ormanlarla kaplıdır. Buna alt bölgeyi sulayan Araç Nehri’nin doğal sulamayla her cins tahıl ve sebze ekimine, meyveciliğe imkan veren verimli ovası da eklendiğinde Safranbolu’nun çok zengin bir tarım alanının toplayıcı merkezi olduğu görülmektedir (Aktüre ve Şenyayla, 1976: 63). Safranbolu geleneksel Türk toplum yaşamının bütün niteliklerine sahip ve uzun tarihinin yarattığı kültürel mirası çevresel doku içinde koruyan özel bir yerleşim yeridir. Ülkemizde, hemen hemen 50.000 civarında korunması gereken kültürel ve doğal varlığın 1500 kadarı Safranbolu’da bulunmaktadır. Zengin kültürel mirasıyla ve bu mirası korumadaki başarısıyla Safranbolu “dünya şehri” olmuştur (Polat vd., 2013: 77).

Safranbolu, tipik bir Osmanlı şehridir. Han-Hamam-Cami-Çarşı bir aradadır. Sokaklar çarşı doğrultusundadır, çarşının orta yerinde, kıymetli eşyanın satış yeri olan bedesten vardır. Arazinin elverişliliği ölçüsünde çarşı çukur yerlere, evler de birbirinin manzarasını engellemeyecek şekilde yamaçlara yerleşmiştir. Şehrin çeşitli bölgelerinde camiler vardır, en önemli camisiyse şehrin merkezindedir, bu caminin çevresinde dükkanlar sıralanır (Tuncel, 1980). Nitekim Eski Safranbolu’da hemen tüm caddeler, şehrin merkezi durumundaki Cinci Hanı, İzzet Paşa ve Köprülü Camileri, Yeni Hamam ve Kazdağlı Cami, Arasta dükkanları ile pazaryerinin olduğu bölgeye doğru açılırlar. Safranbolu çarşısı, Osmanlı ekonomik düzeninin ve Lonca denilen esnaf kuruluşlarının yönetimindeki ticaret biçimlerinin hüküm sürdüğü dönemlere ait somut örneklerle sahiptir: Köprülü Mehmet Paşa Camii avlusuna bitişik Yemeniciler Arastası bu konudaki en tipik örnektir (Özdemir, 2011: 135).

Resim 10: Safranbolu Tarihi Yemeniciler Arastası

Dünya Miras Listesi’ne dahil edilen Safranbolu’nun miras niteliğindeki kültürel kaynaklarının sayısı çoktur. Konak türü ev, cami, çeşme, hamam, cinci hanı, yemeniciler arastası, demirciler çarşısı, saat kulesi, güneş saati, eski hükümet konağı,

eski cezaevi, tabakhane, Hıdırlık Tepesi ve çeşitli el sanatları bu kaynaklar arasında bulunmaktadır. Söz konusu kaynakların zenginliği kuşkusuz Safranbolu'nun tarihsel geçmişiyle yakından ilgilidir. 19.yy.'ın başlarında İpek Yolu'yla ve başka üretim ve tüketim merkezleriyle bağlantısı bulunan, uzak çevresiyle ticaret ilişkileri artan Safranbolu'nun gittikçe daha fazla öneme sahip olduğu bilinmektedir. Doğu Akdeniz-İran-Çin İpek Yolu'nun Anadolu bağlantısını sağlayan bir kolunun Bolu-Kastamonu üstünden geçmesi, bu tesiri daha da artırmıştır. Safranbolu, uzun bir süre yakın ve uzak çevresinin tabaklık, saraçlık, semercilik, koşumculuk, göncülük, dikicilik, sayacılık, yemenicilik gibi dericilik ile ilgili farklı ihtiyaçların karşılandığı bir pazarlama merkezi olmuştur (İnce, 1976). Ancak Çarşı'daki cami, han, hamam gibi anıtsal özellikteki kamusal yapıların 17. yy.'dan sonra inşa edilmiş olması, şehrin nüfusunda ve büyüklüğünde etkili olmuştur (Özdemir, 2011: 134).

Türk şehir tarihinin iyi korunan örneklerinden Safranbolu; ahşap, taş ve kerpiçe yapılan konak görünümüne sahip karkas evleri, camileri, çeşmeleri, han ve hamamları, yemeniciler arastası ve geleneksel kent dokusu ile tamamı sit alanı olan ender yerleşmelerdendir. Bu niteliklerin bütün dünya için önemli olduğunu bilen UNESCO, 1994 yılında Safranbolu'yu Dünya Miras Listesi'ne dahil etmiştir. Safranbolu'nun 19.yy.'dan bugüne yapılmış tarihi ahşap evlerin korunması sağlanmasıyla UNESCO'nun dünya kültür mirası listesine katılan Safranbolu, günümüzde iki parçalı bir görünüme sahiptir. Yeni yerleşim sahası Bağlar ve Kıran bölgeleri şehrin çağdaş yüzünü oluştururken eski şehir tarihsel dokusu ile varlığını korumuştur. Anıtlar Yüksek Kurulunca kentsel sit alanı olarak ilan edilen Safranbolu'da iki bine yakın geleneksel ev ve konak bulunmaktadır (Emecen, 1996: 483). Bununla birlikte geleneksel mimarinin devam ettiği bu tür alanlar, şehirleşmenin tehdidiyle yüz yüzedir. Ancak Safranbolu'da Çarşı olarak anılan tarihsel yerleşimin kurulduğu alan, yeni yerleşim bölgelerinin gelişmesi için uygun olmadığından nüfus baskısından uzak kalmıştır. Bu durum, başta tarihsel yapılar olmak üzere diğer kültürel miras unsurlarının zarar görmesini de engellemiştir. Özellikle 1975'li yıllardan başlayarak korumacılık fikrinin benimsenmesiyle bu yapıların orijinaline uygun olarak restorasyonu yapılmış ve turistlerin ziyaretine açılmıştır (Özdemir, 2011:1 29).

Tablo 1: Safranbolu’da Restore Edilen Kültürel Varlık Sayıları(1985- 2018)

Yıl	Adet
1985-2005	125
2006	22
2007	35
2008	36
2009	28
2010	27
2011	29
2012	17
2013	105
2014	42
2015	100
2016	46
2017	49
2018	51

Tablo 1’de görüldüğü gibi Safranbolu’da 1985 yılı sonrasında önemli sayıda restorasyon çalışması yapılmıştır. Özellikle 2013 ve 2015 yıllarında önemli derecede kültürel varlık restore edilmiştir.

Yerleşmeler arasındaki ilişkiler bakımından, Safranbolu’yu da kapsayan küçük Anadolu şehirleri, kendine özgü özellik ve sorunları bulunan yerleşme türleridir. Safranbolu’da yerleşim yapısı ve fiziksel doku bütünlüğü için, ölçüsü fark etmeksizin geleceğe yönelik her çeşit sorun tanımlama, karar alma ve uygulama fiilinin dayandırılabilceği bilimsel ve gerçekçi çerçevenin belirlenmesi gerekmektedir (Aktüre ve Şenyapılı, 1976: 61).

Tablo 2: Safranbolu’da Bulunan Tescilli Eser Sayısı ve Alanlar (Aralık2019)

Alan	
Arkeolojik Sit Alanı	44
Kentsel Sit Alanı	5
Toplam	49
Taşınmaz Kültür Varlıkları	
Sivil Mimarlık Örneği	1452
Cami	45
Köprü	31
Çeşme	132
Diğer (Kalıntılar, mezar taşları, vb.)	150
Toplam	1810
Genel Toplam	1859

Kaynak: Karabük Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu, 2019

Safranbolu, ahşap Türk mimari yapıtlarının yapıldıkları gibi görülebildiği bir yerdir ve bu yapılar hala kullanılmaktadır. Bu nedenle şehre her yıl yurt içinden ve dışından çok sayıda turist gelmektedir. Yaşanan değişimler, tarihi yapıların bozulmasına ve yozlaşmasına yol açmasına rağmen Safranbolu halen tarihle bağını koparmamış bir açık hava müzesi konumundadır.

3.4.1. Safranbolu Altın Safran Belgesel Film Festivali

Fiziksel ve toplumsal mekanlar olan şehirler, diğer şehirlerden ayıran ve farklı kılan özellikleriyle kendilerine özgü kimliklere sahiptir. Bir şehrin anlamı ve değeri şehre özgü öğelerle dile getirilmektedir. Şehri kimliği olarak tanımlanan olgu, şehrin akılda kalmasını sağlamakta ve şehrin yararına adımların atılmasına etkiye bulunmaktadır. Safranbolu Belediyesi'nce 2000 yılından bu yana uluslararası planda düzenlenen Altın Safran Belgesel Film Festivali, şehre kimlik kazandıran öğelerden biridir (Polat vd., 2013: 70).

Belgesel film dalında, üniversiteler, kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, bağımsız şahıslar ve özel kuruluşlar tarafından ulusal/uluslararası birçok yarışma ve film festivali düzenlenmektedir. Bu yarışmalar ve festivallere, çoğunluğu üniversitelerin radyo-televizyon-sinema bölümü öğrencileri tarafından üretilen filmler olmak üzere, çok sayıda kısa film ve belgesel katılmaktadır. Farklı organizasyonlar tarafından düzenlenen film festivalleri, belgesel filmlerin, izleyici ile buluşmasında etkili olmaktadır. Film festivalleri, festival düzenleme komitesi ve seçici kurullar aracılığıyla gerçekleştirilirler ve çeşitli finans kaynaklarınca desteklenmektedirler. Festivalleri düzenleyen organizasyonlar ve bu organizasyonları destekleyen finans kaynakları, bir yönüyle izleyiciye sunulan filmlerin içeriğini de belirlemektedir. Belirli bir tema ekseninde çağrıya çıkan festivaller, bu durumun en belirgin örneklerinden birini oluşturmaktadır (Çakar Bikiç, 2018: 71).

Film festivallerinin belli bir tanımı olmamakla birlikte film festivali için birbirinden farklı odak ve yönelimlere sahip, belli kurallardaki filmlerin belirli mekanlarda sinema izleyicisine sunulması gibi genel bir tanım yapılabilir. Film festivalleri sinemanın kurumsal sanat dünyasının temelini oluşturmaktadır. Bu durum

festivalleri, kültürlerin kurumsal olarak yayılmasını sağlayan etkinlikler olarak biçimlendirmektedir. Üretilen filmler seçilerek dünyanın birçok yerinde seçkin film festivallerinde gösterilmektedir. Aynı zaman da bu filmler yarışmada dereceye girip ödüller alarak sinema tarihini belirleyebilmektedir. Uluslararası alanda düzenlenen film festivalleri dünyanın farklı kültürlerine ait filmleri bir araya getirebilmekte ve popüler sinemaya karşı alternatif bir anlatım olanağı sunabilmektedir. Aynı zamanda film festivalleri kısa film için önemli bir alan yaratmaktadır, çünkü gösterim olanağı bulamayan kısa filmlerin birçok festival mecrasında yayınlanmasına olanak sağlamaktadır (Çakar Bikiç, 2018: 72).

Safranbolu Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre Altın Safran Belgesel Film Festivali, Dünya Miras Listesi'ndeki Safranbolu'yu, ulusal ve uluslararası planda tanıtmak için düzenlenmektedir. 2000 yılından günümüze kadar Safranbolu'nun tanınmasında ve korunmasında büyük katkıya sahip olan "Safranbolu'da Zaman" filminin yönetmeni Suha Arın tarafından Türkiye'nin ilk belgesel film festivali şeklinde başlayan festival, uluslararası seviyede bir etkinliktir. Etkinliği hedefi; Safranbolu'yu uluslararası alanda tanıtmak, Safranbolu'da koruma kültürünü güçlendirmek, kültür turizmine ve yöre ekonomisine katkı sağlamak ve belgesel filmin, sosyal bellekte bulunan gücünü ortaya koymaktır. Her yıl kesintisiz olarak devam ettirilen festivalin konusu "Kültürel Miras"tır. Uluslararası belgesel film ve fotoğraf yarışmaları, festivalin içeriği çerçevesinde her yıl belirlenen ana fikir doğrultusunda konferans, panel, sergiler; her yıl yeniden yapılan en iyi korunan ev ya da en iyi restore edilen yapılara verilen plaketler, geziler, konserler, gösterimler festival kapsamındaki etkinliklerdendir (Polat vd.,2013:79).

Yarışmanın genel teması "Kültürel Miras ve Korumacılık" olarak belirlenmiştir. Yarışma, Profesyonel ve Desteklenmesi Gereken Belgesel Film olarak 2 kategoride düzenlenmektedir. Katılımcılar, yarışmaya hangi kategoride katılmak istediklerini başvuru formuyla belirtmektedir. Öğrencilerin çalışmaları, Desteklenmesi Gereken Belgesel Film kategorisinde değerlendirilmektedir. Her iki kategori için katılım şartları aynıdır. Yarışmada, Profesyonel ve Desteklenmesi Gereken Belgesel Film kategorilerinde toplam 7 ödül verilmektedir. Kültürel Miras ve Korumacılık ana fikri altında 2000 yılından bu yana yapılan festivalin yan konuları da bulunmaktadır(Polat vd.,2013:80).

Korunmasında ”Safranbolu’da Zaman” Filminin Etkisi

Suha Arın, Anadolu’daki saklı coğrafyaları ve kültürleri belgeselleri aracılığıyla gün ışığına çıkarmış, onların ulusal ve uluslararası platformda var olmalarını sağlamıştır. Suha Arın’ın belgesellerinde mekanların, onları oluşturan coğrafi, kültürel ve toplumsal çevreyle ve en önemlisi o mekanda yaşayan, o mekanı yaşayan insanlarla ilişkilendirilerek izleyiciye sunulduğu görülür. Bunun dışında, Arın’ın belgeselleri incelendiğinde bir belgesel sinemacı olarak kendisinin fiziksel mekana şiirsel ve felsefi bir boyutla değindiğine şahit olunur. Onun belgesellerindeki şiirsel ve felsefi boyutu yakalayışında “mekanı insan” unsuruyla paralel bir biçimde dile getirişi önemli bir etkidir. Ayrıca onun mekanı yere dönüştürmesinde yine birincil etken insandır. Arın, belgesellerinde üslup olarak insanlar aracılığıyla mekanlara anlam yükler. Bu saptamanın daha da ötesine geçilirse Arın’ın kimi filmlerinde de mekanı bir karakter gibi işlediği görülmektedir ki buna Arın’ın belgeselleri içerisinden verilebilecek en belirgin örnek, “Safranbolu’da Zaman” Filmidir(Çakıcı, 2007:48). Suha Arın tarafından çekilen bu belgesel Safranbolu’da otantik bir değer olarak işaretlenmiş ve Safranbolu’nun bir marka haline gelmesine büyük katkı sağlamıştır (Aydoğan, 2018: 275).

Günümüzde mimari eserlerin teker teker korunması anlayışının yerine tarihi yerleşimlerin ve mahallerin tamamı önemli hale gelmiştir. Yerleşim yerinin bütünüyle korunması konusunda en fazla üzerinde durulan ve üzerinde farklı araştırmalar yapılan yerlerden biri de Safranbolu’dur. Safranbolu’nun korunmasına yönelik faaliyetler 1975’li yıllara dek uzanmaktadır. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi ve Safranbolu Belediyesi’nin işbirliğiyle 1975 Avrupa Mimari Miras Yılı faaliyetleri, Safranbolu’da yapılmıştır. 1976 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu, Safranbolu için kentsel sit kararı almıştır. Yine aynı yıl, Türkiye TÜRİNG ve Otomobil Kurumu Asmazlar Konağını satın almış ve Suha Arın’a “Safranbolu’da Zaman” Film adlı belgesel filmini çekirmiştir. 1978 ve 1979 yılında Kültür Bakanlığı Kaymakamlar Evi ve Arasta Çarşısını kamulaştırarak restore ettirmiştir. 1981 yılında Reha Günay Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu adlı yaptın ilk basımlarını hazırlamış ve bu yapıt, Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. 1992 yılında Safranbolu Meslek

Yüksekokulu'nda Restorasyon bölümü açılmıştır. 1994 yılında Safranbolu, UNESCO tarafından Dünya Mimari Miras Listesi'ne alınmıştır (Özdemir,2011:138).

Günümüz koşullarında yaşam, şehir yaşamı içinde kurulmakta ve günlük yaşamın akışı şehir gündemi ile koşut olarak devam etmektedir. Türkiye'de şehir yaşamı, genellikle sanayileşmeyle birlikte meydana gelen göçlerden sonra oluşmuştur. Mekan göç ile kurulduğunda toplumsal ilişkilerin temel belirleyici etkenlerinden biri yabancılara yönelik tutumlar ve algılar üstünden devam etmektedir. Şehir içinde meydana gelen tabakalaşma da günlük yaşamın düzeninde belirleyicidir. Gelir durumu açısından tabakalaşmanın üst noktasında bulunmak, şehre ve şehirde yaşayanlara ilişkin bakış açısına etki etmektedir. Statü ve meslekler de bu çerçevede tabakalaşmanın oluşturduğu ayrışmayı destekleyen araçlardır. Ayrışmanın öteki kaynağıysa yabancılık imajıdır. Yabancı, yerli olmadığı düşünülen kimselerdir. Türkiye'ye dair genel bir betimleme yapmak gerekirse şehirde oluşan söz konusu ayrışmanın kaynağının göç sonrasında yaşananlar olduğu anlaşılır. Köylerden ya da kırsal alanlardan ve farklı şehir ya da kasabalardan gelmek yabancı sayılmak için yeterli nedenlerden biridir. Burada dikkat değer noktalardan biri, söz konusu ayrışmanın bir dışlama aracından daha çok, şehir ile bütünleşmenin ve şehir içi toplumsallaşmanın belirleyicilerinden biri olmasıdır. Yabancıya yönelik temel tutumlar genellikle mekanda meydana gelen kırılma, çözülme ve toplumsal değişmelerle ilgilidir. Konutlar arasındaki farklılaşmalar, mekansal yoksulluğun oluşması ve şehrin fiziksel görünümünün değişmesi bir kırılmadır. Kültürel farklılık, çakışma ve melezleşmelerin meydana gelmesi de bir çözülmeye karşılık gelmektedir. Sosyal değişim, günlük yaşamın bütün olarak etkilendiği bir durumdur. Sosyal değişim olgusal bağlamda geleneklerden giysilere, yeme içme şekillerinden inançlara, ev düzenlemelerinden cadde ve sokak görünümüne dek günlük yaşamın bütün alanını içeren toplumsal bir süreçtir (Sağır ve Canayaz,2017:542).

Safranbolu'nun yerlilerinin bazılarının şu anda da ilçenin merkezinde yaşadığı, kimilerininse büyükşehirlerle göç ettiği anlaşılmıştır. Safranbolu'nun köyleriye diğer köylere göre daha az göç vermektedir. Suha Arın'ın yönetmeliğini yaptığı "Safranbolu'da Zaman" Filmi ile 1977 yılında koruma ve turizm konusunda ilk adımlarını atan Safranbolu, 1994 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne

dahil edilmiştir (Kütükçüoğlu, 2012). Yapıların turistlerin ziyaretine açılması bu biçimde başlamış, turizmcilik ile ilgilenen kişiler olmuş, Safranbolu'ya ulusal ve uluslararası alanda ilgi duyulmaya başlanmıştır. Söz konusu durum çok yoğun bir biçimde gözlemlenemese de Safranbolu'ya doğru bir sosyal hareketliliğin başladığı anlaşılmaktadır. Kardemir'in Karabük'te uzun yıllardır hemen hemen tek işletme olarak bulunması ve istihdamın kısıtlı olmasıysa, Karabük gibi Safranbolu'da da genç nüfusun şehrin dışına çıkmasına ve başka yerlerde iş bulmasına yol açmıştır. Ancak Safranbolu'daki yerleşim alanlarının artmasıyla gereksinimler çoğalmış, bu da yeni kazanç alanlarının ortaya çıkmasını ve nüfusun belli bir düzeyde artmasını sağlamıştır. Safranbolu, bugünlerde de geleneksel mimari özellikleriyle kimi kültürel uygulamaları devam ettirmekle birlikte aynı zamanda, çağdaş yaşamın sunduğu değişimin karşısında nesiller arası bağı kaybedilmesiyle doğrudan da etkilenmektedir (Sağır ve Canayaz, 2017: 540).

Safranbolu'da 1975 yılında başlatılan koruma çalışmaları, şehri koruma kaygısıyla biçimlenen bir bayındırlık planının gerekli olduğu düşüncesini güçlendirmiştir. Ancak şehirdeki yerleşim alanı gereksinimi nedeniyle 1990 Koruma Amaçlı İmar Planı yapılana kadar geçen sürede, şehrin farklı bölgelerinde binalar yapılmıştır. 1990 yılında uygulamaya konan imar planındaysa doğal, arkeolojik ve şehrsel sit sınırları harita üstünde kesinleştirilmiştir. Yeni yerleşimler planlanırken sit alanlarının dikkate alınması gerektiği düşüncesi geçerlilik kazanmıştır. 2010 tarihli İmar Planı'nda sit alanlarının çevresine Etkileme Geçiş Alanı tanımlanmıştır. Bu tarihten günümüze kadar şehirde hızlı bir şekilde yapılaşma başlamıştır. 1990 ve 2010 tarihli planlarda, yeni yapı adalarıyla ilgili daha belirleyici kararlarının alındığı ve bu kararların meydana getirdiği çevre ele alındığında bu kez geleneksel yapıların benzeri binaların yapıldığı görülmüştür (Yetiş vd., 2018: 2).

BÖLÜM 4. YÖNTEM, BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Nitel araştırma “gözlem, görüşme ve belge analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2013: 39). Nitel araştırmada, insanların kendilerini ve ortamlarını nasıl düzenlediğiyle ve bu ortamlarda yaşayanların çevrelerini, semboller, ritüeller, sosyal yapılar, sosyal roller ve benzerleriyle nasıl anlamlandırdığıyla ilgilenmektedir (Berg ve Lune, 2015: 25).

Nitel veri analizi uzun bir zaman almakta ve araştırmacı için yorucu bir süreç haline gelmektedir. Çünkü nicel araştırmada olduğu gibi verileri sayıya dönüştürme ve sayısal verilerin analiz edilmesi nitel araştırmada kullanılamaz. Sayılara dönüştürülen nitel veriler derinliğini ve zenginliğini kaybedebilir. Bu yüzden verilerin anlamından yola çıkarak kavramsal analizin yapılması gerekmektedir. Nitel veri analizinde, sözel verilerden anlamlı ve tutarlı analizler yapabilmek için çeşitli bilgisayar paket programları geliştirilmiştir. Bu programlar, kelime işlemcileri (Word for Windows), kodlama yazılımları (Etnograph, HyperQual, Xmind) ve kodlama ve kuram geliştirme yazılımları (NVivo, MAXqda, ATLAS.ti, NUD.IS) dır (Yıldırım, Şimşek: 2013: 250).

Nitel veri analizine ilişkin konuyu metodolojik düzlemde ele alan az sayıda eser bulunmaktadır. Bunlar içinde üç temel metodoloji kitabının yazarları Wolcott (1994), Miles ve Huberman (1994) ve Dey’in (1993) nitel analiz sürecine ilişkin görüşleri ortak noktalara sahiptir. Bu durumda, farklı yaklaşımlara rağmen nitel veri analizinde ortak olan temel analitik süreçleri ayırt etmek mümkündür. İster teori inşasına yönelsin isterse teori testine, bu yaklaşımlardan herhangi birinin seçimi yalnızca araştırmanın önceden yapılandırılması dolayısıyla, esnekliği konusunda bir ayrıma tekabül etmektedir. Nitel veri analizi şu temel analitik süreçleri paylaşır:

- Sınıflandırma (classification): Bu aşamada araştırmacı, verileri benzerlik ve farklılıklarına göre kümelere ayırır. Bu işlem sırasında kategoriler oluşturulur ya da mevcut kategorilerden yararlanır.

- İlintilendirme (linking): Kategorilerdeki ve alt-kategorilerdeki veri parçalarını ve kategorileri birbirleriyle ilintilendirme işlemidir.

- Bağlantılar kurma (connecting): Bu aşamada araştırmacı, mevcut kategoriler ve kavramlar arasında araştırma amaçları çerçevesinde bağlantılar kurmaya çalışır.

Bu araştırmada konu ile ilgili her türlü tez, makale, kitap, film, görsel belgeler vb. materyaller taranarak elde edilen verilerle araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Araştırma da anket tekniğine dayalı nicel analiz ve nitel araştırma yöntemlerinden “Söylem Analizi” metodu kullanılmıştır. Söylem analizi, metin ya da konuşma biçiminde kullanılan dilin ayrıntılı olarak analiz edilmesidir. (Baş ve Akturan, 2017: 27) Çalışma için sinema ve belgesel sinema kuramlarına dayanarak literatür taraması yapılmıştır. Suha Arın’ın belgeselleri çerçevesinde, teknik ve sosyo-kültürel açıdan “Safranbolu’da Zaman” filmi incelenmiş ve bu bağlamda belgesel sinemanın kültürel belleğe katkıları analiz edilmiştir. Bu çerçevede araştırmanın modelinde yer alan hipotezler test edilerek çıkan sonuçlar yorumlanmıştır.

4.2. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri ve test edilmeden önceki araştırma modeli aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

H1: Safranbolu’da yapılan belgeseller ve festivaller bölgenin sosyal yapısına olumlu katkı sağlamıştır.

H2: Safranbolu’da yapılan belgeseller ve festivaller bölgenin ekonomik yapısına olumlu katkı sağlamıştır.

H3: Safranbolu’da yapılan belgeseller ve festivaller bölgenin kültürel yapısına olumlu katkı sağlamıştır.

H4: Safranbolu’da yapılan belgeseller ve festivaller bölgedeki kültürel varlıkların korunmasına olumlu katkı sağlamıştır.

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni Suha Arın belgeselleri olarak belirlenmiştir. Bu evren içerisinde seçilen örneklem ise, “Safranbolu’da Zaman” filmi ve bu filmin Safranbolu kültürel varlıklarının korunmasına katkısıdır. Bu bağlamda örneklem, Safranbolu’da

yaşayan ve “Safranbolu’da Zaman” filmi üzerinde algıları ölçülecek olan anketin uygulandığı 64 kişiden oluşmaktadır.

Söylem analizinde örnekleme sürecinde, araştırılan konu ile ilgili metin ya da söylemdeki kullanılan dil ile ilgilenilmektedir yani kullanılan dil odak noktasıdır. Söylem analizinde örnekleme yaklaşımı araştırma sorusuna uygun olarak hazırlanmalıdır. Veri toplama, araştırma sürecinin önemli bir aşamasıdır; yazılı ya da sözlü söylemler toplanabileceği gibi, derinlemesine görüşme ya da grup tartışmaları şeklinde de veriler toplanabilir. Bu çalışmada derinlemesine görüşme yapılarak veriler toplanmıştır. Söylem analizinde verilerin analizi; okuma/sınıflandırma, yorumlama ve yapılandırma aşamalarını kapsar. Veri analizi yapılırken; metin içerisindeki kullanılan dilin özelliklerine ya da metin içerisindeki baskın/dominant temaya bakılması gerekir. Bu çalışmada derinlemesine görüşme metinlerindeki baskın-dominant temaya bakılarak sınıflandırma yapılmıştır.

4.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Sonuçların inandırıcılığı, bilimsel araştırmaların en önemli ölçütlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Geçerlilik ve güvenilirlik bu açıdan araştırmalarda en yaygın kullanılan iki ölçüttür. Nitel araştırmalarda geçerlik-güvenirlik nicel çalışmalardan farklı olarak ele alınır (Yıldırım, Şimşek: 2013:111). Guba ve Lincoln (1982) inandırıcılık için kriterleri inanılabilirlik, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik olmak üzere dört ana başlık altında toplamıştır. Bir araştırmada bulguların doğruluğunu kontrol etmek için bu kriterlerden bir ya da daha fazlasının belirtilmesi önerilmektedir (Creswell, 2007).

Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filmi izlenmiş, teknik ve sosyo-kültürel açıdan, film çözümleme tekniklerine uygun olarak değerlendirilmiştir. Kuramsal çerçeveyi kapsayan ilgili tez, makale, kitap, eleştiri, röportaj gibi tüm veriler toplanarak “Safranbolu’da Zaman” filminin bölgeye yaptığı sosyo-ekonomik ve kültürel etkiler irdelenmeye çalışılmıştır. Bunun içinde anket yöntemiyle veriler toplanmıştır. Öncelikle pilot çalışmayla anket sorularının katılımcılar tarafından doğru anlaşılıp ve anlaşılmadığı test edilmiştir. Ayrıca anketin güvenilirlik değerleri hesaplanmıştır. Bu araştırmada kullanılan veriler Safranbolu’da ikamet eden kişiler üzerinde yapılmıştır.

Anket hazırlanırken literatürdeki kaynaklardan etkin bir şekilde yararlanılmıştır. Özellikle anket formları hazırlanırken soruların araştırmanın amacına hizmet edip etmediği test edilmiştir. Bu anlamda anket yöntemiyle elde edilen verilerle literatürde toplanan verilerin birbiri ile uyumluluğuna dikkat edilmiştir. Bu aşamada konu ve önemi teorik kısımda irdelendikten sonra araştırma uygulama kısmı ile desteklenmeye çalışılmıştır. Burada araştırma kapsamına tezin konusunu oluşturan Safranbolu ilçesi alınmıştır. Veriler hazırlanan anket aracılığı ile toplanmıştır ve toplanan veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) sürüm 22 paket program ile analiz edilmiştir.

Araştırma yapılan konu kapsamında geniş bir literatür taraması yapılarak, kullanılacak değişkenlerle ilgili ölçekler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu ölçeklerden yararlanılarak araştırmanın yapıldığı ilçenin özellikleri göz önüne alınıp anket formu hazırlanmış ve yapılan pilot uygulama sonucunda anket formu ortaya çıkmıştır. Anket formu hazırlanırken daha önceden yayınlanmış makalelerden, tezlerden ve diğer akademik çalışmalardan yararlanılmıştır. Araştırmada beşli Likert ölçeği kullanılmıştır. Anket soru sayısı, tasarım ve uygulaması yönüyle genel kabul gören kurallara ve biçimlere uygun olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmalarda kullanılacak anket formunun düzeninin geri dönüş oranı açısından önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle anket formu oluşturulurken literatürde belirtilen konulara dikkat edilmiştir. Ayrıca araştırmanın teorik kısmında incelenen konular doğrultusunda sorular hazırlanmıştır. Anketin giriş kısmına çalışmanın içeriği, bilimsel ve sosyal faydasına ve kişilerden alınacak bilgilerin gizliliğine ait kısa bir açıklama yapılmıştır. Bu metnin altına çalışmayı yürüten kişinin ad, unvan, çalıştığı kurum, iletişim bilgileri ve adresleri eklenmiştir. Geri dönüş açısından daha iyi sonuç alabilmek için anket online olarak uygulanmıştır. Her bir değişkene ait sorular bütün olarak, gruplara ayrılmadan sorulmuştur. Anket soruları büyük bölümü kapalı uçlu olarak hazırlanmıştır, cevaplayanın soruları yanıtsız bırakması ya da aşırı zaman yüküne neden olmasının önüne geçilmiştir. Aynı zamanda katılımcılardan kendi görüşlerini belirtmek isteyenlerde görüşlerini yazabilecekleri bir alan oluşturulmuştur. Anketin nasıl doldurulacağı ile ilgililere ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Her bir anket sorusunun basit, anlaşılır ve kısa cümlelerle ifade edilmesine dikkat edilmiştir. Soru formu oluşturulurken, yazın incelemesinde kullanılan maddeler soru formuna uyarlanmıştır. Oluşturulan soru formu genel olarak 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde anketi

cevaplayan kişilere ait demografik bilgiler yer almaktadır. Burada yaş, eğitim durumu, çalışma alanı, Safranbolu’da yaşama süresi, belgesel ve Süha Arın filmleri izleyip izlemedikleri alanlarında 6 adet soruya yer verilmiştir. İkinci bölümde teoride incelenen konulara paralel olarak sorular sorulmuştur. Bu bölümdeki çok maddeli 20 adet soru grubunun tamamında 5’li Likert ölçeği kullanılmıştır. Ankette toplamda 26 adet soru yer almaktadır.

Anket toplandıktan sonra elde edilen verilerle yapılan şu analizler uygulanmıştır;

1-Frekans Analizi (Descriptive Statistics): Ankete katılan kişilerin sayılarını ve oranlarını göstermekle birlikte katılımcıların sorulara verdiği cevapların da oranını gösteren tanımlayıcı analizlerin yapılmasıdır. Bu analiz sonuçları anlaşılır şekilde tablolandırılmıştır.

2-Varyans Analizi (ANOVA): Bu analizde birden çok grubun farklı gruplarla karşılaştırıp arasında ilişki olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneğin “Safranbolu’da Zaman” filminin etkisine yönelik verilen cevaplarla eğitim seviyesi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı analiz edilip yorumlanmıştır.

3-T-testi Analizi: Bu analizle değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisi tespit edilmeye çalışılır. İki grup verisinin ortalamaları arasında belirgin bir farklılık olup olmadığı istatistiksel olarak belirlenmeye çalışılır. Örneğin “Safranbolu’da Zaman” filmiyle “Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı” arasındaki ilişki ölçülmüştür.

4-Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizi: Anketi güven aralığını tespit etmek için uygulanır. Geçerlilik analizi ile anketin gerçekten ölçülmek istenen özellikleri ölçüp ölçmediği analiz edilmeye çalışılır. Özellikle anketlerde güvenilirlik indeksi önem taşır. Sonucun 1’e yakınlığı anketin başarısını ifade eder.

Ayrıca Safranbolu’da kültürel varlıkların korunmasına yönelik sürecin içinde yer alan, etki ve yetki sahibi olan kaymakam, belediye başkanı ve medya üyeleriyle derinlemesine görüşme yapılarak ilk kaynaktan ilgili bilgiler elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen video ses kayıtları, dokümana geçirilmesi Nvivo 12 Plus ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonra yazıya geçirilmiş metin birkaç kez kayıtlar dinlenerek okunmuş ve düzenlenmiştir. Söylemlerden ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Temaları sınıflandırmak ve analiz etmek amacıyla Nvivo 12 Plus programı

kullanılmıştır. Yapılan çalışmaların aşamalarına göre, aldığı Nvivo 12 Plus'a ait görüntüler tezde verilmiştir.

4.5. Bulgular ve Yorumlar

Araştırma Karabük İli Safranbolu İlçesi genelinde faaliyet gösteren çeşitli kurum, kuruluş ve şirketlerde konu ile ilgili olarak çalışan ya da ilçede yaşayan kişiler üzerinde 2019 yılı içinde gerçekleştirilmiş ve veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma örnekleminin oluşturulmasında tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklemin ana kütleyi iyi temsil etmesi için mümkün olduğunca ilçede kültür ve turizm alanlarında hizmet veren işletme/kurumlarda (Kamu kurumu, üniversite, medya, otel, motel, yiyecek-içecek, perakende, ulaştırma işletmeleri vs.) konuyla ilgili olan kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcılara e-posta yoluyla online hazırlanan anket ile ulaşılmıştır. Anket formu araştırmanın örneklemini oluşturan gönüllü katılımcılar tarafından 64 adet olarak doldurulmuştur. 1 adet anket geçersiz sayılarak toplam 63 katılımcının yanıtları değerlendirilmiştir. Katılımcıların belgesellerin ve Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" filminin bölgenin sosyal ve ekonomik yapısına, kültür varlıklarının korunmasına katkısına, toplumsal ve kurumsal yararlarına yönelik algılarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu alanı içeren 20 (yirmi) sorudan oluşan anket hazırlanmıştır. Anket sorularının belirlenmesinde daha önce alanda Bozar, 2018; Çakar Bikiç, 2018; Çakıcı Öztürk, 2011; Özdemir, 2011 ait çalışmalardan ve alana yönelik literatürden yararlanılmıştır. Yanıtlar 5'li Likert ölçeğinde düzenlenmiştir (Kesinlikle katılmıyorum=1, Kesinlikle katılıyorum=5). Ölçeğin güvenirliliğine ait Cronbach's Alfa değerleri 0,768-0,807 arasında değişmektedir. Cronbach's Alfa katsayısı yüksek olan ölçekteki maddelerin birbirleriyle tutarlı ve aynı özelliği ölçen maddelerden meydana geldiği bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında ankette kullanılan sorular birbiri ile tutarlı ve aynı özelliği ölçen sorulardan oluşmaktadır. Ankette öncelikle katılımcıların Safranbolu ile ilgili belgeseller ve Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" filmini izleyip izlemedikleri, sonrasında ise katılımcıların Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" filminin Safranbolu'nun kültürel varlıklarının korunmasındaki katkısına yönelik bakış açıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Yaş, Eğitim, Faaliyet alanı, Safranbolu Belgeselleri ve Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" Belgeselini İzleme Durumları

Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
1. Lütfen yaşınızı belirtiniz		
20-30	5	7,9
31-40	24	38,1
41-50	25	39,7
51-60	7	11,1
61+	2	3,2
2. Lütfen eğitim durumunuzu belirtiniz		
İlk Öğretim – Ortaöğretim	18	28,6
Önlisans	16	25,4
Lisans	18	28,6
Yüksek Lisans/Doktora	11	17,5
3. Lütfen şirketinizin/kurumunuzun faaliyet alanını belirtiniz		
Kamu Kurumu	20	31,7
Siyasi Parti	1	1,6
Konaklama (Otel-Motel)	14	22,2
Yiyecek İçecek	14	22,2
Perakende	9	14,3
Avukat	1	1,6
Ulaşım	2	3,2
Resim	1	1,6
Şirket yok, Safranbolu'da ikamet	1	1,6
4. Ne kadar zamandır Safranbolu'da yaşıyorsunuz?		
1-10 yıl	18	28,6
11-20 yıl	13	20,6
21-30 yıl	20	31,7
31-40 yıl	8	12,7
41+	4	6,3
5. Safranbolu ile ilgili bir belgesel izlediniz mi?		
Evet	49	77,8
Hayır	14	22,2
6. Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" belgeselini izlediniz mi?		
Evet	31	49,2
Hayır	32	50,8

Anketin ilk bölümünde yer alan katılımcıların demografik özelliklerine ait bulgular incelendiğinde % 7,9 (5 kişi) 20-30 yaş arası, % 38,1 (24 kişi) 31-40 yaş arası, % 39,7 (25 kişi) si 41-50 yaş arası, % 11,1 (7 kişi) 51-60 yaş arası, % 3,2 (2 kişi) ise 61 ve üstü yaşta olduğu görülmektedir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu orta yaş grubundadır. Eğitim durumlarında ise katılımcılar içinde % 28,6 (18 kişi) ortaöğrenim

mezunu, % 25,4 (16 kişi) ön lisans mezunu, % 28,6 (18 kişi) lisans mezunu ve % 17,5 (11 kişi) yüksek lisans ve doktora mezunudur. Katılımcıların eğitim seviyesinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların faaliyet alanlarına bakıldığında % 31,7 (20 kişi) ile kamu kurumlarında, % 22,2 (14 kişi) oranıyla ise konaklama ve yiyecek içecek sektöründe çalıştıkları görölmektedir. Katılımcıların Safranbolu’da yaşama sürelerine bakıldığında % 28,6 (18 kişi) 1-10 yıl arası, % 20,6 (13 kişi) 11-20 yıl arası, % 31,7 (20 kişi) 21-30 yıl arası, % 12,7 (8 kişi) 31-40 yıl arası, % 6,3 (4 kişi) 41 yıl üstü süredir Safranbolu’da yaşamaktadır ki, genel olarak değişimleri izleyebilecek uzunlukta sürelerin fazla olduğu kabul edilebilir. Katılımcıların Safranbolu ile ilgili bir belgesel izleyip izlemediğine yönelik yanıtlarına bakıldığında % 77,8 (49 kişi) oranıyla daha önce ilgili belgesel izledikleri, ancak %50,8 (32 kişi) oranıyla Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filmini izlemedikleri görölmektedir. Buna göre Suha Arın filminin 20-40 yaş grubu arasındaki katılımcılar tarafından daha az izlendiği tahmin edilmekte olup bu durumun filmin yaş grubunun doğumundan önce çekilmiş olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filminin izlenme ile izlenmeme oranları birbirine oldukça yakındır ki, bu durum filmin çekim ve gösteriminden 43 yıl geçmesine rağmen halen etkisini sürdürdüğünü göstermektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Belgesellerin Safranbolu’nun Kültürel Varlıklarına ve Mirasına Katkılarıyla İlgili Algıları

Belgesellerin Safranbolu’nun Kültürel Varlıklarına ve Mirasına katkılarıyla ilgili aşağıdaki ifadelerden sizin için uygun olanını belirtiniz.										
	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Belgeseller Safranbolu’nun tanınmasına katkı sağlar	0	0	1	1,6	5	7,9	33	52,4	24	38,1
Belgeseller Safranbolu’nun kültür ve sanatta bilinirliğini artırır	0	0	2	3,2	11	17,5	30	47,6	20	31,7
Belgeseller Safranbolu’da kültürel mirasın korunmasına/yaşatılmasına karşı duyarlılığı ve bilinçliliği artırır	0	0	2	3,2	20	31,7	26	41,3	15	23,8
Belgeseller Safranbolu’da kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlar	1	1,6	2	3,2	6	9,5	34	54	20	31,7
Belgeseller Safranbolu’da mimari mirasın korunmasına katkı sağlar	0	0	0	0	23	36,5	22	34,9	18	28,6
Belgeseller Safranbolu’da el sanatlarının, yemek kültürünün tanıtımına katkı sağlar	0	0	1	1,6	13	20,6	33	52,4	16	25,4
Belgeseller Safranbolu’ya gelen turist miktarını artırır	0	0	2	3,2	11	17,5	26	41,3	24	38,1
Belgeseller Safranbolu’da yetkililerin kültürel mirasın korunmasındaki etkinliğini artırır	1	1,6	8	12,7	28	44,4	14	22,2	12	19,1
Belgeseller Safranbolu’nun kültürel, sosyal ve ekonomik yapısına katkı sağlar	0	0	1	1,6	17	27	29	46	16	25,4
Altın Safran Belgesel Film Festivali Safranbolu’nun tanıtımına katkı sağlar	0	0	2	3,2	12	19,1	33	52,4	16	25,4

Tablo 5: Katılımcıların Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" Filminin Safranbolu'nun Kültürel Varlıklarına ve Mirasına Katkılarıyla İlgili Algıları

Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" filminin şehre katkılarıyla ilgili aşağıdaki ifadelerden sizin için uygun olanını belirtiniz.										
	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Suha Arın'ın Belgeseli Safranbolu'nun tanıtımına katkı sağlamıştır	0	0	1	1,6	3	4,8	59	93,6	0	0
Suha Arın'ın Belgeseli Safranbolu'nun kültür ve sanatta bilinirliğini artırmıştır	0	0	2	3,2	18	28,6	43	68,2	0	0
Suha Arın'ın Belgeseli Safranbolu'da kültürel mirasın korunmasına/ yaşatılmasına karşı duyarlılığı ve bilinçliliği artırmıştır	0	0	3	4,8	20	31,7	40	63,5	0	0
Suha Arın'ın Belgeseli Safranbolu'da kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlamıştır	0	0	2	3,2	11	17,5	50	79,3	0	0
Suha Arın'ın Belgeseli Safranbolu'da mimari mirasın korunmasına katkı sağlamıştır	0	0	6	9,5	25	39,7	32	50,8	0	0
Suha Arın'ın Belgeseli Safranbolu'da el sanatlarının, yemek kültürünün tanıtımına katkı sağlamıştır	0	0	1	1,6	20	31,7	42	66,7	0	0
Suha Arın'ın Belgeseli Safranbolu'ya gelen turist miktarını artırmıştır	1	1,6	4	6,4	28	44,4	30	47,6	0	0
Suha Arın'ın Belgeseli Safranbolu'da yetkililerin kültürel mirasın korunmasındaki etkinliğini artırmıştır	0	0	21	33,3	15	23,8	27	42,9	0	0
Suha Arın'ın Belgeseli Safranbolu'nun kültürel, sosyal ve ekonomik yapısına katkı sağlamıştır	1	1,6	0	0	15	23,8	47	74,6	0	0
Suha Arın'ın Belgeseli ile Safranbolu'ya yatırımlar artmıştır	1	1,6	15	23,8	28	44,4	19	30,2	0	0

Tablo 6: Eğitim İle Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı ve Suha Arın Belgeselinin Katkısı ANOVA Analizi

		Kişi	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı	Ortaöğretim	18	3,6667	,33005	,07779
	Ön Lisans	16	3,7500	,25174	,06294
	Lisans	18	4,3642	,54274	,12792
	Y.Lisans-Doktora	11	4,3030	,60470	,18232
	Toplam	63	3,9982	,53678	,06763
Suha Arın Belgeselinin Katkısı	Ortaöğretim	18	3,4722	,26525	,06252
	Ön Lisans	16	3,4750	,31517	,07879
	Lisans	18	4,0389	,64729	,15257
	Y.Lisans-Doktora	11	4,1818	,39451	,11895
	Toplam	63	3,7587	,53147	,06696

Tablo 6’deki veriler incelendiğinde katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça belgesellerin ve Suha Arın filminin Safranbolu’ya katkı yaptığına daha fazla inanılmaktadır. ANOVA tablosunun Sig. (Anlamlılık) sütunundaki değerin 0,00 olduğu görülmektedir. Söz konusu değer 0,01’den küçük olduğu için, Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı, Suha Arın Belgeselinin Katkısı $p < 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söylenebilir. “Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı” ile “Suha Arın Belgeselinin Katkısı” sorusunda ortaöğretim ve ön lisans arasında $p > 0,05$ olduğu için anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Diğer lisans ve y.lisans/doktora eğitim seviyesinde olanlar $p < 0,05$ olduğu için anlamlı bir ilişki bulunmuştur. “Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı” sorusuna en çok lisans düzeyinde eğitimi olanlar inanırken, “Suha Arın Belgeselinin Katkısı” sorusuna en çok y.lisans/doktora düzeyinde eğitimi olanlar inanmaktadır.

T testi iki grup verisinin ortalamaları arasında belirgin bir farklılık olup olmadığını istatistiksel olarak belirlemeye çalışan bir yaklaşım olarak tanımlanabilir.

Tablo 7: “Safranbolu ile ilgili belgesel izlediniz mi?” ile “Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı ve Suha Arın Belgeselinin Katkısı”na Yönelik T Testi

Grup İstatistikleri					
Safranbolu ile ilgili belgesel izlediniz mi?		N	Ortalama	Standart Hata	Standart Hata Ortalaması
Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı	Evet	49	4,0975	,50595	,07228
	Hayır	14	3,6508	,51170	,13676
Suha Arın Belgeselinin Katkısı	Evet	49	3,8531	,53194	,07599
	Hayır	14	3,4286	,38914	,10400

Tablo 7’de Safranbolu ile ilgili belgesel izleyenlerin belgesellerin Safranbolu’ya katkısına ve Suha Arın belgeselinin katkısına daha çok katılmaktadırlar. Belgesel izleyenlerin ortalaması 4,09 iken izlemeyenlerin ortalaması 3,65 olarak gerçekleşmiştir. Independent Samples Test tablosunun Sig. (Anlamlılık) sütunundaki değerlerin Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı için 0.005, Suha Arın Belgeselinin Katkısı için 0.007 olduğu görülmektedir. “Belgesellerin Safranbolu’ya Katkısı” ve “Suha Arın Belgeselinin Katkısı” değeri 0,05’den küçük olduğu için, $p < 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söylenebilir. Burada yine belgesel izleyenlerin belgesel izlemeyenlere göre belgesellerin Safranbolu’ya katkısına daha çok inanmaktadır.

Araştırmada yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda, elde edilen verilere ilişkin kavramlar yani kodlamalar yapılmış ve kavram-kod haritaları belirlenmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda çalışmanın ana teması “Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filmi bağlamında belgesel sinemanın kültürel varlıkların korunmasına katkısı” başlığı ana tema olarak alınmıştır. Bu ana temanın oluşmasında yapılan söylem analizi sonucunda üç alt temanın oluştuğu gözlenmiştir. Bu alt temalardan ilki Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filminin oluşmasını etkileyen şartlar (bu alt temada belgesel filmin çekilmesine zemin hazırlayan şartlar ele alınmış), ikincisi Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filmi yapıldıktan sonra Safranbolu kültürel varlıklarının korunmasına katkısı (bu alt temada belgesel çekildikten sonra Safranbolu kültürel varlıklarının korunmasına yönelik katkısı ele alınmış) ve üçüncü olarak Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filminin Türkiye deki kültürel varlıkların korunmasına olan katkısı (bu alt temada yapılan görüşmelerde belgeselin yalnızca Safranbolu ya değil aynı zamanda Türkiye de kültürel varlıkların korunmasına etkisinin olduğu ifade edildiğinden ayrı bir tema olarak alınmıştır) alt temaları oluşturulmuştur. Temaları ait

kodlamalar yapılmış ve kod şemaları çizilmiştir. Aşağıda, Şekil 1’de araştırma ana tema, alt temaları ve kodlar verilmiştir.

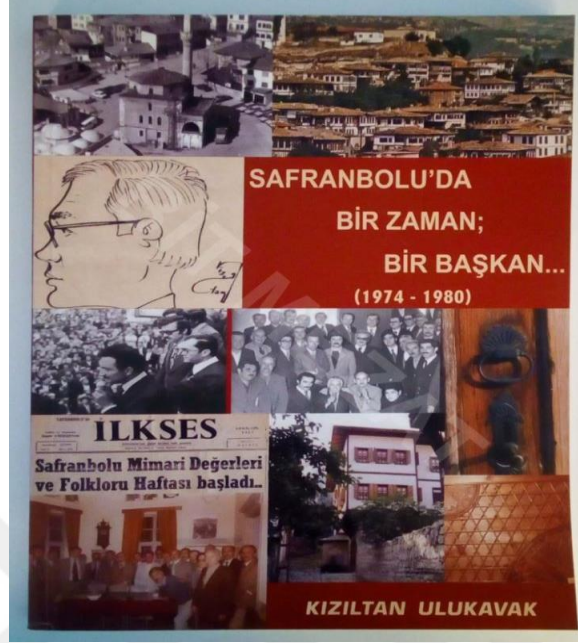
The screenshot shows a software interface with a hierarchical tree of nodes on the left and a table of sources and references on the right. The nodes are organized into a tree structure under the 'Nodes' tab. The table has columns for 'Name', 'Sources', and 'Referer'.

Name	Sources	Referer
Bölgesel Sinemanın Kültürel Varlıkların Korunmasına Katkısı	0	0
Suha Ann'in "Safranbolu'da Zaman" filmi yapıldıktan sonra Safranbolu kültürel varlıklarının korunmasına katkısı	2	2
Belgeselin yapımı ve içeriği	3	11
Diğer kurum ve kuruluşlar	3	15
TRT	3	5
UNESCO	3	3
Yöre halkı	1	3
Suha Ann'in "Safranbolu'da Zaman" filminin oluşmasını etkileyen şartlar	0	0
Safranbolu Evleri'nin el değişimi	2	2
Safranbolu Evleri'nin korunmasına yönelik ilk yerel çabalar	2	5
Safranbolu Evleri'nin korunmasına yönelik küresel etkiler	1	1
Avrupa Konseyi Dünya Miras yılı 1975	2	2
İstanbul Teknik Üniversitesi	2	4
Safranbolu Evleri'nin korunmasına yönelik ulusal etkiler	1	1
Diğer kurum ve kuruluşlar	2	11
TRT	2	3
Safranbolu'nun o dönemdeki sosyolojik durumu	1	4
Yeni sahiplerinin Safranbolu Evleri'ni yenileme çabaları	1	1
Suha Ann'in "Safranbolu'da Zaman" filminin Türkiye'deki kültürel varlıkların korunmasına olan katkısı	3	8
Diğer etkileri	1	3
Türk Kültürü'nün korunmasına katkısı	2	2

Şekil 1. Araştırmanın Ana ve Alt temaları

Konuyla ilgili bilgisi olan, dönemin belediye başkanı Kızıltan Ulukavak, 1970–1980 yılları arasında Safranbolu’da iki dönem Belediye Başkanlığı yapmış; Belediye Başkanlığı sırasında, özellikle Safranbolu’nun tarihsel ve kültürel değerlerinin Türk ve Dünya kamuoyuna tanıtılarak, koruma altına alınması konusundaki karar ve uygulamaları gerçekleştirmiştir. 12 Eylül 1980 harekatıyla siyasal nitelikli kişilerin görevlerine son verilmesi nedeniyle Belediye Başkanlığı görevinden ayrılmış ve kısa bir süre sonra Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu’na atanmıştır.

Resim 11: Kızıltan Ulukavak'ın “Safranbolu’da Bir Zaman; Bir Başkan (1974-1980)” adlı kitabının ön kapak görseli

Kızıltan Ulukavak, emekliliği sırasında; “Safranbolu’da Bir Zaman; Bir Başkan (1974-1980)” ve “Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu (Gözlemler–Derlemeler–Denemeler)” adlı kitaplarını yazmıştır.

Resim 12: Kızıltan Ulukavak'ın “Safranbolu - Korumada 40. Yıl, 40 Söyleşi (1975 öncesi ve sonrası)” adlı kitabının ön kapak görseli

Kızıltan Ulukavak'ın Safranbolu hakkındaki görüş ve değerlendirmelerinin yer aldığı, “Safranbolu - Korumada 40. Yıl, 40 Söyleşi (1975 öncesi ve sonrası)” adlı, Aytekin Kuş'la yaptığı söyleşileri içeren bir kitabı da, 2015 yılında Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı tarafından yayımlanmıştır. Bu arada Karabük Üniversitesi tarafından Kızıltan Ulukavak'a, Safranbolu'nun tanıtılıp koruma altına alınması ve Türkiye'deki diğer tarihi şehirlerin de korunması yolunda örnek oluşturması nedeniyle “Mimarlık Alanında Tarihi Çevrede Koruma Dalı'nda 2010 yılında “Onursal Doktora” belgesi verilmiştir.

Aytekin Kuş, Safranbolu'nun gönüllü turizm elçisi, Batı Karadeniz Ekspres Gazetesi yazarı UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan ve dünyanın en iyi korunan 20 şehri arasında bulunan Safranbolu'da yaşayan 68 yaşındaki araştırmacı-yazardır ve ilçenin 40 yıldır gönüllü turizm elçiliğini yapmaktadır. Aynı zamanda Kızıltan Ulukavak'ın belediye başkanlığı sırasında Belediye basın-yayın müdürlüğü görevini sürdürmüştür. Safranbolu ile ilgili çok sayıda eseri ve yayını bulunmaktadır. Fatih Ürkmezer ise halen Safranbolu Kaymakamı olarak görevini sürdürmektedir. Bu görüşmelerden oluşturulan alt temaların açıklaması aşağıda verilmiştir.

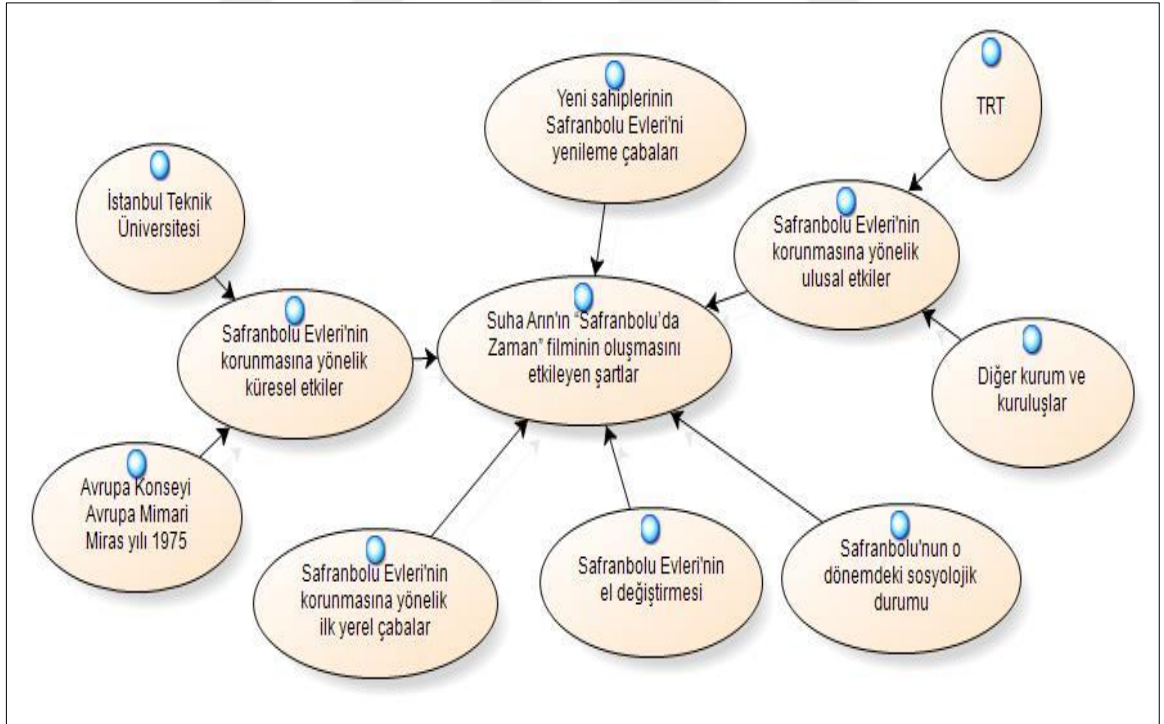
Resim 13-14: Aytekin Kuş

a. Suha Arın'ın “Safranbolu’da Zaman” filminin oluşmasını etkileyen şartlar

Çalışmada ilk tema, “Suha Arın'ın “Safranbolu’da Zaman” filminin oluşmasını etkileyen şartlar” olarak belirlenmiş ve bu alt temaya ait kod haritası Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Suha Arın'ın “Safranbolu’da Zaman” filminin oluşmasını etkileyen şartlar alt temasına ait kod şeması

Kod haritası oluşturulurken, üç uzman kişinin söylemleri analiz edilmiştir. Kod haritasındaki kodların söylemlerle ilgili kısımları aşağıda verilmiştir.

1. Safranbolu Evlerinin el değıştirmesi

Kızıltan Ulukavak;“Safranbolu biliyorsunuz tarihsel bir kent olarak 1975’lerde artık korunamaz hale gelmişti. Çünkü eski yapılarımız ata yadigarı baba mirası olan yapılarımız el değıştirmişti. Safranbolu’ya özellikle, Karabük’ün bir sanayi şehri olmasından kaynaklanan iş ve aş bulmakla birlikte orada barınma olanağı bulamayan da artık Safranbolu’ya gelmeye, Safranbolu’da bir yer yurt edinmeye başladılar. Bu sırada bir sosyal gelişme oldu bizim evlerimiz pederşahi aile dediğimiz ataerkil aileler gereklerine göre tasarlanmış, konaklarda hepsi zemin üstüne iki üç katlı çok odalı çok pencereci konutlarda ve orada dedeler babalar torunlar eltiler görümceler damatlar hep bir arada oturuyordu. Bu yüzyıllardır devam eden bir yaşam biçimi idi ama zamanla ülkemizde bu geniş pederşahi aile üzerinden önce büyük kentlerde başlamak sureti ile daha sonra Safranbolu gibi taşra kentlerine yansıyan biçimde çekirdek aile dediğimiz anne baba ve çocuklardan oluşan küçük aile yaşantısına geçildi. Safranbolu’da 1960’lardan itibaren hız kazanan yeni evlenen çiftler kendilerine bağımsız bir konut edinme ve orada yaşama ihtiyacı hissetmeye başladılar. Ya da bugünkü tabirle modaya uydular. Sosyal bir değışimdi o zaman bu büyük evlerde barınmanın da yaşlılar için zor olduğu görüldü ve Safranbolulular evlerini Karabük’ten gelip de Karabük’te çalışma olanağı bulmakla beraber barınma olanağı bulamayanlara uygun koşullarda sattılar.” ifadesini dile getirmiştir.

Aytekin Kuş; “Bizim bu evleri peynir ekmek gibi kırsal kesimden gelenlere 100 liraya bin liraya sattık hepsini sattık. Onlar yeni sahipleri oldular, satın alanlar ilk önce şunu dediler; Asri pencere düdüklü tencere, kaynanasız koca dumansız baca, bu evleri hemen bozdular geniş pencere yaptılar, tül perde korniş taktılar, Üst katları kiraya verdiler. İşte bu tam kendi kendini koruyan kentten korunması gereken kent aşamasına geldiğimiz vakit. Tam böyle kopmak üzere iken 75 yılında bu belgesel film bizi kurtardı.” ifadesini dile getirmiştir.

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, Safranbolu’daki evler Karabük’ten gelip de Karabük’te çalışma olanağı bulmakla birlikte barınma olanağı bulamayanların uygun koşullarda satın almaları ile el değıştirmiş, evlerin düşük gelirli çekirdek aileler tarafından yenilenme çabaları evlerin orijinal yapılarının korunması gerektiği konusunun gündeme gelmesinde etkili olmuştur.

2. Safranbolu Evleri'nin korunmasına yönelik ilk yerel çabalar

Kızıltan Ulukavak; *“İşte o sırada zamanın Belediye Başkanı olarak buna dur demek gerektiğini düşündüm ve de bu amaçla belediye meclisinde bir öneride bulundum. İmar yönetmeliğimiz vardı imar yönetmeliğimize bir takım ek maddeler ilave ederek yapılacak her türlü onarımı ve değişimi oluşmuş mimari dokuya uygunluğu şehrin silüetini bozmayacak şekilde olmasını ve aynı zamanda geleneksel malzeme kullanılmasının (nedir geleneksel malzeme Safranbolu evleri ahşap olduğu için kerestedir ahşap malzemedir. Tuğla kullanmaması çimento kullanılmaması demir kullanmaması) şeklinde değişiklik önerisidir.”* “O zaman yetkili merci size belediyece siz bilirsiniz şimdi bu yasal mecburiyeti yok. O zaman mutlaka Belediye Meclisi'nin bu konudaki imar konusundaki aldıkları kararların İmar İskan Bakanlığı tarafından onaylanması gerekiyordu. Ankara'ya gönderilirken gecikti. Belediye Başkanı olarak oraya gittiğimde bana üst düzey yetkili bir genel müdür bunlarla uğraşma, eskiye rağbet olsa bit pazarına nur yağırdı dedi ve biz bir sükutu hayale uğradık.” “Doğan Kuban bu etkinliğin Safranbolu'da belediye ile eşgüdüm içerisinde yapılmasını teklif etti tabii biz buna dört elle sarıldık” “Safranbolu mimarlık ve folklor haftası adı altında bir etkinlik düzenledik. 1975 yılı Ağustosun sonu ile Eylül'ün başında O haftaya üniversitenin davetlisi olarak İstanbul Ankara ve büyük kentlerde bilim adamlarından sanat çevrelerinden, basın önünde gelen üyelerinden TRT den Ankara'nın üst düzey bürokratların dan 200 kadar konuk geldi. Bunları biz Safranbolu'da Otel yoktu evlerde ağırladık” ifadelerini dile getirmiştir

Aytekin Kuş; *“Bir rastlantı olarak 1975 yılı Avrupa Konseyi tarafından, Avrupa mimari miras yılı ilan edilmişti. Bu bağlamda eski kentlere, geçmişimizin gelecek için önemli bir kazanımı olacağı varsayımıyla 1975 yılında bu haftanın kutlanması İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık fakültesine verildi. Mimarlık Fakültesi de bu haftanın Safranbolu'da kutlanması konusunda bir yönetim kurulu kararı aldı. Burada daha önceden teknik üniversitede okumuş asistanlık yapmış Karabük'te mühendis olarak çalışan yüksek Mimar Yavuz İnce burada olduğu için yani Karabük'te olduğu için Safranbolu'nun ismini öneriyor. O dönemki belediye başkanımızdan bir randevu istiyor. Biz bu haftayı Safranbolu'da kutlamak istiyoruz şeklinde belediye başkanımız da kendisi ile görüştü ve belediye olarak olanakların sınırlı olduğunu ekonomik imkanların kısıtlı olduğunu, fakat onun dışında yardımcı olabileceklerini söyledi. Onlar da teknik üniversite olarak her şeyi karşılayabiliriz yeter ki siz gelen konuklara ev sahipliği yapın bu haftayı burada kutlayalım diye 30 Ağustos 5 Eylül arasında Safranbolu Mimarlık değerleri ve folkloru haftası diye bir hafta düzenledik”* ifadesini dile getirmiştir.

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, 1975 yılında dönemin belediye başkanı Kızıltan Ulukavak, Safranbolu evleri üzerinde yapılacak yenileme çalışmalarında

orijinal dokunun korunması amacıyla, Belediye Meclisi marifetiyle imar planında değişiklik yapmış, sonrasında yapılan imar planı değişikliğini İskan Bakanlığı'na onaya göndermiştir. Ayrıca İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından düzenlenen “Safranbolu Mimarlık Değerleri ve Folkloru Haftası” çalışmalarına ev sahipliği yapmıştır.

3. Safranbolu Evleri'nin korunmasına yönelik küresel etkiler

Safranbolu evlerinin korunmasına yönelik küresel etkiler iki alt kodlamaya ayrılmıştır. Kızıltan Ulukavak;“*Fakat talih kısa bir süre sonra Safranbolu'nun yüzüne güldü yıl 1975 idi. O yıl Avrupa'da, Avrupa Konseyi tarafından Avrupa mimari miras yılı olarak kabul edilmişti. Türkiye'de biliyorsunuz 1949'dan beri Avrupa Konseyi üyesidir. Türkiye'de bu 1975 Avrupa Mimari Miras Yılı etkinliklerin düzenlenmesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi görevlendirildi. İstanbul Teknik Üniversitesi çok saygın bir kurum biliyorsunuz o üniversitenin mimarlık fakültesinin başında o tarihte çok değerli bir bilim adamı günümüzün de önde gelen bir hocası Profesör Doğan Kuban vardı. Doğan Kuban bu etkinliğin Safranbolu'da belediye ile eşgüdüm içerisinde yapılmasını teklif etti tabii biz buna dört elle sarıldık*” ifadesini dile getirmiştir.

4. Avrupa Konseyi Avrupa Mimari Miras Yılı 1975

Kızıltan Ulukavak;“*Fakat talih kısa bir süre sonra Safranbolu'nun yüzüne güldü yıl 1975 idi O yıl Avrupa'da Avrupa Konseyi tarafından Avrupa mimari miras yılı olarak kabul edilmişti Türkiye'de biliyorsunuz 1949'dan beri Türkiye Avrupa Konseyi üyesidir.*” ifadesini dile getirmiştir.

Aytekin Kuş; “*Bir rastlantı olarak 1975 yılı Avrupa Konseyi tarafından, Avrupa mimari miras yılı ilan edilmişti. Bu bağlamda eski kentlere, geçmişimizin gelecek için önemli bir kazanımı olacağı varsayımıyla 1975 yılında bu haftanın kutlanması İstanbul teknik Üniversitesi Mimarlık fakültesine verildi*” ifadesini dile getirmiştir.

Bu ifadelerden anlaşılabacağı üzere, 1975 yılı Avrupa Konseyi tarafından, Avrupa mimari miras Yılı olarak kabul edilmiş ve Türkiye’de, 1975 Avrupa Mimari Miras Yılı etkinliklerinin düzenlenmesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi görevlendirilmiştir. Sonrasında bu etkinlikler Safranbolu’da gerçekleştirilmiştir.

5. İstanbul Teknik Üniversitesi:

Kızıltan Ulukavak;“*Türkiye’imizde bu 1975 Avrupa mimari miras yılı etkinliklerinin düzenlenmesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi görevlendirildi. İstanbul Teknik Üniversitesi çok saygın bir kurum biliyorsunuz o üniversitenin Mimarlık fakültesinin başında o*

tarihte çok değerli bir bilim adamı günümüzün de önde gelen bir düşünürü Profesör Doğan Kuban vardı. Doğan Kuban bu etkinliğin Safranbolu'da belediye ile eşgüdüm içerisinde yapılmasını teklif etti tabii biz buna dört elle sarıldık, demin de söylediğin gibi saygın bir bilim kuruluşu beraber olmak herkese nasip olacak bir olanak değildi, hemen üniversite ile belediye arasında bir Safranbolu mimarlık ve folklor haftası adı altında bir etkinlik düzenledik.” “Safranbolu'da otel yoktu, gelenleri evlerde ağırladık ve sanat adamları bilim adamları evlerinizi nasıl korumalısınız? Niçin korumalısınız? Bu evler neden değerlidir? Niçin tarihe sahip çıkılmalıdır? Gibi konuları bilimsel terminoloji kullanmaksızın yalnızca halkın anlayabileceği sözcüklerle deyimlerle anlattılar.” ifadesini dile getirmiştir.

Aytekin Kuş; “Bir rastlantı olarak 1975 yılı Avrupa Konseyi tarafından, Avrupa mimari miras yılı ilan edilmişti. Bu bağlamda eski kentlere, geçmişimizin gelecek için önemli bir kazanımı olacağı varsayımıyla 1975 yılında bu haftanın kutlanması İstanbul teknik Üniversitesi Mimarlık fakültesine verildi. Mimarlık Fakültesi de bu haftanın Safranbolu'da kutlanması konusunda bir yönetim kurulu kararı aldı.” “Safranbolu'da otel yok 200 tane konuğumuzu değerli bilim adamlarını, gazetecileri Ankara'dan İstanbul'dan burada konuk ettik. Onlar da bize Safranbolu niçin korunmalı? Safranbolu niçin önemli? Kültürel miras nedir? Üniversite kürsüsünde gördüğümüz hocalarımızın bilimsel değil halkın anlayacağı dilde konuşmaları evlerimizin fotoğraflarının sergilenmesi bize olağanüstü bir sevgi çemberi ile bir araya getirdi. Ve bu hafta içerisinde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi 3 tane önemli karar aldı. Bunlar kısa ve uzun erimli girişimler bir tanesi bir Safranbolu evi restore edilmeli, istediğimiz geleneksel çarşının restore edilmesi, bir arkeoloji düzeltiyorum bir etnografya müzesi düzenlenmesi. Safranbolu'daki mimari eserlerin korunmasına yönelik çabaların başlatılması; planlanması, örgütlü bir çalışma oluşturulması, Safranbolu ile eşdeğer mimari mirasa sahip Yörük ve Bulak köylerinin (Bunlar Safranbolu evlerini yapan ustaların köyleridir) burada bir işlem yapılması şeklinde 1975 yılında bir karar alırlar.” ifadesini dile getirmiştir.

Bu ifadelerden anlaşılabacağı üzere, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1975 yılında Avrupa Konseyi tarafından ilan edilen, Avrupa Mimari Miras Yılı kutlamalarını, korunmuş tarihi dokusundan dolayı, Safranbolu'da gerçekleştirmiştir. “Safranbolu niçin korunmalı? Safranbolu niçin önemli? Kültürel miras nedir?” konularını üniversite kürsüsündeki hocalar bilimsel değil halkın anlayacağı dilde anlatarak, tarihi dokunun korunması gerekliliği konusunda farkındalık uyandırmışlardır.

6. Safranbolu Evleri'nin korunmasına yönelik ulusal etkiler: Safranbolu evlerinin korunmasına yönelik ulusal etkiler iki alt kodlamaya ayrılmıştır.

Aytekin Kuş;“1970’lerin Türkiye’inde doğanın korunması doğal güzelliklere sahip çıkılması hemen hemen her tarafın kabul ettiği bir ilkeydi. Buna arkeolojik sit alanlarını yani insandan arındırılmış arkeolojik alanları da katabilirsiniz. Fakat tarihsel kentlerin korunması yalnızca bilim adamlarının duygusal bir özlemi niteliğindeydi. Safranbolu’nun korunmasının bu bahsetmiş olduğum yollarla yöntemlerle gündeme gelmesi Safranbolu’nun tüm tarihsel kentlerin önünde yer almasını sağladı.” ifadesini dile getirmiştir.

7. Diğer kurum ve kuruluşlar

Kızıltan Ulukavak;“Fakat talih kısa bir süre sonra Safranbolu’nun yüzüne güldü yıl 1975 idi O yıl Avrupa’da Avrupa Konseyi tarafından Avrupa mimari miras yılı olarak kabul edilmişti Türkiye de biliyorsunuz 1949’dan beri Türkiye Avrupa Konseyi üyesidir. Avrupa Konseyi üyesi idi Türkiye’de bu 1975 Avrupa mimari miras yılı etkinliklerin düzenlenmesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi görevlendirildi.” “Doğan Kuban bu etkinliğin Safranbolu’da belediye ile eşgüdüm içerisinde yapılmasını teklif etti tabii biz bunu dört elle sarıldık” “Hemen üniversite ile belediye arasında bir Safranbolu mimarlık ve folklor haftası adı altında bir etkinlik düzenledik. 1975 yılı Ağustos’un sonu ile Eylül’ün başında üniversitenin davetlisi olarak İstanbul Ankara ve büyük kentlerde bilim adamlarından sanat çevrelerinden basın önünde gelen üyelerinden TRT’den Ankara’nın üst düzey bürokratların dan 200 kadar konuk geldi.” “Bunları biz Safranbolu’da otel yoktu evlerde ağırladık ve gelen sanat adamları bilim adamları evlerimizin nasıl korumalısınız? Niçin korumalısınız? Bu evler neden değerlidir? Niçin tarihe sahip çıkılmalıdır? Gibi konuları bilimsel terminoloji kullanmaksızın yalnızca halkın anlayabileceği sözcüklerle deyimlerle anlattılar.” “İstanbul’da önemli bir kurum başkanı olan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu’nun başkanı olan rahmetli Çelik Gülersoy da etkilenir ve Belediye Başkanı İstanbul’a davet eder. İstanbul’daki görüşmede rahmetli Çelik Gülersoy ki duymuşsunuzdur, İstanbul’daki birçok tarihi mekanı Türk kültürüne kazandıran restorasyonların büyük bir başarıyla gerçekleştiren TURİNG’in elindeki kaynakları İstanbul’un tarihsel mekanlarının güzelleştirilmesine güncelleştirmesine ayıran değerli bir kültür adamıydı o görüşmede Gülersoy Safranbolu’da bir konak satın alarak Türk Osmanlı Konaklama Tesisi haline getirmeyi düşündüğünü, ayrıca Safranbolu’nun artık her nasılsa 75-76’lara kadar geldiğini ama daha fazla ayakta kalmasının mümkün olamayacağını hiç değilse mevcut durumun belgelenmesini kayıt altına alınması gerektiğini belirtti. Ve yapım talebinde bulundu” “Safranbolu’da bir konak alındı, Asmazlar Konağı diyoruz ve özgün mimarisi uygun bir şekilde Safranbolu’da ilk restore edilen konak, bir Konaklama Tesisi haline getirdiler. Asmazlar Konağı halen Türkiye Turing’in elinde ama bir işletmeci tarafından işletiliyor. Bu arada rahmetli Suha Arın 1976’nın son baharında Safranbolu’ya geldi. O zaman Safranbolu’da barınma olanağı yoktu.” “Ahmet

Taner Kışlalı Belediye Başkanının davetiyle Safranbolu'ya geldiğinde çok etkilendi ve ilk kez Safranbolu'ya gelişinde devlet devreye girdi. Devletin olanakları olmaksızın yalnızca yerel olanaklarla Safranbolu'yu korumak mümkün değil. Aytekin Kuş'un belirttiği gibi bir Arasta Çarşımız vardı o çarşı bir harabe şeklindeydi oranın kurtarılmasında önce kamulaştırma sonra Kültür Bakanlığı tarafından restore edilmesinde orada eski bir konağın satın alınmasında Kaymakamlık evi olarak bilinen konak satın alınıp oranın aslına uygun bir şekilde restore edilip bir getiri olarak düzenlenmesinde ve ayrıca karayollarına Safranbolu'ya giden yolu istikameti ve Safranbolu'ya ulaşması kaç kilometre kaldığını gösteren sarı levhaların dikilmesi rahmetli Profesör Ahmet Taner Kışlalı'nın Safranbolu'ya bize kazandırdığı önemli kazanımlardır. 12 Eylül'ün değişen koşullarında bu koruma işi biraz savsaklandı ve aksadı. Talan edildi diyemem ama eski heyecanını yitirdi.” “Bu olayın bugünlere gelmesinde çok kişinin katkısı vardır kurumların katkısı vardır bunların içinde ise Vakıflar Genel Müdürlüğüdür, vakıf eserleri Safranbolu da bir hayli fazladır.” ifadesini dile getirmiştir.

Aytekin Kuş, “O haftaya katılmayan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Genel Müdürü Çelik Bey ertesi yıl belediye başkanımız Kızıltan Beyi İstanbul'a davet etti. Çünkü biz 30 Ağustos 5 Eylül tarihleri arasında bu haftayı yaptıktan sonra, ulusal basında olağanüstü bir ilgi çektik. Vasat kendi kendine yaşamış bir Anadolu kasabası birden gündeme geldi. Safranbolu'daki mimarlık mirasının olduğu yerde olağanüstü bir gizemle kalabildiği söylendi. Kızıltan Bey İstanbul'a gitti. Çelik Bey (Gülersoy) “bir tane belgesel film yapmayı düşünüyoruz, bir tane konağı restore etmek isteriz. Bir de genel bir tuvalet yapmak isteriz” şeklindeki düşüncelerini dile getirdi. Ve Kızıltan Bey de bu teklifleri memnuniyetle kabul etti. Safranbolu'nun en güzel konağını 400 bin liraya satın aldılar, bu havuzlu Asmazlar Konağıdır, Çelik beyin (Gülersoy) akrabası olan Suha Arın Bey'e de bu filmin çekimini verdiler.” ifadesini dile getirmiştir.

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere; 1975 yılı Avrupa konseyi, Mimari Miras yılı kapsamında, İstanbul Teknik Üniversitesi Safranbolu'da “Safranbolu Mimarlık ve Folklor Haftası” adı altında bir etkinlik gerçekleştirmiştir. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nu (o dönemki başkanı Çelik Gülersoy) Safranbolu'da Safranbolu'nun en güzel konağı denilebilecek Asmazlar Konağı'nı 400 bin liraya satın alarak, özgün mimarisine uygun bir şekilde ilk restore edilen bir yapı olarak, bir konaklama tesisi haline getirmiştir.

Dönemin Kültür Bakanı, Ahmet Taner Kışlalı Belediye Başkanının davetiyle Safranbolu'ya gelmiş gördüklerinden çok etkilenmiş ve ilk kez Safranbolu'ya gelişinde

devlet devreye girmiştir. Devletin olanakları ile o dönem harabe şeklinde olan Arasta Çarşısı'nın kurtarılması kapsamında, önce kamulaştırma sonra Kültür Bakanlığı tarafından restore edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca eski bir konak satın alınarak Kaymakamlık Evi olarak aslına uygun bir şekilde restore edilmiştir.

Resim 15: Dönemin TURING Genel Müdürü Çelik Gülersoy

8. TRT

Kızıltan Ulukavak; *“1975’te televizyonda çok geniş yer buldu, Onun bu gücünden yararlandık. Bir anda Safranbolu 1975 sonbaharında Türkiye’nin gündemine girdi”* ifadesini dile getirmiştir.

Aytekin Kuş, *“30 Ağustos 5 Eylül tarihleri arasında bu haftayı yaptıktan sonra, ulusal basında olağanüstü bir ilgi uyandırdı. Vasat kendi kendine yaşamış bir Anadolu kasabası birden gündeme geldi. Safranbolu’daki Mimarlık mirasının olduğu yerde olağanüstü bir gizemle kalabildiği söylendi.”* ifadesini dile getirmiştir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; 1975 yılında tek televizyon yayını yapan kuruluş olan TRT, Avrupa Konseyi Mimari Miras Yılı kapsamında; İTÜ tarafından Safranbolu’da düzenlenen “Safranbolu mimarlık ve folklor haftası” etkinliklerine geniş yer vermiş, Bu konu ulusal basında büyük ilgi uyandırmış Safranbolu Türkiye’nin gündemine girmiştir.

9. Safranbolu'nun o dönemdeki sosyolojik durumu

Aytekin Kuş; *“Her kentte eski ev vardır ancak Safranbolu'daki gibi sokaklar boyunca mahalleler halinde ve bir bütün olarak korumamız ile ünlüyüz.” “Bizde bunun gizemi şu; Geleneksel aile yaşamını uzun süre terk etmedik, büyükbaba büyükanne anne baba çocuklar amca amcanın eşi yenge hala evleninceye kadar bir arada yaşadı, yer sofrası olurdu, biz 13-14-15 kişi yer sofrasında yemek yerdik. Evin geçimini sağlayan büyükbaba ama onu gönderde büyük bir bayrak gibi dalgalandıran babaannedir. Babaanne tek tabanca, asaleti gereği her şeyi düzenler. Bir de bizim şansımız ya da ekonomik durumdan dolayı, altı ay kış geçirdiğimiz kışlık bölgesi, bir de dağın eteklerinde ikinci evlerimiz var orası da yazlık evler bağlar bölgesi, şehir bölümünde 10 odalı bir ev yaptıysa yukarıda bağlar bölgesi de aynıdır. 6 ay bu şekilde yazlık ve kışlık bölgelerde yaşarız. 2 tane önemli geçim kaynağımız var; dericilik ve Kerestecilik bölgenin toparlayıcı merkezimiz.” “Cinci hocadan itibaren Osmanlı bütün temel yapıları burada yapmış 1645'lerden itibaren bir han bir de hamam var. 10 yıl sonra Köprülü burayla hiç ilgisi olmamasına rağmen bir cami yaptırmış. 100 yıl sonra Safranbolu İzzet Mehmet Paşa padişah 3. Selim'in sadrazamı bir saat kulesi kendi isminde bir cami bir de damat suyu getirmiş bundan sonra Kastamonu valisi Abdurrahman Paşa hükümet konağını yapmış 1904 tarihinde herkesin kızıl dediği ikinci Abdülhamid Han bir İdadi bir Rüştüye ve Gureba Hastanesi bir hükümet konağı bir cezaevi yaptırttı. Küçük Anadolu kasabası bölgenin toparlayıcı merkezi. Halkı çalışkan 5000 nüfusumuz herkesin 2 tane çocuğu var.” “Her tarafa mal satıyoruz çünkü geleneksel üretimde uzmanız üstüne üstlük kimsenin fazla dile getirmediği kentin gayrimüslimlerin de yaşadığı bir yer var. Onlar kentin bizden daha önceki sakinleri ve onlar taş konusunda şarap konusunda terzilikte süper uzmanlar. İki kültür birbiriyle kaynaştı, evlilik olayı yok ama dayanışma var ve birçok şeyi de onlardan öğrendik denebilir. Onların din anlayışları gereği evleri Taştan kalıcı, bizim dini inançlarımıza göre bu dünya gelip geçici. Önemli olan öbür dünyadır diye ahşap kullanıyor. Mükemmellik Allah'a şirk koşmanın içinde değerlendirileceği için üst katlardaki odalardan bir tanesinin tavanını yapmayız, eksik yaparız bu dünya gelip geçicidir aslolan yaşam öbür taraftadır.” “Geçmiş yıllarda birisi bana dedi ki ya Aytekin abi seni bir kere bile camide görmedim, dedim oğlum ben seferiyim benim Mazeretim var. Sonuçta biz bu gelenekseli Yaşarken bir şans olarak 1925 yılında buradan bir demiryolu geçti ulu önder Atatürk, İsmet Paşa, Fevzi Çakmak yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde 9 tane temel sektör var dışa bağımlı para harcadığımız, bunlardan bir tanesi Demir Çelik, o da kömür madenlerine yakın olduğu için. Bir de Rus saldırısından 80 kilometre içeride olduğu için Karabük'ü yeğlediler. Karabük bizim köyümüzdü. Biz köyümüze bağlandık yani merkez aslında Safranbolu idi. 37 yılında demir çelik fabrikası kuruldu ve biz bize bağlı olan köye bağlandık. Ben 68 mezunuyum mesela İstanbul'dan bilet kestirirken Karabük diye kestirirdik. Safranbolu*

diye bir yer yok kimse bilmiyor o tarihlerde Safranbolu'dan kızlarla arkadaşlık yapamazsın, sinemaya gidersin pantolonun arkasını çivi yırtar ama Karabük'e gidersin koltuklar tertemiz kaloriferli, Suare sekizde başlar 3 defa gong vurur film başlar ama biz de başlamıyoruz. "Çocuğum daha kömür parası bile çıkmadı dediler" anlayamadım, bir dahaki sefere sinemaya gittiğim vakit evden biraz kömür alıp getirmiştım oradaki makiniste. Ben kömürü getirdim dedim, ya çocuk kömür dediğimiz elektrot. Elektrot sinema makinesine çark yaptığı vakit sinemanın ışığını sahneye vurduruyor 3 tane kömür yakarmış yani 3 tane elektrot 375 kuruş 375 kuruş dahi kazanamamış Kömür parası çıkmadı dediği şey maliyetini bile kurtarmadı demek istiyor yani. Karabük bizi mahvetti. Yani şöyle modern yaşam bağlamında bir rol model oldu" ifadelerini dile getirmiştir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; Safranbolu'da geleneksel aile yaşamını uzun süre terk etmemiştir. Büyükbaba, büyükanne, anne, baba çocuklar, amca, amcanın eşi yenge ve hala evleninceye kadar bir arada yaşarlardı. Yer sofrasında, 13-15 kişi yemek yerlerdi. Evin geçimini sağlayan büyükbaba, ama onu gönderde büyük bir bayrak gibi dalgalandıran babaannedir. Babaanne asaleti gereği her şeyi düzenler. Altı ay kışı geçirildiği merkezdeki kışlık ev ve de dağın eteklerinde Bağlar bölgesinde yazlık ev olarak kullanılan ikinci bir ev olurdu. Şehir bölümünde 10 odalı bir ev yapıysa, yukarıda Bağlar bölgesi de aynı olurdu. 6 ay bu şekilde yazlık ve kışlık bölgelerde yaşanırdu. 2 tane önemli geçim kaynağı vardı; bunlar, dericilik ve kerestecilik idi. Safranbolu bölgenin toparlayıcı merkeziydi. Karabük önceleri Safranbolu'nun köyü iken Karabük'te Demir Çelik fabrikasının kurulmasından sonra Karabük göç almış, Safranbolu Karabük'e bağlanmıştır. Karabük'ün bilinirliği azdır. Karabük'ün sosyal imkanları Safranbolu'ya göre çok daha iyidir.

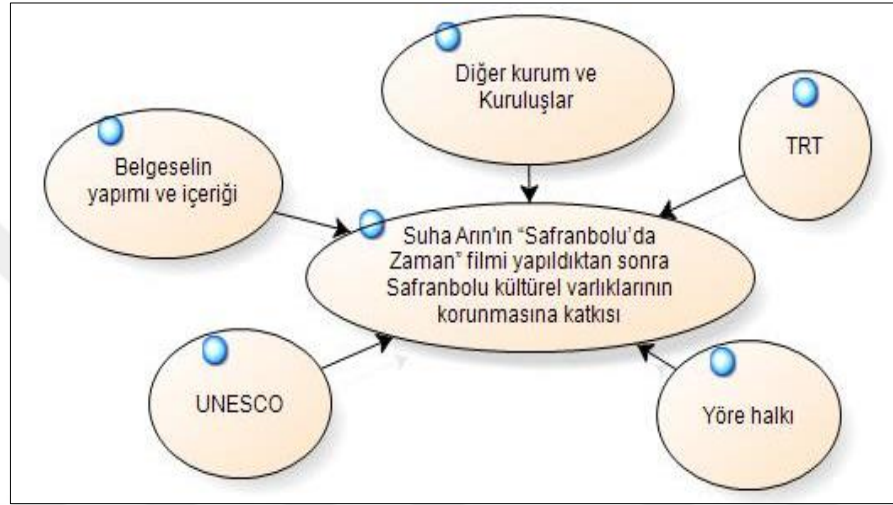
10. Yeni sahiplerinin Safranbolu Evleri'ni yenileme çabaları

Kızıltan Ulukavak; "İşte o sırada Safranbolu konutlarının el değiştirmesi sırasında Yeni gelenlerin böyle evlerde oturma gelenek ve görenekleri yok idi. Çünkü Büyük bir kısmı Kırsal kesimden gelmişti ve bu evleri cephelerini kapısından penceresine kadar çatısına kadar değiştirmeye kalktılar. Evi birkaç bölüme ayırıp oturmadıkları bölümleri kiraya vermeyi düşündüler. Bahçeden üst katlara merdiven yaptırarak çıkmaya başladılar." ifadesini dile getirmiştir.

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere; fabrikada çalışmak üzere kırsal kesimden gelerek Safranbolu'da ev satın alan insanlar, bölge kültürü dışında bir

kültürden geldikleri için, daha küçük ailelerin yaşayabileceği şekilde evleri bölmeye ve diğer kısımları kiraya vermeye başlamışlardır. Doğal olarak şehrin orijinal mimari dokusunda oluşmaya başlayan bu değişimler, şehrin aydınlarını ve başta belediye başkanı Kızıltan Ulukavak olmak üzere önde gelenlerini, Şehrin tarihi mimari dokusunu koruma yönünde harekete geçmeye zorlamıştır.

b. Suha Arın'ın “Safranbolu’da Zaman” filmi yapıldıktan sonra Safranbolu kültürel varlıklarının korunmasına katkısı

Şekil 3.Suha Arın'ın “Safranbolu’da Zaman” filmi yapıldıktan sonra Safranbolu kültürel varlıklarının korunmasına katkısı kod şeması

Kızıltan Ulukavak;“Bu belgesel film hiç çekilmeseydi Safranbolu 1978-79’larda o günlerin Türkiye’sinde gördüğü bu ilgiyi görmezdi, Safranbolu’ya yönelik belki televizyon yayınları ile kamuoyu oluşturulmaya çalışılsa da kısa süreli olurdu. Filmin kısa bir sürede sağladığı Safranbolu’nun tanınmasına ilişkin etkiyi bir tahminde bulunmak istiyorum belki 10 yıl sonra 20 yıl sonra sağlayabilir derdim.” ifadelerini dile getirmişlerdir.

Fatih Ürkmezer; “Bu bir dürtme hareketi aslında. Herkesi dürtüyor bir uyanışa vesile oluyor yani böyle bir etkisi var. Aslında Safranbolu yine korunur muydu? Belki Safranbolu yine korunurdu ama ben konuşmamızın başında şunu söyledim yerelden tek başınıza bir şeyler yaparsınız ama genel anlamda korumasını sağlayamazsınız. Devletin mutlaka ve mutlaka katkısının olması gerekiyor. İstanbul Teknik Üniversitesi’nin ya da Avrupa Konseyi’nin ya da Safranbolu Belediyesinin ya da buradaki işte Yavuz İnce gibi mimarların, mühendislerin şehir planlamacılarının sanat tarihçilerinin etkisiyle burada bir takım yerelde çabalar gösterilirdi. O da belki bir arastayı birevi kurtarırdı. Ancak devletin buraya el koymasını yani müdahalede bulunmasını sağlayan bu kadar geniş çaplı olarak korunmasını sağlayan şey aslında Suha

Arın'ın Safranbolu'da Zaman belgeselidir ve bu belgesele çok şey borçluyuz” ifadelerini dile getirmişlerdir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; Suha Arın'ın “Safranbolu'da Zaman” belgeseli bir uyanışa vesile olmuştur. Belki yıllar içerisinde Safranbolu mimarisi yine korunabilirdi. Ancak Suha Arın'ın “Safranbolu'da Zaman” belgeseli devletin olaya el koymasını ve geniş çaplı korunmasını sağlayan çok önemli bir öge olmuştur.

1. Belgeselin yapımı ve içeriği

Kızıltan Ulukavak; *“O zaman Safranbolu'da barınma olanağı yoktu. Karabük'te Demir Çelik Sosyal Tesislerinde yer ayrıldı bir ayı aşkın bir süre Safranbolu'da çalıştılar. Sonuçta Safranbolu da Zaman belgeseli adını verdiğimiz bir belgesel ortaya çıktı. Bu ismin verilmesinin de her ikisi de rahmetli oldu sayın Çelik Gülersoy ve Suha Arın'ın birlikte verdiklerini biliyorum. O Safranbolu'da Zaman belgesel filmi sözleriyle müziği ile gösterdiği enstantaneler ile tam bir hüznü içermektedir. Ve her nasılsa bu kent korunmuştur artık korunamaz, korunması olanağı kalmayacaktır bunu belgeleyelim bari anlayışı filme yansıtmıştır. Filmde çok ilginç sahneler resmedilmiştir ve sonucunda film işte başlarken düşen damlalar gibi birçok şeyi alıp götürdü zaman Safranbolu'dan der, Safranbolu'nun yaşatılamayacağını zaman içerisinde çocukların rüyalarında bir masal olabileceği tarihi olabileceği şeklinde birtakım öngörülerle biter filmin sonu. Film 1977 Şubat'ında Ankara arı sinemasında bir süre sonra da İstanbul Konak sinemasında gala gösterimi ile Türkiye'de çok büyük bir etki yapar. Belli sayıda kişiler bu belgeseli seyretme olanağı bulurlar yalnızca basında birkaç yazı yayınlanır film hakkında fakat zamanın tek kanalı TRT'de yayınlandığı zaman çok büyük etki altına alır herkesi. Çok sayıda kişi bu filmin gösterdiği Safranbolu'nun nasıl korunmaz nasıl böyle yıpranmış bir durumda kalır. Bunu mutlaka kurtarmak gerekir şeklinde duyarlılık göstermeye başladılar.”*
“Bu belgesel aslında 1977 sonbaharında Antalya'da yapılan belgesel film yarışmasında kendi dalında birincilik ödülüne layık bulunmuştur.” *“Sanat eleştirmenleri tarafından bu filmin çok büyük bir değer taşıdığını belgesel film sanatının önde gelen örneklerinden biri olduğu hemen hemen tüm çevreler tarafından kabul edilir ve Safranbolu'nun korunmasında da bu filmi etkisi yadsınamaz o filminden etkilenmeyen o filminden bugün dahi gösterildiğinde duygulanmayan duyarlı hiçbir yurttaşımız yoktur diyebilirim.”* *“Film kamuoyu oluşmasında yurtiçi ve yurtdışı duyarlılık oluşmasında tarihe sahip çıkılmasını sağlayan bir kamuoyu oluşmasında çok büyük bir etkidir.”*

“Netice olarak “Safranbolu’da Zaman” belgesel filmi İstiklal Marşı ile aynı etkiyi yarattı Safranbolu’da Safranbolu’nun İstiklal Marşı gibi oldu bu film” ifadelerini dile getirdi.

Aytekin Kuş; *“Suha Bey 1942 doğumlu siyasal bilgileri bitirmiş, Amerika’da radyo televizyon sinema üzerine olağanüstü birikimi olan büyüğümüzü. Bunlar 1976 yılının bahar ayında Safranbolu’ya geliyorlar ve alan araştırması yapıyorlar. Suha Bey o kadar gönül gözü yüksek mesleğini bilen kişi ki; bu kent için bir ağıt yakılmalı, bunun için hüznün mevsimi olan sonbahar yeğlenmeli ve artık Safranbolu’dan geleceğe belki 1-2 kare kalabilir, haberiniz olsun şeklinde bir kaygı ile ağıtı, çığlığı sonbaharda olağanüstü bir senaryo ile bir de şöyle bir durum var filmin başındaki şiiri seslendiren Macide Tanır, Yazarı da Tahir Cezmi Berktin, Suha beyin abisi Süreyya Arın da seslendirmede müthiş bir 40 dakika.” “Bizim bu evleri Peynir ekmek gibi kırsal kesimden gelenlere 100 liraya bin liraya sattık. Hepsini sattık bu evlerin, onlar yeni sahipleri oldular satın alanlar ilk önce şunu dediler; Asri pencere düdüklü tencere, kaynanasız koca dumansız baca, bu evleri hemen bozdular geniş pencere yaptılar, tül perde korniş taktılar. Üst katları kiraya verdiler işte bu tam kendi kendini koruyan kentten korunması gereken kent aşamasına geldiğimiz vakit 1975 yılında belgesel film bizi kurtardı.” “O filmdeki duygusallık bütün Türkiye’yi hatta dünyayı etkiledi yani sonuçta mekanları cennet olsun bizi kurtardılar.” ifadelerini dile getirdi.*

Fatih Ürkmezer; *“Yaklaşık 20 yıldan beri belgesel film festivali yapılıyor. Altın Safran belgesel film festivali... ama buradaki amaç ne? İşte 1999 yılında başlıyor, Safranbolu kendini dünyaya ve Türkiye’ye bu belgesel ile tanıtıyor Suha Arın belgeseli ile bu şehre çok şey kattı. Çünkü Festival belgesel gösterimi yanında fotoğraf, sanatsal kültürel bir festival ve kültürel mirası ve korumacılığın tanıtılmasına ve bu yöndeki belgeselleri desteklenmesine yönelik bir festival olarak başlıyor ve halen de devam ediyor.” ifadelerini dile getirmişlerdir.*

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; Suha Arın ve ekibi, o zaman Safranbolu’da barınma olanağı olmadığında, Karabük Demir Çelik Sosyal Tesislerinde bir ayı aşkın bir süre kalarak ve Safranbolu’da çalışarak “Safranbolu’da Zaman” Filmini yapmışlardır. Belgeselin adına Çelik Gürsoy ve Suha Arın birlikte karar vermişlerdir. “Safranbolu’da Zaman” Filmi sözleriyle müziği ile gösterdiği enstantaneler ile tam bir hüznü içermektedir. “Safranbolu artık korunamaz, bari kalanı belgeleyelim” anlayışı filme yansımıştır. Filmde çok ilginç sahneler görüntülenmiştir ve sonunda film “düşen su damlaları gibi birçok şeyi alıp götürdü zaman Safranbolu’dan” der. Filmin sonu, Safranbolu’nun yaşatılamayacağını, zaman içerisinde çocukların rüyalarında bir masal olabileceği şeklinde birtakım öngörülerle biter. Filmin 1977 Şubatında Ankara Arı

Sineması'nda bir süre sonra da İstanbul Konak Sineması'nda gala gösterimi yapılır. Az sayıda kişi, bu belgeseli seyretme olanağı bulur. Film hakkında basında birkaç yazı yayınlanır. Ardından tek kanal olan TRT yayınladığı zaman film Türkiye'de çok büyük bir etki yapar. Bu belgesel 1977 sonbaharında Antalya'da yapılan belgesel film yarışmasında kendi dalında birincilik ödülüne layık bulunur. Safranbolu kendini Türkiye'ye ve Dünya'ya bu belgesel ile tanıtır. İnsanlar, bu filmin gösterdiği "Safranbolu nasıl korunmaz? Nasıl böyle yıpranmış bir durumda kalır? Bunu mutlaka kurtarmak gerekir!" şeklinde duyarlılık göstermeye başlar. Bu belgesel filmi tüm Türkiye'yi hatta Dünya'yı etkiler.

2. Diğer kurum ve Kuruluşlar

Kızıltan Ulukavak; "Evler baba yadigarı baba mirası olarak kuşaktan kuşağa geçmemektedir değiştirmiştir. Bunun için birtakım yasal önlemler alınmalıdır. Yönetmelik birtakım ilkeler yürürlüğe konulmalıdır. İşte bu amaçla biliyorsunuz bölge koruma kurulları var bu kurulların yerine 1970'lerin Türkiye'sinde eski eserler ve anıtlar kurulu vardı. O kurum 1976 Ekim ayında Safranbolu için korumaya yönelik koruma amaçlı imar planı yapıncaya kadar geçici bir süre uygulanmak üzere birtakım ilkeler ve kurallar öngördü ve bunlar uyulması zorunlu düzenlemelerdi." "Gayrimenkul ve eski eserleri koruma yüksek kuruluna eski eserlerin korunması konusunda aldığı kararlar mutlak ilgililer tarafından uygulanmadı zorunluluğu getirmiştir." "Yerel Yönetim olarak gelecek seçimleri değil memleketin geleceğini kentin geleceğini düşünmektir. Zamanın Belediyesi de bunu yaparak kesin geleceği düşünmüştür ödün vermemiştir ve Safranbolu korunması için yasal zeminde sağlanmak suretiyle anıtlar kurulunun ortaya koyduğu kararlarla korunması gereken Safranbolu dönemi diyoruz. Bu dönemde o kadar geniş bir kamuoyu yaratılmıştır ki yalnızca Türkiye'de değil yurtdışında da Safranbolu dikkat çekmeye başlamıştır." "Galatasaray'da Yapı Kredi salonlarında sergilenmiş, İstanbul basınında büyük bir yer bulmuştur daha sonra UNESCO bu Avrupa'da Kopenhag Viyana Londra gibi belli başlı şehirlerde sergilenmesini uygun bulmuştur. Yurt dışında Safranbolu'nun ünlü artmıştır, görsel medyada etkileri sağlayan "Safranbolu'da zaman" başta olmak üzere yayınların büyük etkisi olmuştur. Bu belgesel aslında 1972'de Antalya'da yapılan belgesel film yarışmasında kendi dalında birincilik ödülüne layık bulunmuştur." "Tabi ki sosyal yaşam koşulları değişti, Safranbolu halkı da çağdaş teknolojinin sağladığı olanaklardan yararlanmak istedi şimdi biz bu ahşap evlerin iç kesimlerinde ıslak zeminler dediğimiz mutfak banyo ve tuvalette gerekli değişikliği yapmalarına izin veriyoruz." "belediye 1990'da tekrar bu konu yeni bir Kültür Haftası düzenlenerek küllerinden arındırıldı yeniden ateşini harladı ve bugünlere geldik burada özellikle belirtmek istiyorum; Safranbolu'nun korunmasında kent yönetiminde

belirli bir dünya görüşüne hatta daha açık söyleyeyim belli bir siyasal görüşe sahip kişi ya da grupların egemen olmasının değil, zaman içerisinde 1975'lerden bugünlere kadar geçen 44 yıl içerisinde çok değişik gruplardan çok değişik yapıda insanlar görev başına gelmiş olsalar da Safranbolu'nun korunması bilincinde hiçbir sapma göstermemişlerdir ama az ya da çok herkes ödün vermeksizin bu saik ile sahiplendi bu önemli bir aşamadır” “Çünkü bir yapboz olmamıştır. Gerek genel idarede gerekse yerel yönetimlerde birisi bir şey yapar ikincisi onu takip etmeyeyim ben başka bir yola gireyim der bizim Safranbolu'da bu olmamıştır” “Yani bir belediye başkanlığı amaç değildi araçtı yani bir başka ifade ile çok ileri görüşlü de diyebilirsiniz ama belediye başkanı gelecek seçimleri değil gelecek kuşakları düşünmelidir belediye başkanı ifade ettim gelecek seçimleri değil kendi kentinin geleceğin düşünmelidir oy kaygısı her seferinde göz ardı edilmelidir seçim kazanılamayabilir halk gerçekleri anlamakta güçlük çekmiş olabilir ya da belediye başkanı anlatmakta güçlük çekmiş olabilir Bunlar sosyal ve siyasal kaynaklar doğal sonuçlardır bunları inkar edemeyiz O nedenle her Belediye Başkanı her milletvekili meslek olmayan bir görev ifa ederken sanki mesleğinden alınacakmış gibi bir hava içerisinde olmamalıdır” ifadelerini dile getirmişlerdir.

Aytekin Kuş; “Film çekildi bitti 1977'de vizyona girdi ve bir güzellik olarak da 8 Ekim 1976 tarihinde gayrimenkul eski eserler ve anıtlar Yüksek Kurulu tarafından Safranbolu sit alanı ilan edildi. Film o zaman daha devreye girmemişti ve Safranbolu'daki kültürel mirasın anayasası ortaya çıktı daha sonra 77 yılında bu film vizyona girip Avrupa'da gösterildi. Türkiye'de gösterildikten sonra 1978 yılında dönemin kültür bakanı rahmetli sayın Ahmet Taner Kışlalı Safranbolu'ya geldi, Kızıltan bey ile görüştü, Kızıltan bey onu gezdirdi. Tabi 1976 yılında bu film çekilirken Çelik Bey'de (Gülersoy) Kızıltan beyin aracılığı ile havuzlu Asmazlar Konağını satın almıştı. Hem havuzlu Asmazlar Konağı hem de Safranbolu'da bir örnek oluşturma bağlamında kültür bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın kamulaştırdığı Kaymakamlar Evinin Restorasyonu başladı.” “Yanılmıyorsam 77-78'lerde başladı. Ahmet Taner Kışlalı Bey yine o arada 48 dükkanlı yemeniciler arastasının kamulaştırılmasını üstlendi. Kızıltan Bey orada da onlara yardımcı oldu. Yani iki tane konak bir tane geleneksel çarşı kurtarılmış oldu. İnsanın aklı gözündedir. Biz iyi bir örnek gördük. Kaymakamlar evi 1981 yılında hizmete açıldı. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun Restorasyonu 1977'den sonuna doğru başladı, ancak kaynak yetersizliğinden çok uzun sürdü, onlar ancak 1990 yılında açabildiler. Ondan sonra bu küçük restorasyonlar ile geçmişe sahip çıkma konusunda adımlar atıldı.” “1979 yılından itibaren de Safranbolu'ya “Safranbolu'da Zaman” diye turlar başladı.” “Kaymakam bey buraya 94 yılının Temmuz ayında geldi Biz Aralık ayında dünya kültür miras listesine girdik. Kaymakam Muammer Aksoy Bey Safranbolu'da 3 tane işlemi başlattı ev pansiyonculuğu, Kaymakamlık

Hizmet Birliği kurdu, Bir de Safranbolu’da Müze Kent diye bir gazete çıkarttı.” ifadelerini kullanmışlardır.

Fatih Ürkmezer; “Ama tabi bunların hepsini bir arada değerlendirmek lazım İstanbul’daki teknik üniversitenin katkısı kültür bakanlığının katkısı ondan sonra Ahmet Taner Kışlalı kültür bakanı iken kamulaştırmalar yapılmasına ve koruma kurulunun ön nüvesinin oluşturulmasına artık burada adımlar atılıyor.” “Sonradan Devleti’nde katkısıyla devletin katkısı nasıl oluyor işte burada ilk öncüsü olan koruma kurulu 1980’de o kuruluyor. Burada. Bütün izinleri artık onlar vermeye başlıyor. Şu anda da ilçedeki koruma programı bütün Türkiye’de koruma ilçe koruma kuruluna sahip tek ilçe burası Kültür Bakanlığı koruma kurulu var. Burada Zonguldak Bartın ve Safranbolu Karabük’ten sorumlu ama işin yüzde 60’ı Safranbolu oluşturuyor zaten. Bu evlerin kültürü ve korumasına yönelik koruma kuruluyla Müzeler Genel Müdürlüğü var. Tabii ki o müdürlük Genel Müdürlüğü katkılarıyla buradaki evlere proje ödenekleri çıkmaya başlıyor.” “Kültür Bakanlığı bundan sonra zaten o tarihten itibaren Suha Arın belgeselinin etkisi ile beraber Safranbolu’ya kaynak ayırmaya başlıyor. Ama o etki hala devam ediyor, biz hala Safranbolu’da bireysel ve kurumsal anlamda evleri korumak için ya da restorasyonu sağlamak için hala proje bedeli alıyoruz. Hibe alabiliyorsun artık yapım aşamasında da destekleri veriyor ayrıca, orda da krediler veriyor %50 hibe veriyor. Dediğim gibi biz geçen yıl %100 550 bin lira hibe alıp 17 evin projesini biz yaptırдық yalnızca. Proje neye yarıyor? Elinizde proje olursa buna sonradan başka kaynaklarla bunları tamir etme restore etme imkanına kavuşuyorsunuz.” ifadelerini kullanmışlardır.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; daha film çekilmeden önce, İskan Bakanlığı’ndan, Safranbolu Belediyesi imar planı değişiklik talebi ve daha sonra Avrupa Konseyini temsilen İTÜ tarafından düzenlenen “Safranbolu Mimari Mirası Haftası” etkinlikleri düzenlenmiştir. Ardından 1970’li yılların Türkiye’sinde gayrimenkul eski eserler ve anıtlar kurulu vardır. 1976 Ekim ayında Safranbolu için korumaya yönelik koruma amaçlı imar planı yapılmaya kadar, geçici bir süre uygulanmak üzere uyulması zorunlu olan, birtakım ilkeler, kurallar öngörülmüştür. “Safranbolu’da Zaman” Filminin yayınlanmasında sonra büyüyen duyarlılık çerçevesinde bir takım kurum ve kuruluşlar harekete geçmişlerdir. 1977 yılında bu film vizyona girmiş Avrupa’da da gösterime girmiştir. Türkiye’de gösterildikten sonra 1978 yılında dönemin kültür bakanı Ahmet Taner Kışlalı, Safranbolu’ya gelerek Kültür Bakanlığı adına, bir takım kamulaştırma ve aslına uygun restorasyon işlemlerini başlatmıştır. Otomobil ve Turing Kurumu bir konağı satın alarak restore ettirmiştir.

1979 yılından itibaren yöreye turlar başlamıştır. 1994 yılından itibaren dönemin Kaymakamı Muammer Aksoy Safranbolu’da 3 tane işlemi başlatmıştır; Ev pansiyonculuğu, Kaymakamlık Hizmet Birliği kurulması ve de Safranbolu’da Müze kent diye bir gazete çıkarılması. O dönemlerden beri Kültür Bakanlığı’ndan çeşitli destekler alınarak restorasyonlar yapılagelmektedir.

3. TRT

Kızıltan Ulukavak;“Film 1977 Şubat’ında Ankara Arı Sineması’nda bir süre sonra da İstanbul Konak Sinemasında gala gösterimi yapıldı.Bu film Türkiye’de çok büyük bir etki yapar. Belli sayıda kişiler bu belgeseli seyretme olanağı bulurlar yalnızca basında birkaç yazı yayınlanır film hakkında fakat zamanın tek kanalı TRT’de yayınlandığı zaman çok büyük etki yaratır. Çok sayıda kişi bu filmde gösterilen Safranbolu’ya “nasıl korunmaz, nasıl böyle yıpranmış bir durumda kalır, bunu mutlaka kurtarmak gerekir “şeklinde duyarlılık göstermeye başladılar. Bu duyarlılık aynı zamanda Safranbolu halkının duyarlılığının artmasına yol açar, orada 1970’lere kadar kendini koruyan bir kent olarak anılırken bu tarih itibarıyla korunması gereken kent dönemine girer. Korunması gereken kent TRT’de yayınlanmaya başlamasıyla artık kendi kendini koruyan kent olur” ifadesini dile getirmişlerdir.

Aytekin Kuş; “Bu film 1977’de TRT de gösterildi bizi Ankara’ya götürdüler o zaman sayın Bülent Ecevit CHP’nin genel başkanıydı. Bize aferin çok güzel olmuş denildi. Biz basın yayında ve her tarafta müthiş bir ilgi çekmeye başladık. Suha Bey’in bütün öngörülleri ters çıktı yani bizim lehimize ters çıktı. Safranbolu yok olmadı, yitirilmedi, olağanüstü bir sahiplenme oldu, Suha Beyin bir öğrencisi var Zeynep Üstün İpek, daha sonra Suha Bey ile bir söyleşi yaptı. Bu “Safranbolu’da Zaman” Filmine ilişkin Suha beyin görüşlerini aldı. Suha beyin orada dediği şu; bir iki tane ev kalır sokak kalır şeklinde... Ve Mısırlı prenses Ayşe Hasan bu film oynarken ayakta çay ya da kahve içiyor, Mısırlı prenses 40 dakika oturmuyor. TRT bunu gösterdi, yer yerinden oynadı. O zamanlar tabii ki tek kanallı bir televizyon vardı, devlet televizyonu olan TRT renkli televizyona geçtik mi geçmedik mi bilemiyorum şu an hatırlamıyorum.” ifadesini dile getirmişlerdir.

Fatih Ürkmezer;“Safranbolu’da Zaman” Filminin çekilmesi sonra TRT de yayınlanması ve o yıl Antalya’da Altın Portakal alması ve TRT’de yayınlandıktan sonra müthiş bir ilgi uyandırıyor.” “Seksenlerin sonuna kadar hala aynı ve tek bir kanal ve televizyon var mahalle sinemaları var televizyonu açtığınızda herkes ne yayınlanıyorsa ona bakıyor kanal değiştirme şansları yok ve etkisini öyle değerlendirmek lazım.” “Türkiye’deki genel dönüşümü de düşünürseniz eğer 70’lerin ortasındaki ve o televizyonda bir belgesel gösteriliyor o da

Safranbolu gibi. Gerçekten önemli bir değeri gösteriyor ve bunun da elimizden kayıp gitmekte olduğunu, gidiyor olduğunu gösterir.” ifadelerini dile getirmişlerdir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; Film 1977 Şubatında Ankara Arı Sineması’nda bir süre sonra da İstanbul Konak Sineması’nda gala gösterimine girer. Film hakkında basında birkaç yazı yayınlanır. Fakat zamanın tek kanalı TRT’de yayınlandığında çok büyük etki oluşturur. Artık Safranbolu 1970’lere kadar kendini koruyan bir şehir olarak anılırken, TRT’de yayınlanmasından sonra, korunması gereken şehir dönemine girer.

4. UNESCO

Kızıltan Ulukavak; *“Safranbolu 1994 yılında UNESCO tarafından dünya kültür miras listesine alınmıştır. Dünya Miras Listesi’ne alınması demek artık ulusal değil uluslararası bir üne sahip olması demektir. Bunda da hep söylüyorum birçok etmenin yanı sıra “Safranbolu’da Zaman” filminin katkısı etkisi yadsınamaz boyutlardadır. Belgesel filmin görsel medyanın toplumsal olaylarda etkisini bu filmde Safranbolu’da görmüş ve aynı ilginin tekrar söylüyorum bugün de görülebildiğini ifade edebilirim.”* ifadesini dile getirmişlerdir.

Aytekin Kuş; *“Mustafa Eren ile birlikte Mardin taraflarından Yavuz Erkmen isminde bir kaymakamı da Safranbolu’ya sürdüler. Yavuz Erkmen olağanüstü akıllı yaratıcı bir kişi idi herkes ile görüştü. Onlar Mustafa Eren ile başbaşa verdiler 90 yılında korumada 15. yıl diye bir hafta yaptılar. O hafta sırasında Dışişleri Bakanlığından bir uzman dedi ki; Kardeşim siz neden UNESCO’ya Dünya kültür mirası listesi için başvuruyorsunuz. Dünya kültür mirası listesini ilk defa o zaman duyuyoruz. 1992 yılında başvurumuz eksik evraktan dolayı kabul edilmedi. 94 yılında yani Tayland’da yapılan toplantıda, Dünya Miras listesine girdiğimiz tescillendi.”* ifadesini dile getirmişlerdir.

Fatih Ürkmezer; *“1994’te UNESCO’ya girmesinde yine baktığımızda işte bu kültürel mirasın korunması yani Suha Arın’ın belgesi ile beraber başlayan akım zirveye 1994’te ulaşıyor ki burası UNESCO Dünya Miras Listesi’ne giriyor. Türkiye’de 8. Türkiye işte Divriği Ulu camii var ondan önce İstanbul var bunun gibi 8. Olarak bütün bir şehir olarak giriyor bakın tek bir eser değil bütün bir şehir şehir olarak. Neden çünkü o eski çarşı dediğimiz bölge bütün bir şehir olarak korunuyor. Şu anda da halen korunuyor.”* ifadesin dile getirmişlerdir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; Birçok etmenin yanı sıra, “Safranbolu’da Zaman” Filminin de katkısı, etkisi yadsınamaz boyutlardadır. Belgesel filmin ve görsel medyanın toplumsal olaylarda etkisi bu film üzerinde, Safranbolu’da

görülmüştür. Safranbolu bütün bir şehir olarak, 1994 yılında Tayland’da yapılan toplantıda UNESCO tarafından Dünya Kültür Miras Listesine Türkiye’den 8. sırada girerek yer almıştır. UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesi’ne alınması demek, artık ulusal değil uluslararası bir üne sahip olması anlamına gelmektedir.

5. Yöre Halkı

Kızıltan Ulukavak; *“Bu yürüyen geminin kaptanı Safranbolu halkıdır ve onların yasal temsilci Safranbolu Belediyesidir. Gerekli olan çeşitli kurumlara ve kişilere bu katkıları sağlamaları için gerekli ortamı da Safranbolu sağlamıştır, Safranbolu halkı her türlü kolaylığı göstermiştir. Zaten halkın ve halkın yasal temsilcisi olmaksızın bir kentte bir yere varmak mümkün değildir. Bunu da bir övünme olarak belirtmek istemiyorum. Sezar’ın hakkını Sezar’a teslim kabilinden burada halk belediye işbirliğinin dayanışmasının önemli bir rolü vardır zaten halktan kopuk uygulamalar belde yönetimlerinde uzun vadede hüsrana uğrar.”* *“Safranbolu halkı da tüm toplumlarda olduğu gibi birtakım gerçekleri bir anda kavrayacak konumda değildi Nitekim belediyeler bir halk yönetimidir. Belediyeler halkın oyuna dayalıdır. Safranbolu Belediyesi de Safranbolu Belediye Başkanı da halkoyuna muhtaçtır ve bu olayların içerisinde 1977 yılında Belediye Başkanı yeniden seçime girmek durumundaydı 1977 yerel seçimleri Aralık ayında yapıldı. Bu seçimle koruma olayı bir referandumuna dönüştü; Bir tarafta buna karşı olanlar bir tarafta yanında olanlar. Ne yazık ki belediye başkanının kendi partisinden de önde gelen birçok arkadaşı karşı partinin adayının safında yer aldılar. O zamanlar iki büyük parti vardı İki aday çıkardı karşı Parti’nin adayı şunu diyordu anıtlar kurulu kararını tanımayacağım Safranbolu harabeler kenti olmayacak Safranbolu’da isteyen istediği yere gökdelen dikebilecek. Bu da cazip bir şey yani aslında yasal değildi anıtlar kurulu kararını tanımıyorum demek kimsenin haddine değil ama bunu sade yurttaşın bilmesi beklenemez dolayısıyla belediye başkanı bir hayli zorlandı ancak %51,5 oyla ikinci kez seçilebildi. 2 defa aday oldum ikisinde de kazandım”* *“Yasal anlamda tabi başlangıçta birtakım sıkıntılar vardı anlattım yönetmelik değişikliği yapmak istedik ilgili kurum bunu onaylamadı bu bir engeldi, belediye meclisinde başlangıçta 1975 12 Haziran’da imar planı yönetmeliği değişikliği oy birliği içinde muhalif parti üyeleri ile birlikte bize katıldılar 1 oy farkla benim partim önde durumdaydı. Orada da bir sıkıntı çıkmadı. Meclis üyeleri umumiyetle Safranbolu’nun yerlileri idi. Ve bir zorlayıcı durumla karşılaşmadık”* ifadelerini dile getirmişlerdir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; Safranbolu halkı da tüm toplumlarda olduğu gibi birtakım gerçekleri bir anda kavrayacak konumda değildi. İTÜ tarafından düzenlenen Safranbolu mimari kültür ve folklor haftası etkinliklerinin

ardından farkındalık oluşmaya başlamıştır. 12 Haziran 1975 tarihindeki imar planı yönetmeliği değişikliği, oy birliğiyle muhalif parti üyelerinin de desteğiyle kabul edilmiştir. Belgeselin yapılmasından sonra, 1977 yılı Aralık ayında, Belediye Başkanı yeniden seçime girmek durumundadır. Yapılan seçimle, mimari mirası koruma olayı bir referanduma dönüşmüştür: Bir tarafta buna karşı olanlar bir tarafta yanında olanlar. Ne yazık ki belediye başkanının kendi partisinden de önde gelen birçok kişi, karşı partinin adayının safında yer aldılar. Karşı partinin adayı şunu söylemektedir. “Anıtlar Kurulu kararını tanımayacağım, Safranbolu harabeler kenti olmayacak. Safranbolu’da isteyen istediği yere gökdelen dikebilecek.” Bu da halk açısından cazip bir şeydi. Aslında yasal olmayan bir durum olmasına rağmen vatandaşın bunu bilmesi beklenemez. Halk bu referandum havasındaki seçimlerde%1,5’lik oy farkıyla eski başkan Kızıltan Ulukavak’ı tercih etmek suretiyle, mimari mirasın korunması yönünde irade ortaya koymuştur. Safranbolu’nun mimari dokusunun korunmasında halk-belediye işbirliğinin, dayanışmasının önemli bir rolü vardır.

c. Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filminin Türkiye’deki kültürel varlıkların korunmasına olan katkısı

Çalışmada üçüncü tema, “*Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filminin Türkiye’deki kültürel varlıkların korunmasına olan katkısı*” olarak belirlenmiş ve bu alt temaya ait kod haritası Şekil 4’de verilmiştir.

Şekil 4. Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” filminin Türkiye’deki kültürel varlıkların korunmasına olan katkısı kod şeması

Kızıltan Ulukavak; “*Safranbolu 1994 yılında UNESCO tarafından dünya kültür miras listesine alınmıştır. Dünya Miras Listesi’ne alınması demek artık ulusal değil uluslararası bir üne sahip*

olması demektir. Bunda da hep söylüyorum birçok etmenin yanı sıra “Safranbolu’da Zaman” filminin katkısı, etkisi yadsınamaz boyutlardadır. Belgesel film görsel medyanın toplumsal olaylarda etkisini Safranbolu’da görmüştür. Bugün de etkisinin görülebildiğini ifade edebilirim. Film tarihe sahip çıkılmasını sağlayan kamuoyu oluşmasında yurtiçi ve yurtdışı duyarlılık oluşmasında çok büyük bir etkidir.” “İnsanların yaşadığı tarihsel çevre insanlarla beraber korunmalıdır şeklindeki bilimsel bir görüş ilk defa Safranbolu’da uygulama alanı buldu, bu ülkemiz için bir kazançtır” “Sosyal yaşam koşulları değişti. İnsanlar çağdaş teknolojinin sağladığı olanaklardan yararlanmak istedi. Şimdi biz ahşap evlerin iç kesimlerinde mutfak banyo ve tuvalette gerekli değişikliği yapmalarına izin veriyoruz. Ocaklıkta yemek pişmesi olmaz artık tezgahta yemek yapılıyor. Bir zamanlar Likit gaz ya da gaz yağı sonra doğalgaz bağlantısına izin verildi yani modern yaşantının sağladığı olanaklardan bu tarihsel kesimde yaşayan yurttaşlarımızın yoksun kalmaması gerekiyor. Safranbolu’da tam olmasa da sağlanmış oluyor, onlar da herkeste Safranbolu’da bir sit alanı içinde yaşadığını biliyor” “Eski Türk kentlerindeki sosyal yaşantı yok ama Safranbolu’da bunu tam olarak olmasa da görme olanağımız var. Bizim sokaklarımız eski Osmanlı kentlerindeki gibi çeşmeleriyle, meslekleriyle, mahalle kahveleriyle, mahalle mektepleri ile eski kültürel ve sosyal yaşantının izlerini yaşatılabiliyor” “Bürokraside bu dediğim etkilenmelerle duyarlılıklarla 1977-78’lerden itibaren koruma olayının gereğini yapmaya başladı.” ifadelerini dile getirmişlerdir.

Aytekin Kuş; “O filmdeki duygusallık bütün Türkiye’yi hatta dünyayı etkiledi yani sonuçta mekanları cennet olsun bizi kurtardılar.” ifadesini dile getirmişlerdir.

Fatih Ürkmezer; “Safranbolu’da Zaman” Filmi çekilip yayınlandıktan sonra Türkiye’ye yayılıyor ve Türkiye yayıldıktan sonra da insanların ilgisini çekiyor ve bir koruma bilincinin ilk adımlarını oluşturuyor.” ifadesini dile getirmişlerdir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; “Safranbolu’da Zaman” Filmi, ulusal ve uluslararası duyarlılık oluşmasında, tarihe sahip çıkılmasını sağlayan kamuoyu oluşmasında çok büyük bir etkidir. “İnsanların yaşadığı tarihsel çevre, insanlarla beraber korunmalıdır” şeklindeki bilimsel bir görüş ilk defa Safranbolu’da uygulama alanı bulmuştur. Bu Türkiye için bir kazanımdır. Modern yaşantının sağladığı olanaklardan da bu tarihsel kesimde yaşayan yurttaşların yoksun kalmaması durumunun denenmesi gerekiyordu. Safranbolu’da bu durum tam olmasa da sağlanmış olmaktadır. Burada yaşayan herkes Safranbolu’da bir sit alanı içinde yaşadığını bilmektedir. Safranbolu’da eski Türk şehirlerindeki sosyal yaşantıyı, tam olarak olmasa da görülme olanağı vardır. Safranbolu sokakları eski Osmanlı şehirlerindeki gibi çeşmeleriyle,

meslekleriyle, kahveleriyle, evleriyle eski kültürel ve sosyal yaşantının izlerini yaşatabilmektedir.

1. Türk Kültürünün korunmasına katkısı

Kızıltan Ulukavak;“*Büyük kentlerdeki yaşantı değişti. Eski Türk kentlerindeki sosyal yaşantı yok ama Safranbolu’da bunu tam olarak olmasa da görme olanağımız var. Bizim sokaklarımız eski Osmanlı kentlerindeki gibi çeşmeleriyle, meslekleriyle, mahalle kahveleri ile mahalle mektepleriyle, eski kültürel ve sosyal yaşantının izlerini yaşatabiliyor.*” ifadesini dile getirmişlerdir.

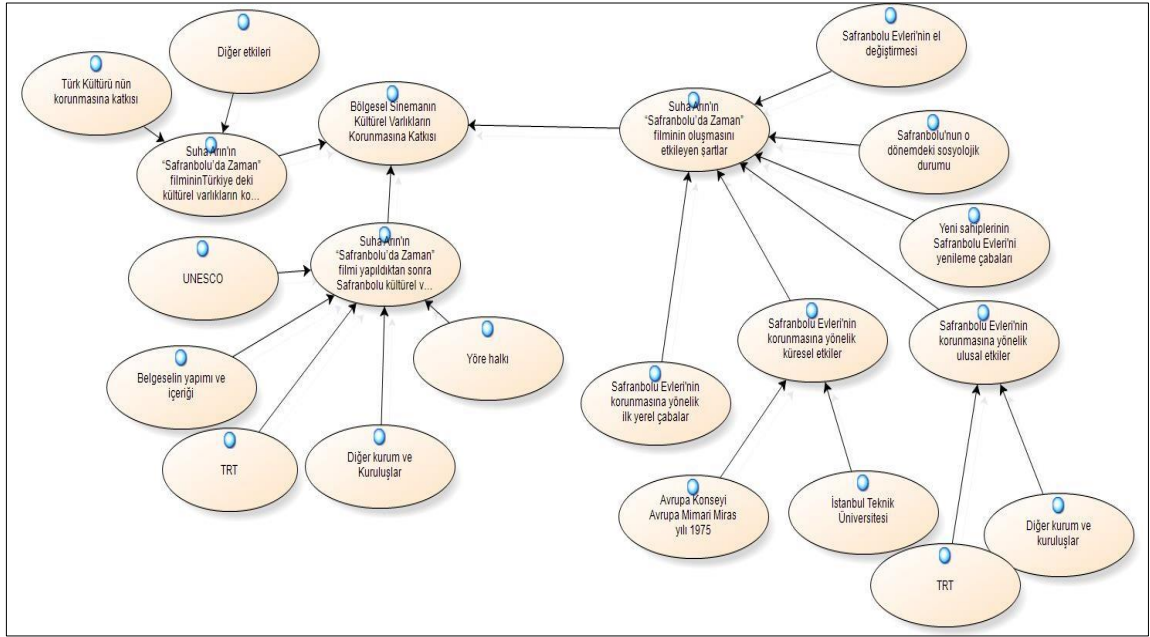
Fatih Ürkmezer;“*Yani bir şehirdeki ekonomik dönüşümü de sağlıyor. Bakın şu anda Safranbolu’da korunan yaklaşık 1500 eser var ve sürekli restorasyon çalışmaları yürütülüyor. Bundan sonra zaten bu belgeselin piyasaya yayılması ile beraber bu koruma fikri oluşuyor insanlarda. Biz Osmanlı Türk kültürünü yansıtan bu evleri nasıl koruyacağız düşüncesinin gelişimi söz konusudur*” ifadesini dile getirmişlerdir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; hali hazırda, Safranbolu’da yaklaşık 1500 eser korunmaktadır ve sürekli olarak restorasyon çalışmaları yürütülmektedir. Belgeselin yayınlanmasından sonra, insanlarda bir koruma fikri oluşmuştur. Büyük şehirlerde yaşantı değişmiştir ve eski Türk şehirlerindeki sosyal yaşantı bugün artık yoktur. Ancak, Safranbolu’da eski Türk şehirlerindeki sosyal yaşantıyı, tam olarak olmasa da görme olanağı vardır. Safranbolu sokakları eski Osmanlı şehirlerindeki gibi çeşmeleriyle, meslekleriyle, kahveleriyle, evleriyle eski kültürel ve sosyal yaşantının izlerini yaşatabilmektedir.

2. Diğer Etkileri

Fatih Ürkmezer;“*1994’te UNESCO listesine giriyor şimdi baktığımızda ekonomiye katkı sağlıyor şu anda geçtiğimiz yıl içerisinde 1.200.000 turist geliyordu Safranbolu’ya 2019 yılını bitirmek üzereyiz ve şu anda 1.300.000’i geçti gününbirlik turistlerle konaklayan turist sayısı 300.000 şu anda.*” “*Şu anda yaklaşık 100 bini yabancı, 70-80-bini Çinli Tayvanlı uzak doğudan geliyorlar. Şimdi bunlar 1994’ten sonra UNESCO’ya girmesi ile beraber yerli ve yabancı turist akını oluyor buraya ve halen devam ediyor. Yani turizm sektörü anlamında hem Safranbolu ekonomisine katkı hem Karabük ekonomisine katkı hem de Türkiye ekonomisine katkı sağlanıyor*” “*Suha Arın belgeseli sanat ve kültür alanında yol gösterici bir uyanışı simgeliyor.*” ifadelerini dile getirmişlerdir.

Safranbolu 1994 yılında UNESCO tarafından dünya kültür miras listesine alınmıştır. Dünya Miras Listesi'ne alınması, artık Safranbolu'nun yalnız ulusal değil, uluslararası bir üne sahip olması anlamına gelmektedir. Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; 2019 yılı sonu itibariyle yıllık 1.300.000'in üzerinde turist ağırlamaktadır. Konaklayan turist sayısı ise 300.000 civarında olmuştur. Turizm sektörü anlamında hem Safranbolu ekonomisine hem Karabük ekonomisine hem de Türkiye ekonomisine katkı sağlanmaktadır.

Şekil 5. Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" filmi bağlamında belgesel sinemanın kültürel varlıkların korunmasına katkısının tema ve alt tema kod şeması

BÖLÜM 5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Belgesel sinemanın gerçekte olan ilişkisi, gerçeğin deforme edilmeden ya da manipüle edilmeden yorumlanarak, aktarılmasını sağlar. Toplumsal belleğin ne olduğu ve belgesel sinemanın bu toplumsal belleği oluşturmadaki rolü ise incelemeye değer bir başlıktır. Belgesel sinemacının bu tarihsel sorumluluğunun üzerinde önemle ve duyarlılıkla durmak gerekir.

Yapılan bu çalışmada 1976 yılında Suha Arın tarafından çekilen “Safranbolu’da Zaman” Filminin yarattığı etkiye şehirde yaşayan insanlar üzerinden ulaşılmaya çalışılmıştır. Belgeselin, şehirde; sosyal, ekonomik, kültürel katkıları ve etkilerine, hazırlanan sorularla ulaşılmaya çalışılmış, verilen cevaplar arasında bağlar kurularak katılımcıların eğitim durumu ve demografik bilgileri arasında önemli ilişkilere ulaşılmıştır. Çıkan sonuçlardan; sanatçının, 1994 yılında Safranbolu’nun, UNESCO tarafından Dünya Mimari Miras Listesi’ne alınma sürecinde üzerine düşen kültürel sorumluluğun farkında olarak, toplumda ve kamuoyunda farkındalık oluşturulmasına eseriyle önemli bir değerle katkı sağladığı görülmektedir. Üzerinden 43 yıl geçmesine rağmen kayıt altına alınan gerçeklik hala canlı kalmayı başarmıştır. Bu aynı zamanda belgeselin sanatsal gücünü de gösterir.

Bu çalışmada Suha Arın’ın 1976 yılında çekmiş olduğu ‘Safranbolu’da Zaman’ filmine dönük farkındalığın ölçülmesi amaçlanmış ve bu kapsamda Safranbolu’da yaşayan ve “Safranbolu’da Zaman” filminin izlenmesine dönük farklı sektör ve yaşam koşullarında olan 63 kişiden veriler elde edilmiştir. Safranbolu ile ilgili olarak özellikle önceki yıllarda belgesellerin etkinliğini ölçmek amacı ile orta yaş üstü insanlara anket yapılmış ve burada katılımcıların, %38,1 (24 kişi) 31-40 yaş arası, %39,7 (25 kişi) 41-50 yaş arası, %11,1 (7 kişi) 51-60 yaş arası, %3,2 (2 kişi) ise 61 ve üstü yaşta olduğu görülmüştür. İstatistiklerden de görüleceği üzere katılımcıların büyük çoğunluğu 40 yaş ve üstündedir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu üniversite ve üstü düzeyde eğitime sahiptirler. Bu durum anketin etkinliğini artıran ayrı bir konu oluşturur. Katılımcıların Safranbolu’daki yaşam süreleri de araştırma konularından biridir. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda katılımcıların yarıdan fazlasının +20 yıl süredir Safranbolu’da yaşadığı tespit edilmiştir. Bu konu Safranbolu ile ilgili geçerli bilgilere ulaşılmasında çok önemli etkindir. Yapılan bir diğer istatistiksel analiz ise katılımcıların daha önceden

Safranbolu ile ilgili bir belgesel izleyip izlemediğine yöneliktir. Katılımcıların % 77,8'i (49 kişi) daha önceden Safranbolu ile ilgili bir belgesel izlediklerini belirtmişlerdir. Bölgede belgesel izleme kültürünün olması Safranbolu ile ilgili yapılan tanıtımlara katkı sağlamaktadır. Safranbolu'nun tanıtımında önemli rol oynayan Suha Arın belgeselini izleyenlerin oranı % 49'dur. Bu durum, benzer belgesellerin tanıtımında önemli bir etken olarak görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyesi artıka belgesellerin ve Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" filminin Safranbolu'ya katkı yaptığına ait inancın daha yüksek olduğu görülmüştür. "Belgesellerin Safranbolu'ya Katkısı" sorusuna en çok lisans düzeyinde eğitimi olanlar inanırken, "Suha Arın Belgeselinin Katkısı" sorusuna en çok yüksek lisans/doktora düzeyinde eğitimi olanlar inanmaktadır. T testi analizinde ise "Safranbolu ile ilgili belgesel izlediniz mi?" ile "Belgesellerin Safranbolu'ya Katkısı ve Suha Arın Belgeselinin Katkısı" arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada Suha Arın'ın 1976 yılında çekmiş olduğu "Safranbolu'da Zaman" filmi bağlamında, belgesel sinemanın kültürel varlıkların korunmasına katkısını değerlendirmek için konuyla bağlantılı üç kişi, dönemin belediye başkanı Kızıltan Ulukavak, Yazar-Araştırmacı Aytekin Kuş ve günümüz Safranbolu kaymakamı Fatih Ürkmezer ile derinlemesine görüşme yapılmış, yapılan görüşmeler nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan söylem analizi ile analiz edilmiştir. Söylem analizi ile toplanan sözel veriler, Nvivo 12 paket programı ile çözümlenmiştir. Çözümleme sonucunda; çalışmanın ana teması olan, "Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" filmi bağlamında belgesel sinemanın kültürel varlıkların korunmasına katkısı" başlığı ana tema olarak alınmıştır. Bu ana temanın oluşmasında yapılan söylem analizi sonucunda üç alt temanın oluştuğu gözlenmiştir bu alt temalardan ilki Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" filminin oluşmasını etkileyen şartlar (bu alt temada belgesel filmin çekilmesine zemin hazırlayan şartlar ele alınmış), ikincisi Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" filmi yapıldıktan sonra Safranbolu kültürel varlıklarının korunmasına katkısı (bu alt temada belgesel çekildikten sonra Safranbolu kültürel varlıklarının korunmasına yönelik katkısı ele alınmış) ve üçüncü olarak Suha Arın'ın "Safranbolu'da Zaman" filminin Türkiye'deki kültürel varlıkların korunmasına olan katkısı (bu alt temada yapılan görüşmelerde belgeselin yalnızca Safranbolu ya değil aynı zamanda Türkiye de kültürel

varlıkların korunmasına etkisinin olduğu ifade edildiğinden ayrı bir tema olarak alınmıştır) alt temaları oluşturulmuştur. Oluşturulan alt tema ve kodlamalar sonucunda;

- Safranbolu'daki evler Karabük'ten gelip de Karabük'te çalışma olanağı bulmakla birlikte barınma olanağı bulamayanların uygun koşullarda satın almaları ile el değiştirmiş, evlerin düşük gelirli çekirdek aileler tarafından yenilenme çabaları; evlerin orijinal yapılarının korunması gerektiği konusunun gündeme gelmesinde etkili olmuştur.
- 1975 yılında dönemin belediye başkanı Kızıltan Ulukavak, Safranbolu evleri üzerinde yapılacak yenileme çalışmalarında orijinal dokunun korunması amacıyla, Belediye Meclisi marifetiyle imar planında değişiklik yapmış, sonrasında yapılan imar planı değişikliğini İskan Bakanlığı'na onaya göndermiştir. Ayrıca İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından düzenlenen "Safranbolu Mimarlık Değerleri ve Folkloru Haftası" çalışmalarına ev sahipliği yapmıştır.
- 1975 yılı Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Mimari Miras Yılı olarak kabul edilmiş ve Türkiye'de 1975 Avrupa Mimari Miras Yılı etkinliklerinin düzenlenmesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi görevlendirilmiştir. Sonrasında bu etkinlikler Safranbolu'da gerçekleştirilmiştir.
- İstanbul Teknik Üniversitesi, 1975 yılında Avrupa Konseyi tarafından ilan edilen, Avrupa Mimari Miras Yılı kutlamalarını, korunmuş tarihi dokusu nedeniyle Safranbolu'da gerçekleştirmiştir. "Safranbolu niçin korunmalı? Safranbolu niçin önemli? Kültürel miras nedir?" konularında akademisyenler halka yönelik açıklamalarla, tarihi dokunun korunması gerekliliği konusunda farkındalık uyandırmışlardır.
- 1975 yılı Avrupa Konseyi, Mimari Miras Yılı kapsamında, İstanbul Teknik Üniversitesi Safranbolu'da "Safranbolu Mimarlık ve Folklor Haftası" adı altında bir etkinlik gerçekleştirmiştir. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Safranbolu'nun en güzel konağı denebilecek Asmazlar Konağı'nı 400.000 liraya satın alarak, özgün mimarisine uygun bir şekilde Safranbolu'da ilk restore edilen bir yapı olarak, bir konaklama tesisi haline getirmiştir. Dönemin Kültür Bakanı, Ahmet Taner Kışlalı Belediye Başkanı'nın davetiyle Safranbolu'ya gelmiş gördüklerinden çok etkilenmiş ve ilk kez Safranbolu'ya devlet desteği devreye girmiştir. Devletin olanakları ile o dönem harabe şeklinde olan Arasta Çarşısı'nın kurtarılması kapsamında, önce kamulaştırma

sonra Kültür Bakanlığı tarafından restore edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca eski bir konağın satın alınarak Kaymakamlık Evi olarak aslına uygun bir şekilde restore edilmiştir.

- 1975 yılında tek televizyon yayını yapan kuruluş olan TRT, Avrupa Konseyi Dünya Mimari Miras Yılı kapsamında; İT  tarafından Safranbolu’da düzenlenen “Safranbolu Mimarlık ve Folklor Haftası” etkinliklerine geniş yer vermiş, bu konu ulusal basında büyük ilgi uyandırmış Safranbolu Türkiye’nin gündemine girmiştir.

- Safranbolu’da geleneksel aile yaşamı uzun süre terk edilmemiştir. Büyükbaba, büyükanne, anne, baba çocuklar, amca, yenge evleninceye kadar bir arada yaşarlardı. Yer sofrasında, 13-15 kişi yemek yerlerdi. Evin geçimini sağlayan büyükbaba, ama onu gönderde büyük bir bayrak dalgalandıran babaannedir. Babaanne asaleti gereği her şeyi düzenler. Altı ay kışın geçirildiği merkezdeki kışlık ev ve de dağın eteklerinde Bağlar bölgesinde yazlık ev olarak kullanılan ikinci bir ev olurdu. şehir bölümünde 10 odalı bir ev yaptıysa, yukarıda bağlar bölgesi de aynı olurdu. 6 ay bu şekilde yazlık ve kışlık bölgelerde yaşanırdı. İki önemli geçim kaynağı vardı; bunlar Dericilik ve Kerestecilik idi. Safranbolu bölgenin toparlayıcı merkeziydi. Karabük  nceleri Safranbolu’nun köyü iken Karabük’te Demir  elik Fabrikası’nın kurulmasından sonra g   almış, Safranbolu Karabük’e bağlanmıştır. Karabük’ n bilinirliği azdır ancak sosyal imkanları Safranbolu’ya göre çok daha iyidir.

- Fabrikada çalışmak üzere kırsal kesimden gelerek Safranbolu’da ev satın alan insanlar, bölge kültürünün dışında bir kültürden geldikleri için, evleri daha k  k ailelerin yaşayabileceği evlere bölmeye ve diğer kısımları kiraya vermeye başlamışlardır. Doğal olarak şehrin orijinal mimari dokusunda oluşmaya başlayan bu değişimler, başta belediye başkanı Kızıltan Ulukavak olmak üzere şehrin aydınlarını ve  nde gelenlerini, tarihi mimari dokunun korunması yönünde harekete geçirmeye zorlamıştır.

- Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” Filmi bir uyanışa aracı olmuştur. Belki yıllar içerisinde Safranbolu mimarisi yine de korunabilirdi. Ancak Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” Filmi devletin olaya el koymasını ve geniş çaplı korumasını sağlayan çok önemli bir öge olmuştur.

- Suha Arın ve ekibi, o zaman Safranbolu’da barınma olanağı olmadığından Karabük’te Demir  elik Sosyal Tesislerinde bir ayı aşkın bir süre kalarak ve Safranbolu’da çalışarak “Safranbolu’da Zaman” Filmini  ekmişleridir. Belgeselin adına

Çelik Gürsoy ve Suha Arın birlikte karar vermişlerdir. “Safranbolu’da Zaman” Filmi sözleriyle, müziğiyle, gösterdiği enstantanelerle tam bir hüznü içermektedir ve korunma olanağı kalmayacaktır. Bunu “belgeleyelim” anlayışı filme yansımıştır. Filmde çok ilginç sahneler resmedilmiştir. Filmin sonu, Safranbolu’nun yaşatılamayacağını, zaman içerisinde çocukların rüyalarında bir masal olabileceği şeklinde birtakım öngörülerle biter. Filmin 1977 yılı Şubatında Ankara Arı Sineması’nda bir süre sonra da İstanbul Konak Sineması’nda Gala gösterimi yapılır. Az sayıda kişi, bu belgeseli seyretmek olanağı bulur. Film hakkında basında birkaç yazı yayınlanır. Ardından tek kanal olan TRT yayınlandığında film Türkiye’de çok büyük bir etki yapar. Bu belgesel 1977 sonbaharında Antalya’da yapılan belgesel film yarışmasında kendi dalında birincilik ödülüne layık bulunur. Safranbolu kendini Türkiye’ye ve Dünya’ya bu belgesel ile tanıtır. Bu belgesel film tüm Türkiye’yi hatta Dünya’yı etkiler ve insanlar korumaya yönelik duyarlılık göstermeye başlar.

- Daha film çekilmeden önce, İskan Bakanlığı’ndan, Safranbolu Belediyesi imar planı değişiklik talebi ve daha sonra Avrupa Konseyini temsilen İTÜ tarafından düzenlenen “Safranbolu Mimari Mirası Haftası” etkinlikleri düzenlenmiştir. 1976 yılı Ekim ayında Safranbolu için korumaya yönelik koruma amaçlı imar planı yapılıncaya kadar, geçici bir süre uygulanmak üzere uyulması zorunlu olan, birtakım ilkeler ve kurallar öngörülmüştür. “Safranbolu’da Zaman” belgeselinin yayınlanmasından sonra büyüyen duyarlılık çerçevesinde kurum ve kuruluşlar harekete geçmişlerdir. 1977 yılında filmin Avrupa’da da gösterime girmesiyle etkisi uluslararası alana taşınmıştır. Türkiye’de gösterildikten sonra 1978 yılında dönemin kültür bakanı Ahmet Taner Kışlalı, Safranbolu’ya gelerek Kültür Bakanlığı adına, kamulaştırma ve aslına uygun restorasyon işlemlerini başlatmıştır. Otomobil ve Turing Kurumu bir konağı satın alarak restore ettirmiştir. 1979 yılından itibaren yöreye turlar başlamıştır. 1994 yılından itibaren dönemin Kaymakamı Muammer Aksoy Safranbolu’da ev pansiyonculuğu, kaymakamlık hizmet birliği kurulması ve “Safranbolu Müze Kent” gazetesi çıkarılması işlemlerini başlatır. Bu tarihten bu yana Kültür Bakanlığı’ndan çeşitli destekler alınarak restorasyonlar yapılagelmektedir.

- Film 1977 yılı Şubatında Ankara Arı Sineması’nda bir süre sonra da İstanbul Konak Sineması’nda Gala gösterimine girer. Film hakkında basında yalnızca birkaç yazı yayınlanır. Ancak dönemin tek kanalı TRT’de yayınlandığı zaman çok büyük etki

oluşturur. Artık Safranbolu 1970’li yıllara kadar kendini koruyan bir şehir olarak anılırken, TRT’de yayınlanmasından sonra, korunması gereken şehir dönemine girer.

- Birçok etmenin yanı sıra, “Safranbolu’da Zaman” belgesel filminin de katkısı, etkisi yadsınamaz boyutlardadır. Belgesel filmin ve görsel medyanın toplumsal olaylardaki etkisi bu film üzerinde, Safranbolu’da görülmüştür. Safranbolu bütün bir şehir olarak, 1994 yılında Tayland’da yapılan toplantıda UNESCO tarafından Safranbolu Dünya Kültür Miras Listesi’ne Türkiye’den 8. sırada girerek yer alınmıştır. UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesi’ne alınması demek, artık ulusal değil uluslararası bir üne sahip olması anlamına gelmektedir.

- Safranbolu halkı da tüm toplumlarda olduğu gibi birtakım gerçekleri bir anda kavrayacak konumda değildi. İTÜ tarafından düzenlenen Safranbolu mimari kültür ve folklor haftası etkinliklerinin ardından farkındalık oluşmaya başlamıştır. 12 Haziran 1975 tarihindeki imar planı yönetmeliği değişikliği, oy birliğiyle muhalif parti üyelerinin de desteğiyle kabul edilmiştir. Belgeselin yapılmasından sonra, 1977 yılı Aralık ayında, Belediye Başkanı yeniden seçime girmek durumundadır. Yapılan bu seçimle, mimari mirası koruma olayı bir referanduma dönüşmüştür: Bir tarafta bu duruma karşı olanlar bir tarafta yanında olanlar. Ne yazık ki belediye başkanının kendi partisinden de önde gelen birçok kişi, karşı partinin adayının safında yer aldılar. Halk bu referandum havasındaki seçimlerde %1,5’lik oy farkıyla eski başkan Kızıltan Ulukavak’ı tercih etmek suretiyle, mimari mirasın korunması yönünde irade ortaya koymuştur. Safranbolu’nun Mimari dokusunun korunmasında halk-belediye işbirliğinin, dayanışmasının önemli bir rolü vardır.

- Yapılan tüm çalışmalar ve koruma sürecinin kesintisiz sürdürülmesi sonucunda, şehrin bütünüyle korunması sağlanmış olup, UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesi’ne alınmasıyla bu sürdürülebilir koruma tescil edilmiştir.

- “Safranbolu’da gerekmektedir. Safranbolu’da bu durum tam olmasa da sağlanmıştır. Burada yaşayan herkes Safranbolu’da Zaman” Filmi, yurtiçi ve yurtdışı duyarlılık oluşmasında, tarihe sahip çıkılmasını sağlayan bir kamuoyu oluşmasında çok büyük bir etkidir. “İnsanların yaşadığı tarihsel çevre, insanlarla beraber korunmalıdır” şeklindeki bilimsel bir görüş ilk kez Safranbolu’da uygulama alanı bulmuştur. Bu Türkiye için bir kazanımdır. Modern yaşantının sağladığı olanaklardan da bu tarihsel kesimde yaşayan yurttaşlarımızın yoksun kalmaması durumunu Türkiye’nin denemesi

bir sit alanı içinde yaşadığını bilmekle birlikte, eski Türk şehirlerindeki sosyal yaşantıyı, tam olarak olmasa da görme olanağı vardır. Safranbolu sokakları eski Osmanlı şehirlerindeki gibi çeşmeleriyle, meslekleriyle, kahveleriyle, evleriyle eski kültürel ve sosyal yaşantının izlerini yaşatabilmektedir. Halihazırda, Safranbolu’da yaklaşık 1500 tane eser korunmaktadır ve sürekli olarak restorasyon çalışmaları yürütülmektedir. Belgeselin yayınlanmasından sonra, insanlarda bir koruma fikri oluşmuştur. Büyük şehirlerde yaşantı değişmiştir. Eski Türk şehirlerindeki sosyal yaşantı bugün artık yoktur. Ancak, Safranbolu’da bunu tam olarak olmasa da, görme olanağı mevcuttur.

- Safranbolu 1994 yılında UNESCO tarafından dünya kültür miras listesine alınmıştır. Dünya Miras Listesi’ne alınması, artık Safranbolu’nun, yalnız ulusal değil, uluslararası bir üne sahip olması anlamına gelmektedir. 2019 yılı sonu itibarıyla yıllık 1.300.000’in üzerinde turist ağırlamaktadır. Konaklayan turist sayısı ise 300.000 civarında olmuştur. Turizm sektörü anlamında hem Safranbolu ekonomisine hem Karabük ekonomisine hem de Türkiye ekonomisine katkı sağlanmaktadır.

Sonuç olarak günümüz koşullarında teknoloji kaynaklı yaşanan hızlı değişim belgesel sinemacılığı, toplumsal hafıza boşluklarının doldurulması adına önemli sorumluluklara itmektedir. Günümüzün şehir yapılarında önemli bir sorun olarak karşımıza çıkan, kültürel mirasa zarar vermeden yerleşimin düzenlenmesi konusu ancak mekanın ruhuna saygı duymakla mümkündür. Mekanı duymak, hikayesine kulak vermek ve bu hikayeye dahil olmak ancak bir sanatçı gözüyle mümkündür. Suha Arın belgeselinde Safranbolu nefes alır, yaşar; Türk insanı gibi geçmiş ve gelecek arasındadır. Kültürel sürekliliğin sağlanması ve mirasa sahip çıkılması gibi alanlarda sağladığı farkındalık belgesel sinemacılığın gücünü gösterir. Bu güç nedeniyle, günümüzde yaşanan doğa tahribatı, kültürel erozyon, tarihi varlıklara gösterilen kayıtsızlık sorunlarına, gerçeklik merceğinden bakan belgesel sinemacılığına büyük sorumluluklar düşer.

EKLER

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME

AYHAN AKBULUT; Belgesel yapma fikri nereden aklınıza geldi bu fikir ilk nereden çıktı?

KIZILTAN ULUKAVAK; Safranbolu zaman belgeselinin yapım aşamasında, yapım kararın verilmesinde ve gösterime girmesinden sonra toplumda oluşturduğu yansımaları size anlatacak konumdayım. “Safranbolu’da Zaman” Filmi çekildiği dönemde yaşayan kişi olarak uygulayıcı kişi olarak size katkılarda bulunabileceğimi düşünüyorum. Safranbolu biliyorsunuz tarihsel bir kent olarak 1975’lerde artık korunamaz hale gelmişti. Çünkü eski yapılarımız Ata yadigarı baba mirası olan yapılarımız el değiştirmişti. Safranbolu’ya özellikle Karabük’ün bir endüstri kenti olmasından kaynaklanan orada iş ve aş bulmakla beraber artık barınma olanağı bulamayanlarda Safranbolu’ya gelmeye, Safranbolu’da bir yer yurt edinmeye başladılar. Bu sırada bir sosyal gelişme oldu bizim evlerimiz kaynaklarımız pederşahi aile dediğimiz Ataerkil aileler gereklerine göre dizayn edilmiş konaklarda hepsi zemin üstüne iki üç katlı çok odalı çok pencereli konutlarda ve orada dedeler babalar torunlar eltiler görümcüler damatlar hep bir arada oturuyordu. Bu Yüzyıllardır devam eden bir yaşam biçimi idi ama zamanla ülkemizde bu geniş aile pederşahi aile Ataerkil aile üzerinden önce büyük kentlerde başlamak sureti ile daha sonra Safranbolu gibi taşra kentlerine yansıyan biçimde çekirdek aile dediğimiz anne baba ve çocuklardan oluşan küçük aile yaşantısına geçildi. Safranbolu’da 1960’lardan itibaren hız kazanacak yeni evlenen çiftler kendilerine bağımsız bir konut edinme ve orada yaşama ihtiyacı hissetmeye başladılar. Ya da bugünkü tabirle o modaya uydular. Sosyal bir değişimdi o zaman bu büyük evlerde barınmanın da yaşlılar için zor olduğu görüldü ve Safranbolulular bu evlerini Karabük’ten gelip de Karabük’te çalışma olanağı bulmakla beraber barınma olanağı bulamayanlara uygun koşullarda sattılar. İşte o sırada Safranbolu konutlarının el değiştirmesi sırasında yeni gelenlerin böyle evlerde oturma gelenek ve görenekleri yok idi. Çünkü büyük bir kısmı kırsal kesimden gelmişti ve bu evleri cephelerini kapısından penceresine kadar çatısına kadar değiştirmeye kalktılar. Evi birkaç bölüme ayırıp oturmadıkları bölümleri kiraya vermeyi düşündüler. Bahçeden üst katlara merdiven yaptırarak çıkmaya başladılar. İşte o sırada zamanın belediye başkanı olarak buna dur demek lazım geldiğini düşündüm ve bu amaçla belediye meclisinde bir öneride bulundum. İmar yönetmeliğimiz vardı imar yönetmeliğimize bir takım ek maddeler ilave ederek yapılacak her türlü onarımı ve değişimi oluşmuş mimari dokuya uygunluğu şehrin silüetini bozmayacak şekilde olmasını ve aynı zamanda geleneksel malzeme kullanılması, nedir geleneksel malzeme Safranbolu evleri ahşap olduğu için kerestedir ahşap malzemedir. Tuğla kullanmaması çimento kullanılmaması demir kullanılmaması gerektiği şeklinde... Ancak bu değişiklik önerisi o zaman yetkili merci bize belediyece siz bilirsiniz diye görüş bildirdi. Şimdi bu yasal mecburiyeti yok o zaman mutlaka belediye meclisinin bu konudaki imar konusundaki aldıkları kararların İmar İskan Bakanlığı tarafından onaylanması gerekiyordu. Ankara’ya gönderilirken gecikti bu onay, belediye başkanı olarak oraya gittiğimde bana üst düzey yetkili bir genel müdür bunlarla uğraşma eskiye rağbet olsa bit pazarına nur yağardı dedi ve biz bir sükutu hayale uğradık. Fakat talih kısa bir süre sonra Safranbolu’nun yüzüne güldü, sene 1975

idi o yıl Avrupa’da Avrupa Konseyi tarafından Dünya Miras yılı olarak kabul edilmişti Türkiye’de biliyorsunuz 1949’dan beri Avrupa Konseyi üyesidir Avrupa Birliği demiyorum Avrupa Konseyi üyesi idi, ve Türkiye’imizde bu 1975 Avrupa mimari miras yılı etkinliklerin düzenlenmesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi görevlendirildi. İstanbul Teknik Üniversitesi çok saygın bir kurum biliyorsunuz o üniversitenin Mimarlık fakültesinin başında o tarihte çok değerli bir bilim adamı günümüzün de önde gelen bir düşünürü Profesör Doğan Kuban vardı. Doğan Kuban bu etkinliğin Safranbolu’da belediye ile eşgüdüm içerisinde yapılmasını teklif etti tabii biz buna dört elle sarıldık ki demin de söylediğim gibi saygın bir bilim kuruluşu ile beraber olmak herkese nasip olacak bir olanak değildi, hemen üniversite ile belediye arasında bir Safranbolu mimarlık ve folklor haftası adı altında bir etkinlik düzenledik. 1975 yılı Ağustos’un sonu ile Eylül’ün başında o haftaya üniversitenin davetlisi olarak İstanbul Ankara ve büyük kentlerden bilim adamlarından sanat çevrelerinden basın yayının önde gelen üyelerinden TRT’ den Ankara’nın üst düzey bürokratlarından 200 kadar konuk geldi. Bunları Safranbolu’da Otel yoktu evlerde ağırladık biliyorsunuz ve gelen sanat adamları bilim adamları biz Safranbolululara evlerimizin nasıl korunması gerektiğini, niçin korunması gerektiğini, niçin bu evler değerlidir? Niçin tarihe sahip çıkılmalıdır? Gibi konuları bilimsel terminoloji kullanmaksızın yalnızca halkın anlayabileceği sözcüklerle deyimlerle anlattılar. Bu, Safranbolu olayı bir hafta sürdü 1975’te ama aslında televizyonda çok geniş yer buldu. Biliyorsunuz çok tirajlı gazeteler ülkenin kamuoyunun oluşmasında önemli katkı sağladılar. Zaten bugün medya diyoruz o zaman basın diyorduk, şimdi medya hem sözlü hem yazılı medya var. 4.Kuvvet deniyor medyaya gerçekten de öyledir doğrudur onun bu gücünden yararlandık. Bir anda Safranbolu 1975’in sonbaharında Türkiye’nin gündemine girdi. Bundan İstanbul’da önemli bir kurumun başkanı olan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu’nun başkanı olan rahmetli Çelik Gülersoy da etkilenir ve belediye başkanını İstanbul’a davet eder. İstanbul’daki görüşmede rahmetli Çelik Gülersoy ki biliyorsunuz duymuşsunuzdur İstanbul’daki birçok tarihsel mekanı Türk kültürüne kazandıran restorasyonların büyük bir başarıyla gerçekleştiren TURİNG’in elindeki kaynakları İstanbul’un tarihselmekanlarının güzelleştirilmesine ayıran değerli bir kültür adamıydı o görüşmede rahmetli Gülersoy Safranbolu’da 1 Konak satın alarak orayı Türk Osmanlı konaklama tesisi haline getirmeyi düşündüğünü ve ayrıca Safranbolu’nun artık her nasılsa 75-76’lara kadar geldiğini ama daha fazla ayakta kalmasının mümkün olamayacağını ve hiç değilse mevcut durumun belgelenmesini kayıt altına alınmasını düşünüyorum dedi ve yapım talebinde bulundu böyle bir talebi nasıl hayır dersiniz üniversite gibi TURİNG gibi bir kurumun Safranbolu ilgisini çekmişse Safranbolu’nun yasal temsilcilerinin de ona her türlü katkıyı yapmakla yükümlü olduklarını bildirdim. Safranbolu’da bir konak alındı Asmazlar Konağı diyoruz ve Safranbolu’da ilk restore edilen, özgün mimarisi ile uygun bir şekilde bir konaklama tesisi haline getirdiler. Asmazlar Konağı halen Türkiye Turing in elinde ama bir işletmeci tarafından işletiliyor. Bu arada rahmetli Suha Arın 1976’nın sonbaharında Safranbolu’ya geldi. O zaman Safranbolu’da barınma olanağı yoktu. Karabük’te Demir Çelik Sosyal Tesislerinde yer ayrıldı bir ayı aşkın bir süre Safranbolu’da çalıştılar. Sonuçta Safranbolu’da zaman belgeseli adını verdiğimiz bir belgesel ortaya çıktı. Bu ismin verilmesinde her ikisi de rahmetli oldu sayın Çelik Gülersoy ve Suha Arın’ın birlikte karar verdiklerini biliyorum. O“Safranbolu’da Zaman” filmi sözleriyle müziği ile gösterdiği enstantaneler ile tam bir hüznü içermektedir ve her nasılsa bu kent korunmuştur. Artık korunamaz korunması olanağı kalmayacaktır bunu belgeleyelim bari anlayışı filme yansıtmıştır. Filmde çok ilginç

sahneler resmedilmiştir ve sonucunda film başlarken düşen damlalar gibi birçok şeyi alıp götürdü zaman Safranbolu'dan der ve artık Safranbolu'nun yaşatılamayacağını zaman içerisinde çocukların rüyalarında bir masal olabileceği tarih olabileceği şeklinde birtakım öngörülerle biter filmin sonu. Film 1977 Şubat'ında Ankara Arı sinemasında bir süre sonra da İstanbul Konak sinemasında Gala gösterimine girer. Belli sayıda kişiler bu belgeseli seyretmek olanağı bulurlar yalnızca basında birkaç yazı yayınlanır film hakkında fakat zamanın tek kanalı TRT'de yayınlandığı zaman bu film Türkiye'de çok büyük bir etki alanına alır herkesi. Çok sayıda kişi bu filmin gösterdiği Safranbolu'nun nasıl korunmaz nasıl böyle yıpranmış bir durumda kalır. Bunu mutlaka kurtarmak gerekir şeklinde duyarlılık göstermeye başladılar. Bu duyarlılık aynı zamanda Safranbolu halkının da duyarlılığının pekişmesine yol açar. Bu arada artık Safranbolu 1970'lere kadar kendini koruyan bir kent olarak anılırken bu tarihi itibarıyla korunması gereken kent dönemine girer. Çünkü artık kendi kendini koruması olanağı yoktur evler baba yadigarı baba mirası olarak kuşaktan kuşağa geçmemektedir, el değiştirmiştir. Bunun için birtakım yasal önlemler alınmalıdır. Yönetmelik birtakım ilkeler yürürlüğe konulmalıdır. İşte bu amaçla bugün biliyorsunuz bölge koruma kurulları var bu kurulların yerine 1970'lerin Türkiye'sinde gayrimenkul eski eserler ve anıtlar kurulu vardı. O kurul 1976 Ekim ayında Safranbolu için korumaya yönelik koruma amaçlı imar planı yapıncaya kadar geçici bir süre uygulanmak üzere birtakım ilkeler birtakım kurallar öngörüldü ve bunlar uyulması zorunlu düzenlemelerdi. Yasa gayrimenkul ve eski eserleri koruma yüksek kuruluna eski eserlerin korunması konusunda aldığı kararları mutlak ilgililer tarafından uygulanması zorunluluğu getirmiştir. Bu kararlar bir kısım çevrelerde tepki yaratır. Safranbolu'da hatta basında tepki yaratır. Basında bu kararların ağır olduğuna uygulamasını zor olduğuna ilişkin birtakım görüşler ileri sürülür. Tepkiler doğal karşılanmalıdır çünkü her yenilik, her yeni atılım, iş, başlangıç da mutlaka bir tepki doğuracaktır. Önemli olan o uygulamanın halkın yararına olduğunu anlatabilmek ve bunda başarılı olabilmektir. Doğrusu yerel yönetim olarak gelecek seçimleri değil memleketin geleceğini kentin geleceğini düşündürmektir. Zamanın belediyesi de bunu yapmıştır kentin geleceğini düşünmüştür ödün vermemiştir ve Safranbolu'nun korunması için yasal zeminde yasal zeminde sağlanmak suretiyle anıtlar kurulunun ortaya koyduğu kararlarla yeni bir döneme girmiştir ki biz bu döneme korunması gereken kent Safranbolu dönemi diyoruz. Bu dönemde o kadar geniş bir kamuoyu yaratılmıştır ki sadece Türkiye'de değil yurtdışında da Safranbolu 1978'lerden itibaren ünlenmeye başlamıştır. Ünlü bir Mimar olduğu kadar çok iyi bir fotoğraf sanatçısı olan Yıldız Üniversitesi öğretim üyelerinden Profesör Reha Günay bir Safranbolu evleri fotoğraf sergisi hazırlamıştır. Galatasaray'da Yapı Kredi salonlarında sergilenmiş ve İstanbul basınında büyük bir yer bulmuştur. Daha sonra bu sergi Avrupa'da Paris, Stockholm, Kopenhag, Viyana, efendim Londra gibi belli başlı şehirlerde sergilenmesi uygun bulunmuştur. Yurtdışında da Safranbolu ünlü olmuştur. Bunda medyanın görsel medyanın etkilerini ortaya çıkmasını sağlayan Safranbolu'da zaman başta olmak üzere bu yayınların büyük etkisi olmuştur. Bu belgesel aslında 1977 de Sonbaharda Antalya'da yapılan belgesel film yarışmasında kendi dalında birincilik ödülüne layık bulunmuştur. Suha Arın'ın daha önce de yaptığı belgeselleri vardır ama "Safranbolu'da Zaman" filmi orada birinci olması ile hem Safranbolu ünlenmiştir katlanarak ünlenmiştir hem de Suha Arın Safranbolu ile ünlenmiştir. Böylece hem sayın rahmetli Suha Arın hem bizim kentimiz Safranbolu ünlerini o sayede artırmışlardır. Ve sanat eleştirmenleri tarafından bu filmin çok büyük bir değer taşıdığını belgesel film sanatının önde gelen örneklerinden biri olduğu hemen hemen tüm çevreler tarafından

kabul edilir. Ve Safranbolu'nun korunmasında da, tanınmasında da bu filmin eskisi yadsınamaz ve o filminden etkilenmeyen o filminden bugün dahi gösterildiğinde duygulanmayan duyarlı hiçbir yurttaşımız yoktur diyebilirim.

AYHAN AKBULUT; Belgesel ile birlikte birçok şey değişti diyebilir miyiz? Koruma kurulu oluşturuldu. Koruma bilincinin gelişmesi bakımından burası bir kıvılcım oldu mu bütün Türkiye için? İmar ve İskan Bakanlığı meseleye farklı bir boyuttan bakmaya mı başladı artık? “Safranbolu’da Zaman” Filmi ile birlikte ve Safranbolu vasıtasıyla oluşan bu koruma arzusundan sonra ne gibi değişimler oldu ve korumaya ne gibi katkıları oldu?

KIZILTAN ULUKAVAK; 1970’lerin Türkiye’sinde doğanın korunması doğal güzelliklere sahip çıkılması hemen hemen her çevre tarafından kabul edilmiş bir ilkeydi. Bunlara arkeolojik sit alanlarını yani insandan arındırılmış arkeolojik alanları da katabilirsiniz. Fakat tarihsel kentlerin korunması yalnızca bilim adamlarının duygusal bir özlemi niteliğindeydi. Safranbolu’nun korunmasının bu bahsetmiş olduğum yollarla yöntemlerle gündeme çıkması Safranbolu’nun tüm tarihsel kentlerin önünde yer almasını sağladı ve öyle oldu. Oysa tarihsel kent olarak şunu da itiraf edelim yani bir Safranbolulu olarak kendi kendimize övmekten bir kenara duralım tarih içinde Safranbolu’dan çok daha önemli kentler var. Osmanlı döneminde bizim yakınımızda Kastamonu var, Osmanlı döneminin önemli bir vilayeti Şehzadeler Şehri var Amasyalar, Manisalar, Kütahyalar, İstanbul’dan önce Osmanlı’nın başkenti olan Bursa var Edirne var bunların yanında Safranbolu’nun öne çıkması Safranbolu’da çok sayıda binanın 1000 kadar binanın iş bozulmadan hepsi bir arada korunmuş olmasındandır. Ve Safranbolu’nun bu durumu Safranbolu’nun diğer kentlere öncü olmasını sağlamıştır. Ve örnek alınmasını sağlamıştır. Böyle bir işlevde üstlenmiştir. Aslında Türkiye’de 1970’ler öncesinde 70’lerin ortasına kadar eski eserleri koruma denilince onların olduğu gibi bırakılması hiç bir çivi dahi çaktırılmaması şeklinde bir anlayış egemendi. Ama ahşap yapı olan eski eserlerin olduğu gibi çivi çakılmadan bırakılması demek bunların kaderine terk edilmesi demek anlamını taşırdı.

Ve bu yüzden olacak hep misal veririm size de misal vereyim, sizin yaşıyorsunuz müsait değil 1960’larda 70’lerde gazetelerde İstanbul gazetelerinde şöyle bir haber okurdunuz sık sık. İstanbul Boğaziçi’nde filanca oğullarına ait filanca yapı ya da Anadolu Yakası’nda Göztepe’de bilmem kaç dönüm arazi içerisindeki filancaların köşkü yandı başlık böyle haberin içeriğini okursunuz orada der ki; bu yanmadı yakıldı. Çünkü anıtlar kurulu bir çivi dahi taktırmıyor yani kaza süsü verilirdi ve o dönemde şu söylenirdi; tarihi koruyanlar yoksullaşılıyor tarihi yıpratıcılar yok edenler yakanlar zenginleşiyor. Çünkü o yalı yanıp da yerine günün koşullarında yeni bir yalı yaptığın zaman bunun değeri 100 ise oluyor 1000... Veya Anadolu Yakası’nda bahçe içerisindeki yandığı zaman oraya 10 katlı bir bina diktiğimiz zaman her katında 4 Daire atıyorum 40 daire büyük bir gelir sahip oluyorsunuz. Böylece tarihi yok ettiğiniz zaman zenginleşiyorsunuz. Yani bu anlayışlar yıkıldı ve “Safranbolu’da Zaman” filmi duyarlılığı artırdı hepten tarihe sahip çıkılmasını önerdi çünkü bu tarihsel kentler ulusların bir tür kimlikleridir. Yani ben geçmişte nasıl bir sosyal yaşantıdan gelmiş bir ulusun bireyiyim nasıl benim dedelerim ninelerim nerede yaşamış nasıl yaşamışlar ve insanın kökleri ile bağlarını kurmasını ve dolayısıyla ulusal duyguların daima sıcak tutulmasını sağlayan bir zemin hazırlar. Tarihe sahip çıkmak tarihsel mekanlara sahip çıkmak Safranbolu’da böyle olmuştur ve bu girişimler sonucunda nitekim Safranbolu 1994 yılında UNESCO tarafından dünya kültür miras listesine alınmıştır. Dünya Miras Listesi’ne alınması demek artık o kentin

ulusal değil Uluslararası bir üne sahip olması demektir. Bunda da hep söylüyorum birçok etmenin yanı sıra “Safranbolu’da Zaman” filminin de katkısı etkisi yadsınamaz boyutlardadır belgesel filmin medyaya gösteriminin görsel medyanın toplumsal olaylarda olan etkisini bu filmde Safranbolu görmüş ve aynı ilginin bu film gösterildiğinde tekrar söylüyorum bugün de görülebildiğini ifade edebilirim.

AYHAN AKBULUT; Siz dönemin Belediye Başkanı olarak bu belgesel film çekilmeseydi bugün nasıl olurdu Safranbolu? Belediye başkanı olarak sizin çabalarınızla ne kadar korunabilirdi Safranbolu?

KIZILTAN ULUKAVAK; Bu belgesel film hiç çekilmeseydi Safranbolu 1978-79’larda bir defa Türkiye’de o günlerin Türkiye’sinde gördüğü ilgiyi görmezdi Safranbolu. Belki televizyon yayınları ile kamuoyu oluşturulmaya çalışılsa da bu o günlerin kısa bir sürede sağladığı Safranbolu’nun tanınmasına ilişkin etkiye bir tahminde bulunmak istiyorum. Belki 10 yıl sonra 20 yıl sonra sağlayabilirdi. 1994’lerde Safranbolu dünya miras listesine girmeyebilirdi. 1976’da anıtlar kurulu koruma yasasını koydu, artık belediyenin elinde uygulayabileceği bir takım yasal olanaklar ortaya çıktı. Film kamuoyu oluşmasında yurtiçi ve yurtdışı duyarlılık oluşmasında tarihe sahip çıkılmasını sağlayan bir kamuoyu oluşmasında çok büyük bir etkidir. Demin de söyledim tarihsel çevre korunmalıdır insanların yaşadığı tarihsel çevre insanlarla beraber korunmalıdır şeklindeki bilimsel bir görüş ilk defa Safranbolu’da uygulama alanı buldu. Bu ülkemiz için bir kazanımdı. Biz biraz övünüyoruz başka Safranbolu yok derken bunu ifade ediyoruz gerçekten başka Safranbolu yok. Çünkü deminde söyledim o büyük tarihi kentlerde 3-5 tane ev kaldı gökdelenler arasında çok katlı binalar arasında ne bileyim gözle görülmeyecek şekilde küçülen birtakım eski yapılar kaldı ve ahşabın bakımının zorluğu ahşap evlerde barınmanın zorluğundan dolayı herkes işin kolayına kaçmaya çalıştı. Sosyal yaşam koşulları değişti çağdaş teknolojinin sağladığı olanaklardan da yararlanmak istedik, şimdi biz bu ahşap evlerin iç kesimlerinde ıslak zeminler dediğimiz mutfak banyo ve tuvalette gerekli değişikliği yapmalarına izin veriyoruz. Niye çünkü artık bir gusülhanede yıkanmak söz konusu değildir, banyo olmalıdır o zaman su geçirmez bir materyal ile kaplanmalıdır, yerde ocak vardı ocakta yemek pişmesi olmaz. Artık günümüzde yemekler tezgahta pişiyor ocakta odun yanardı, artık ocakta odun yanmıyor. Biz bir zamanlar likit gaz ya da gazyağı sonra likit gaz şimdi de doğalgaz bağlantısına izin verildi yani modern yaşantının sağladığı olanaklardan da bu tarihsel kesimde yaşayan yurttaşlarımızın yoksun kalmaması gerekiyor. Safranbolu’da tam olmasa da sağlanmış oluyor onlar da herkeste Safranbolu da bir Sit alanı içinde yaşadığını biliyor bunun sonucunda bu içinde bulunduğumuz biz buraya eskiden şehir derdik şimdi çarşı diyorlar ama biz tarihsel kesim de demeyi daha uygun buluyoruz hiç olmazsa niteliğini anlatmış oluyor bize. Buradaki insanlar dokunun korunması gerektiğini anlamış durumdalar ama içlerinden belki keşke evimi yıkabilsem de 3 katlı bina yapsam her katını kiraya versem diyenler de olabilir. Ama buna bu koşullarda izin verilmesi söz konusu değildir. Bu arada bizim bağlarımız vardır gezdiniz mi bilmiyorum oranın da yeşil karakterini 1976’da ki bu anıtlar yüksek kurulu kararlarıyla korumuş bulunuyoruz o bölgede de bir parselde bahçe içerisinde ikinci bir ev yaptırılmasına izin verilmiyor ve böylece yeşili koruyoruz. Ben İstanbul’u fazla bilmem ama Ankara’da Bahçelievler vardı her taraf bağıktı çiçekli yerlerdi şimdi yerinde gökdelenler yapıldı beton bloklar yapıldı ve Ankara’nın ünlü bir mimarı vardı iç mimar belediye başkanı vardı o der ki insanlar artık insan sürüsü olarak adlandırılabilir beton bloklarda yaşıyor. Gerçekten artık bu yükü bizim Safranbolu’da gördüğümüz

mahalle yaşantısı yok insanlar 10 katlı 20 katlı binalarda her katta 4 daire olan 50 kişilik bir aileler grubu ama birbirlerini tanımıyorlar bu büyük kentlerdeki yaşantıyı değiştirdi. Eski Türk kentlerindeki sosyal yaşantıyı büyük kentlerde görme olanağı yok, ama Safranbolu’da bunu tam olarak olmasa da görme olanağımız var. Çünkü bizim sokaklarımız eski Osmanlı kentlerindeki gibi her sokaktaki çeşmeleri ile o sokak veya mahalledeki mescitleriyle, mescidin yanındaki mahalle kahveleri ile hatta mahalle kahvelerinin yanında veya caminin yanındaki mahalle mektepleri ile eski kültürel ve sosyal yaşantının izlerini en sonunda bugün kaybolmasa da eskinin izlerini yaşatılabiliyor

1975 yılında devletin İmar ve İşkan Bakanlığı belediye başkanına her ne kadar eskiye rağbet olsa bit pazarına nur yağardı demiş olsa da ve 1975’lerde tarihsel kentleri korumada Safranbolu yerel yönetimi Ankara’da ilgili Bakanlığın önünde olsa da ilgili bakanlıklar ve bürokraside bu dediğim etkilenmelerle duyarlılıklarla 1977-78’lerden itibaren koruma olayının gereğini yapmaya başladı. Nitekim 1978 ilkbaharında zamanın kültür bakanı gerçekten çok büyük Atatürkçü çok değerli bilim adamı ne yazık ki 20 yıl kadar önce çağ dışı güçlerin hunharca suikastına maruz kalan Ahmet Taner Kışlalı Belediye Başkanının davetiyle Safranbolu’ya geldiğinde çok etkilendi ve ilk kez Safranbolu’ya gelişinde devlet devreye girdi çünkü devletin olanakları olmaksızın yalnızca yerel olanaklarla Safranbolu’yu korumak mümkün değil. Sayın Aytekin Kuş’un belirttiği gibi bir arasta çarşımız vardı o çarşı bir harabe şeklindeydi oranın kurtarılmasında oranın önce kamulaştırma sonra Kültür Bakanlığı tarafından restore orada eski bir konağın satın alınmasında Kaymakamlık evi olarak bilinen bir konağın satın alınıp oranın aslına uygun bir şekilde restore edilip bir getiri olarak düzenlenmesinde ve ayrıca karayollarına Safranbolu’ya giden yolu, istikameti ve Safranbolu’ya kaç kilometre kaldığını gösteren sarı levhaların dikilmesi rahmetli Profesör Ahmet Taner Kışlalı’nın Safranbolu ya bize kazandırdığı önemli kazanımlardır ve tabii burada rahmetle şükranla yad etmek zorundayım devletin bu ilgisi daha sonraki yıllarda 1990’lardan itibaren. Ve tabi 12 Eylül darbesi oldu

AYHAN AKBULUT; Safranbolu içinde büyük bir kırılma noktası mıydı 12 Eylül darbesi?

KIZILTAN ULUKAVAK; Dönemin belediye başkanının da her Belediye Başkanı gibi görevine son verildi. 12 Eylül’ün değişen koşullarında bu koruma işi biraz savsaklandı ve aksadı.. Talan edildi diyemem ama eski heyecanını yitirdi 12 Eylül’de belediye başkanları halk temsilcileri değildi seçimle gelmemişlerdi bir süre 1980’lerin ortasına kadar Kaymakamlar idare etti belediyeyi. 1990’da tekrar bu konu yeni bir Kültür Haftası düzenlenerek küllerinden arındırıldı yeniden köklerini harladı ve bugünlere geldik. Burada şunu da özellikle belirtmek istiyorum Safranbolu’nun korunma olayında kent yönetiminde belirli bir dünya görüşüne hatta daha açık söyleyeyim belli bir siyasal görüşe sahip kişi ya da grupların egemen olmasının değil zaman içerisinde 1975’lerden bugünlere kadar geçen 44 yıl içerisinde çok değişik gruptan çok değişik kafa yapısından dünya görüşünden olan insanlar görev başına gelmiş olsalar da Safranbolu’nun korunması bilincinden hiçbir sapma göstermemişlerdir. Ama az ya da çok herkes ödün vermeksizin bu saik ile sahiplendi bu önemli bir aşamadır çünkü bir yapboz olmamıştır. Ülkemizde gerek genel idarede gerekse yerel yönetimlerde birisi bir şey yapar ikincisi onu takip etmeyeyim ben başka bir yola gireyim der bizim Safranbolu’da bu olmamıştır. Bunu da şükran duyulacak bir uygulama olarak belirtmek bir kadirşinaslıktır benim için. Hemşerilerimizin bugün de aynı durum söz konusudur

benim haleflerimin de bu konuda gereken duyarlılığı gösterdiğini belirtmek benim için zevkli bir görevdir. Bu olayın bugünlere gelmesinde çok kişinin katkısı vardır kurumların katkısı vardır bunların içinde ise Vakıflar Genel Müdürlüğüdür vakıf eserleri Safranbolu da bir hayli fazladır meşhur bir cinci hoca Safranboluludur. Cinci hoca Türk tarihinde üfürükçülüğüyle ve bir takım meşru görülmeyen davranışlarıyla deli İbrahim'den kopardığı birtakım ihsanlarla büyük servetler sahibi olan kötü bir iş yapan kimse olarak bilinir ama bir hemşerimiz olarak ondan bir hayli yararlanmışızdır. Buraya çok büyük bir han yapmıştır kervansaray yapmıştır bir kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı 2 hamam yapmıştır ve bunlar zaman içerisinde bir hayli yıpranmıştır onların restorasyonunu Vakıflar Genel Müdürlüğü sağlamıştır. Birçok kurum ve kuruluşun katkısı vardır ama şu gerçeği de tevuza ve alçak gönüllü bir tarafa bırakarak bu yürüyen geminin kaptanı Safranbolu halkıdır ve onların yasal temsilci Safranbolu Belediyesi'dir. Bu işi gerekli olan çeşitli kurumlara ve kişilere bu katkılar sağlamaları için gerekli ortamı da Safranbolu sağlamıştır. Safranbolu halkı her türlü kolaylığı göstermiştir zaten halkın ve halkın yasal temsilcisi olmaksızın bir kentte bir yere varmak mümkün değildir. Bunu da bir övünme olarak belirtmek istemiyorum Sezar hakkını Sezar'a teslim kabilinden burada halk belediye işbirliğinin dayanışmasının önemli bir rolü vardır. Zaten halktan kopuk uygulamalar belde yönetimlerinde uzun vadede hüsrana uğrar

AYHAN AKBULUT; Burada halk mı yerel yöneticileri yönlendirdi? Yoksa yöneticiler mi halkı bilinçlendirmek adına yönlendirerek bir sonuca varıyor? Buradaki örnek nasıl oldu?

KIZILTAN ULUKAVAK; Buradaki Örnek tabiatıyla geminin kaptanı yerel yönetim çünkü gemiyi kaptan yürütür ama tayfalarında kaptana uymaları için verdiği emirleri gemi yürürken yüzerken verdiği emirleri onların anlayışlarına ters olmaması lazım veya onların zaman içerisinde ikna edilmesi lazım gerçekten. Çünkü toplumun belli bir düzeye daha üst düzeylere çıkması için önderlere ihtiyaç vardır bu Türk toplumunda olduğu gibi diğer toplumlarda da böyledir en basitinden Fransız ihtilalini yapanlar aydınlardır yani Fransız halkı yapmamıştır. Bastille hapishanesi 14 Temmuz'da basılmış halk dışarı çıkarılmıştır halk öyle katılmıştır ama bunları yapan o günkü 1789 ihtilalini gerçekleştiren zihniyeti Walter hazırlamıştır Danton hazırlamıştır Robespierre hazırlamıştır gerçi her birinin giyotinle kafaları gitse de ihtilaller evlatlarını yerler. Siyasi tarihte de böyle olmuştur burada da bir öndere ihtiyaç vardır ama önder halk tarafından benimsenmelidir uygulamaların halkın yararına olduğu başlangıçta anlaşılmasa da bir zaman sonra kabul edilmelidir Safranbolu'da da böyle olmuştur

AYHAN AKBULUT; Popülizm yapmamışsınız bu korumayı yapabilmek için halkı nasıl ikna ettiniz? Onlara bunu nasıl izah ettiniz? Çünkü gelecek seçimler kaygısı vardır belediye başkanlarında. Korumanın gelecekte onlara ekonomik getiri olarak döneceğini nasıl ikna ettiğiniz? Ve nasıl kabul ettirdiniz bunu?

KIZILTAN ULUKAVAK; Safranbolu halkı da tüm toplumlarda olduğu gibi birtakım gerçekleri bir anda kavrayacak konumda değildi. Nitekim belediyeler bir halk yönetimidir belediyeler halkın oyuna dayalıdır Safranbolu Belediyesi de Safranbolu Belediye Başkanı da halkoyuna muhtaçtır ve bu olayların içerisinde 1977 yılında Belediye Başkanı yeniden seçime girmek durumundaydı. 1977 yerel seçimleri Aralık ayında yapıldı o seçimler bu koruma olayının bir referandumuna dönüştü bir tarafta buna karşı olanlar bir tarafta yanımda olanlar, ne yazık ki Belediye Başkanının kendi

partisinden de önde gelen birçok arkadaşı karşı partinin adayının safında yer aldılar çünkü karşı partinin adayı o zamanlar iki büyük parti vardı iki aday çıkardı, karşı partinin adayı şunu diyordu; anıtlar kurulu kararını tanımayacağım Safranbolu harabeler kenti olmayacak Safranbolu'da isteyen istediği yere gökdelen çekebilecek. Bu da cazip bir şeydi. Yani aslında yasal değildi anıtlar kurulu kararını tanımıyorum demek kimsenin haddine değil ama bunu sade yurttaşın bilmesi beklenemez dolayısıyla Belediye Başkanı bir hayli zorlandı ancak %51,5 oyla ikinci kez seçilebildi. Ben iki defa aday oldum ikisinde de kazandım. 12 Eylül'de belediye başkanlıklarına son verildi tekrar politikayı bıraktım nokta koydum 12 Eylül'de. Ondan bir süre sonra zaten ben Tarım Bakanlığı müfettişliğinden sonra belediye başkanlığına gelmiştim yeniden kamuya döndüm yüksek denetleme kurulunda başbakanlığa bağlıydım orada denetçilik baş denetçiliği hukuk müşavirliği kurul üyeliği ve sonra da kurul başkanı olarak yaş haddinden 2002 yılında emekli oldum. Yani politikayı 12 Eylül'de 1980'de bıraktım ama ben çağdaş ilkeleri benimseyen Atatürk ilkelerine devrimlerine gönülden bağlı bir kuşağın temsilcisiyim. 1930'larda doğan bir kuşağım ben. O kuşaktanım dolayısıyla dünya görüşümden asla ödün vermem asla değişmem mümkün değildir ve bu politik bir görüş değildir Türkiye'yi aydınlığa çıkartacak bir görüşün temsilcisiyim ve bunun er geç ülkemizde yeniden ihya olacağına inanıyorum.

AYHAN AKBULUT; Bu koruma ve dönüşüm sürecinde temsil ettiğiniz makam olarak ne tür zorluklarla karşılaştınız? Hem yasal anlamda hem de sosyal anlamda

KIZILTAN ULUKAVAK; Yasal anlamda tabi başlangıçta birtakım sıkıntılar vardı anlattım yönetmelik değişikliği yapmak istedik ilgili kurum bunu onaylamadı bu bir engeldi. Belediye meclisinde başlangıçta 1975 12 Haziran'ında imar planı yönetmeliği değişikliğini oy birliği içinde geçirdik muhalif parti üyeleri ile birlikte bize katıldılar aslında biz üçte iki çoğunluğa sahiptik bir endişe yoktu belediye meclisinden ikinci defa seçildiğimde az bir oran farklı seçildiğim için mecliste denge vardı 1 oy farkla benim partim ileri durumdaydı. Orada da eşitliğe yakın bir durum olmasına rağmen bir sıkıntı çıkmadı meclis üyeleri umumiyetle Safranbolu'nun yerlileri idi. Ve bir zorlayıcı durumla karşılaşmadık ama şu var politika yönünden politika aslında doğru yolu halka gösterecek bir yöntemdir siyasi partiler anayasamıza göre demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır fakat şöyle ifade edeyim oy almak için politikacı gerektiğinde gerçekleri gizlemek yoluna gider ve buna halk dalkavukluğu diyebilirsiniz oy avcılığı diyebilirsiniz O yöntemlere biraz başvuruldu ama Safranbolu'da bu hilelere karşı gerçek olmayan tutumlara karşı gerçekleri anlatabilmek için zorlanmalar oldu tabi. Örnek vereyim duymuşsunuzdur ismini belki Türkiye'nin önde gelen ekonomistlerinden İstanbul İktisat Fakültesi profesörlerinden Gülten Kazgan, Haydar Kazgan çifti vardı. 1970'ler 80'ler Türkiye'sinde İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin çok önde gelen ekonomistlerinden karı koca bunlar. Bir Safranbolu Kültür Haftası sırasında Safranbolu'ya geldiklerinde Bağlar kesiminde örneğin 1 dönümlük bir bahçe içerisinde bir ev olduğunu bahçe içerisinde ikinci ev yapılmasına belediyenin müsaade etmemesini belediye derken yasal mevzuatın müsaade etmemesini şöyle eleştirdiler vatandaşa orada fasulye ekmesi isteniyor fasulyeden başka bir gelir kaynağı olmuyor. O fasulye yılda 100 lira gelir getirecek halbuki oraya 3 katlı bir bina yapsa her katını 300 lira kiraya verse ayda 1000 lira kazanacak dolayısıyla bu koruma ekonomik açıdan tutarlı değildir. Ya da Oktay Akbal ı bilirsiniz değil mi Cumhuriyet Gazetesi yazarı ve ünlü bir hikayeci Oktay Akbal O da rahmetli oldu Cumhuriyet gazetesinde 1977'de şöyle bir makale yayınladı dedi ki ben İstanbul Şehzadebaşı'ndanım orada bilmem ne konağının

sahibinin torunuyum bizim konağımız zaman içerisinde korunamadı, zamanın tahribatına uğradı soğuktur sıcaktır yağıştır kardır ve biz oradan çıkarak o konak beton bina yapıldı, Safranbolu da böyle olacak dedi. Bunlar çok önemli Safranbolu’da belediye başkanının bu uygulamalara karşı aynı partiden olan bir başka kişi özel gazete çıkarttı Safranbolu harabeler kenti oluyor şeklinde. Fakat hep söylüyorum buradaki sonucun ne olduğuna bakmak lazım sonucun ne olduğu az farkla da olsa yüzde bir buçuk farkla da olsa 51 buçuğa 48 buçukta olsa bir referandum diyebileceğim 77 yerel seçimlerinde bu anlayış Safranbolu’da benimsendi. Artık günümüzde konuşulmuyor yerel seçimlerde. Bırakınız yerel yönetimlerin genel yönetimde de Kaymakamlar valiler de bu konuya dört elle sarılıyor. Günümüzün Cumhurbaşkanı geçmişin başbakanı Safranbolu’yu örnek gösteriyor yatay mimari açısından yani bu aşamaya geldi bu önemli bir gelişmedir. Bunda da Safranbolu’nun tek başına değil ama önemli katkısı olduğunu da belirtmek herhalde bir gerçeği vurgulaması diye düşünüyorum mütevazı olamıyorum bu konuda

AYHAN AKBULUT; Bu Politik bir risk değil miydi? Nasıl göze alabildiniz?

KIZILTAN ULUKAVAK; Belediye başkanlıkları hatta milletvekillikleri bir meslek değildir bir görev değildir. Belediye başkanlığı ya da milletvekilliği mutlaka ben yapacağım ben burada kalacağım diye olunmamalıdır. Günümüzdeki kötü örnekler geçmişte de vardı seçimi kazansa da kazanmasa da her göreve her seçim talip olurdu. O partiden olmazsa bu partiden ya da bağımsız girerdi dolayısıyla belediye başkan olsun milletvekilliği olsun gelecek seçimleri düşünmemelidir. Eğer inanıyorsa o koltuktan kalkmayı göze almalıdır. İsmet paşayı misal vermek isterim, İnönü Türkiye’nin ikinci adamı Kurtuluş Savaşı’mızın Atatürk’ten sonraki ikinci adamı 1950’de seçimleri kaybetti sordular ne oldu diye paşaya? Dedi ki bu yenilgi benim en büyük zaferimdir. Ne yaptı demokrasiyi getirdi ama gerçekte yenildi bu bir örnektir demokrasiye. Ama ne yazık ki ülkemizde benim söylediğim ya da söyleyeceğim konular genel ilke olarak benimsenmiş değildir belediye başkanları milletvekilleri sürekli kendileri o yerde kalmaları için çaba gösterirler aynı görevde kalabilmek için birtakım ödünler vermesi gerekir

Oysa zamanın belediye başkanının böyle bir yola tevessül etmesinin gereksinimi yoktur. Eğer halk seçmezse bu oturduğumuz ofis onun avukatlık yazıhanesi idi. Burada yine daktilosunun başında(şimdiki bilgisayar gibi çağdaş araçlardan yararlanılmazdı) bir top kağıt alır, işte nasıl olsa duruyor daktilosu işine devam ederdi. Yani bir belediye başkanlığı amaç değildi araçtı yani bir başka ifade ile çok iddialı da konuşuyor diyebilirsiniz ama belediye başkanı gelecek seçimleri değil gelecek kuşakları düşünmelidir. Belediye başkanı bir başka deyimle biraz önce de ifade ettim gelecek seçimleri değil kendi kentinin geleceğini düşünmelidir. Oy kaygısı her seferinde göz ardı edilmelidir seçim kazanılamayabilir halk gerçekleri anlamakta güçlük çekmiş olabilir ya da belediye başkanı anlatmakta güçlük çekmiş olabilir. Bunlar sosyal ve siyasal kaynaklar doğal sonuçlardır bunları inkar edemeyiz. O nedenle her belediye başkanı her milletvekili meslek olmayan bir görev ifa ederken sanki mesleğinden alınacakmış gibi bir hava içerisinde olmamalıdır. Benim avukatlık mesleğimi kimse elimden alamaz. Ben yasalara aykırı bir suç işlemediğim takdirde. Ama belediye başkanlığı alınabilir milletvekilliği bitebilir bunu da bu görevlere gelirken baştan düşünmek gerekir. Baştan kabul etmek gerekir

AYHAN AKBULUT; Bugün tekrar belediye başkanı olmak ister misiniz ya da bugün belediye başkanı siz olsaydınız neler yapardınız sizden sonraki yönetimlerin eksik yaptığı yapamadığı neyi yapmak isterdiniz

KIZILTAN ULUKAVAK; Ben belediye başkanı olsaydım bugün Safranbolu’da otopark aramazdınız, otomobil için park yeri bulmak daha kolay olurdu. Tabii siz bu mevsim geldiniz turizm hareketlerinin çok olmadığı bir dönem geldiniz buraya tekrar gelmenizi isteriz şayet Temmuz’da Ağustos’ta uzunca bir bayram tatili olsa o zaman adım atamazdınız hiçbir yer bulamazdınız bu çok ilginç bir durum gerçekten benim için.

Netice olarak Safranbolu’da zaman belgesel filmi İstiklal Marşı ile aynı etki yarattı Safranbolu’da Safranbolu’nun İstiklal Marşı gibi oldu bu film.

AYTEKİN KUS

AYHAN AKBULUT; Safranbolu’da Zaman belgeseli Safranbolu’da ne yaptı? Neyi değiştirdi?

AYTEKİN KUŞ; Bir rastlantı olarak 1975 yılı Avrupa Konseyi tarafından, Avrupa mimari miras yılı ilan edilmişti. Bu bağlamda eski kentlere, geçmişimizin gelecek için önemli bir kazanımı olacağı varsayımıyla 1975 yılında bu haftanın kutlanması İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık fakültesine verildi. Mimarlık Fakültesi de bu haftanın Safranbolu’da kutlanması konusunda bir yönetim kurulu kararı aldı. Burada daha önceden teknik üniversitede okumuş asistanlık yapmış Karabük’te mühendis olarak çalışan yüksek Mimar Yavuz İnce burada olduğu için yani Karabük’te olduğu için Safranbolu’nun ismini öneriyor. O dönemki bizim belediye başkanımızdan bir randevu istiyor. Biz bu haftayı Safranbolu’da kutlamak istiyoruz şeklinde belediye başkanımız da kendisi ile görüştü ve belediye olarak olanakların sınırlı olduğunu ekonomik imkanların kısıtlı olduğunu, fakat onun dışında yardımcı olabileceklerini söyledi. Onlar da teknik üniversite olarak her şeyi karşılayabiliriz yeter ki siz gelen konuklara ev sahipliği yapın bu haftayı burada kutlayalım diye 30 Ağustos 5 Eylül arasında Safranbolu Mimarlık değerleri ve folkloru haftası diye bir hafta düzenledik. O zaman Safranbolu’da otel yok Ankara’dan İstanbul’dan 200 tane konuğumuzu değerli bilim adamlarını, sanat adamlarını, gazetecileri, mimarları ressamırları burada konuk ettik. Onlar da bize Safranbolu niçin korunmalı? Safranbolu niçin önemli? Kültürel miras nedir? Üniversite kürsüsünde gördüğümüz hocalarımızın bilimsel değil halkın anlayacağı dilde konuşmaları evlerimizin fotoğraflarını sergilenmesi bizi olağanüstü bir sevgi çemberi ile bir araya getirdi. Ve bu hafta içerisinde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi 3 tane önemli karar aldı. Bunlar kısa ve uzun erimli girişimler bir tanesi bir Safranbolu evi restore edilmeli, bir arasta dediğimiz geleneksel çarşının restore edilmesi, bir arkeoloji düzeltiyorum bir etnografya müzesi düzenlenmesi. Safranbolu’daki mimari eserlerin korunmasına yönelik çabaların başlatılması; planlanması, örgütlü bir çalışma oluşturulması, Safranbolu ile eşdeğer mimari mirasa sahip Yörük ve Bulak köylerinin (Bunlar Safranbolu evlerini yapan ustaların köyleridir) burada bir işlem yapılması şeklinde 1975 yılında bir karar aldılar. O haftaya katılmayan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Genel Müdürü Çelik Bey (Gülersoy) ertesi yıl ya da 1975 yılının sonunda belediye başkanımız Kızıltan Bey’i İstanbul’a davet etti. Çünkü biz 30 Ağustos 5 Eylül tarihleri arasında bu haftayı yaptıktan sonra, ulusal basında olağanüstü bir ilgi uyandırdık. Vasat kendi kendine yaşamış bir Anadolu kasabası birden gündeme geldi. Safranbolu’daki Mimarlık mirasının olduğu yerde olağanüstü

bir gizemle kalabildiği söylendi. Kızıltan Bey İstanbul'a gitti. Çelik Beyi (Gülersoy) Türkiye Otomobil Kurumunu da fazlaca bilmiyorduk, bir tane belgesel film yapmayı düşünüyoruz, bir tane konağı restore etmek isteriz. Bir de genel bir tuvalet yapmak isteriz; şeklindeki düşüncelerini Kızıltan Bey de bu teklifleri memnuniyetle kabul etti. Onlarda Safranbolu'nun en güzel konağını 400 bin liraya satın aldılar, bu havuzlu asmazlar konağıdır, Çelik beyin (Gülersoy) akrabası olan Suha Arın beye de bu filmin çekimini verdiler.

Suha Bey'in babası orman yüksek mühendisi ve avukat. Bunlar aslen Samsunlu ve anne tarafından akrabalar. Suha Bey 1942 doğumlu siyasal bilgileri bitirmiş, Amerika'da radyo televizyon sinema üzerine olağanüstü birikimi olan büyüğümüzdü. Bunlar 1976 yılının bahar ayında Safranbolu'ya geliyorlar ve alan araştırması yapıyorlar. Suha Bey o kadar gönül gözü yüksek mesleğini bilen kişi ki; bu kent için bir ağıt yakılmalı, bunun için hüznün mevsimi olan sonbahar yeğlenmeli ve artık Safranbolu'dan geleceğe belki 1-2 kare kalabilir, haberiniz olsun şeklinde bir kaygı ile ağıtı, çılgılığı, sonbaharda olağanüstü bir senaryo ile... de şöyle bir durum var filmin başındaki şiiri seslendiren Macide Tanır, yazarı da Tahir Cezmi Berktin, Suha beyin abisi Süreyya Arın da seslendirmede, müthiş bir 40 dakika. Bu film 1977 yılında TRT'de gösterildi bizi Ankara'ya götürdüler o zaman sayın Bülent Ecevit CHP'nin genel başkanıydı. Bize aferin çok güzel olmuş denildi. Biz basın yayında ve her tarafta müthiş bir ilgi çekmeye başladık. Suha Bey'in bütün öngörülerini ters çıktı yani bizim lehimize çıktı. Safranbolu yok olmadı, yitirilmedi, olağanüstü bir sahiplenme oldu. Suha beyin bir öğrencisi var Zeynep Üstün İpek, daha sonra Suha Bey ile bir söyleşi yaptı. Bu Safranbolu'da zaman belgeselinin bilmem kaçınıcı yılına ilişkin Suha Bey'in görüşlerini aldı. Suha beyin orada dediği şu; bir iki tane ev kalır sokak kalır şeklinde. Mısırlı prenses Ayşe Hasan bu film oynarken ayakta çay ya da kahve içiyor ve Mısırlı prenses 40 dakika oturmuyor. TRT bunu gösterdi, yer yerinden oynadı. O zamanlar tabii ki tek kanallı bir televizyon vardı, devlet televizyonu olan TRT renkli televizyona geçtik mi geçmedik mi bilemiyorum şu an hatırlamıyorum. Film çekildi bitti 1977 yılında vizyona girdi ve bir güzellik olarak da 8 Ekim 1976 tarihinde Gayrimenkul eski eserler ve anıtlar Yüksek Kurulu tarafından Safranbolu sit alanı ilan edildi.

Film o zaman daha devreye girmemişti ve Safranbolu'daki kültürel mirasın anayasası ortaya çıktı daha sonra 1977 yılında bu film vizyona girip Avrupa'da gösterildi. Türkiye'de gösterildikten sonra 1978 yılında dönemin kültür bakanı rahmetli Sayın Ahmet Taner Kışlalı Safranbolu'ya geldi, Kızıltan bey ile görüştü, Kızıltan bey onu gezdirdi. Tabi 1976 yılında bu film Çekilirken Çelik Bey'de (Gülersoy) Kızıltan beyin aracılığı ile havuzlu asmazlar Konağını satın almıştı. Hem havuzlu Asmazlar Konağı hem de Safranbolu'da bir örnek oluşturma bağlamında kültür bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın kamulaştırdığı Kaymakamlar evinin restorasyonu başladı. Bir tanesi 79 yılında başladı Çelik Bey de (Gülersoy) yanılmıyorsa 77-78'lerde başladı. Ahmet Taner Kışlalı Bey yine o arada 48 dükkanlı yemeniciler arastasının kamulaştırılmasını üstlendi. Kızıltan Bey orada da onlara yardımcı oldu. Yani iki tane konak bir tane geleneksel çarşı kurtarılmış oldu. Türk insanının aklı gözündedir dolayısıyla biz iyi bir örnek gördük. Kaymakamlar evi 1981 yılında hizmete açıldı. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumunun Restorasyonu 1977'nin sonuna doğru başladı, ancak kaynak yetersizliğinden çok uzun sürdü, onlar ancak 1990 yılında açabildiler. Ondan sonra bu küçük restorasyonlar ile geçmişe sahip çıkma konusunda adımlar atıldı. 1979 yılından itibaren de Safranbolu'ya "Safranbolu'da Zaman" diye turlar başladı. Ancak konaklama

yeri olmadığı için günöbirlik turlar şeklinde oldu.1980 yılındaki askeri darbeden sonra Safranbolu'da da diğör yerlerde olduğu gibi demokratik, halkın seçtiğı yönetimler yerine kayyum şeklinde yönetim vardı. 1984 yılında bir arkadaşımız halk tarafından seçilerek belediye başkanı oldu. Bu arkadaşımızın babası ve eniştesi geçmişte belediye başkanı idi, benim de futboldan abim sayılır fakat rahmetli oldu, olağanüstü inat bir adamdı. Çelik Bey'e (Gülersoy) bazı zorluklar çıkarttı bizim burada Arnavut kaldırımli sokaklarımızı beton parke yapmaya başladı, bir şeyler yaptı. Neyse 89 yılında seçimi kaybetti. CHP, o günden sonra burada hiç seçim kazanamadı.1989 yılında Mustafa Eren isminde babası bir köyün Rum köyünün muhtarı doğuştan siyaset için yaratılmış Demirel'in küçük bir örneğı Mustafa Eren belediye başkanı oldu. 3 tane slogan ortaya attı: Bir; gök gürleyince suyumuz bulanmayacak, iki; Kazdağılıoğlu'ndaki tarihi kitapları gün yüzüne çıkaracağım, camiye ibadete açacağım, üç; belediye merdivenlerinden çıkarken kimsenin bacağı titremeyecek. Bu bizim rahmetli olan geçimsiz dediğim belediye başkanı Erdoğan abinin elinden belediyenin mührünü kimse alamazdı fakat kendi kendine etti 26 oy ile seçimi kaybetti. Mustafa Eren ile birlikte Mardin taraflarından Yavuz Erkmen isminde bir kaymakamı da Safranbolu'ya sürdüler. Yavuz Erkmen olağanüstü akıllı yaratıcı bir kişi idi. Herkes ile görüştü. Onlar Mustafa Eren ile başbaşa verdiler 90 yılında korumada 15. yıl diye bir hafta yaptılar. O hafta sırasında Dışışleri Bakanlığından bir uzman dedi ki: Kardeşim siz neden UNESCO'ya Dünya kültür mirası listesi için başvuruyorsunuz. Dünya kültür mirası listesini ilk defa o zaman duyuyoruz. 1992 yılında başvurumuzda bir eksik evraktan dolayı kabul edilmedi. 1994 yılında yani 25 yıl evvel Tayland'da yapılan toplantıda Dünya Miras listesine girdik. Dünya Miras Listesine girdiğimiz vakit olağanüstü bir paye kazandık. Ve ikinci bir hamle başladı: Şimdi Kızıltan bey 1975 yılında Teknik Üniversitesi ile bu haftayı yaparken, bu hafta başlamadan evvel 12 Haziran 1975 tarihinde Karabük'te ilk başta sözünü ettiğim o Yavuz İnce Bir de belediyenin müşaviri Baran İdil isminde bir yüksek mimar Kızıltan Bey'e dediler ki; buradaki sivil mimari hiç o güne kadar bir altyapınız yok onarılırken biraz özen gösterilsin diye imar yönetmeliğine bir madde konması düşünüldü. Onu İmar İskan Bakanlığı kabul etmedi. Sonuçta 1990 yılında bu hafta büyük sıçramaya neden oldu. Yine restorasyonlar başladı. Mustafa Eren turistik işletme işletenlere fazla zorluk çıkarmadı. 1994 yılında dönemin Kaymakamı Muammer Aksoy Bey ev pansiyonculuğunu gündeme getirdi. 30 tane ev sahibi evlerinde pansiyonculuk yapmaya başladılar restorasyonlar oldu.

AYHAN AKBULUT; Dünya kültür miras listesine girdikten sonra mı pansiyonculuk işi başladı? Yoksa kaymakam bey ileride ihtiyaç olacağını düşündüğü için mi böyle bir girişimi başlattı?

AYTEKİN KUŞ; Kaymakam bey buraya 1994 yılının Temmuz ayında geldi Biz Aralık ayında dünya kültür miras listesine girdik. Kaymakam Muammer Aksoy bey Safranbolu'da 3 tane işlemleri başlattı ev pansiyonculuğı, Kaymakamlık Hizmet Birliğı kurdu, bir de Safranbolu'da Müze Kent diye bir gazete çıkarttı. Ben de iletişim okuduğum için beni de gazetenin yazı işleri müdürü yaptı. Ev pansiyonculuğı sırasında Kültür Bakanlığı'nın restore ettiği Kültür Bakanlığı'nın müze eve dönüştürdüğü kaymakamlar evine Ankara'daki Kültür Bakanlığı vaziyet ediyordu, oraya yine hizmet fikri gelişmemiş bir arkadaş vardı, Kaymakam bey onu görevden aldı, oraya metazori el koydu, beni de fahri müdür yaptı. Kaymakamlık olarak Kültür Bakanlığı'nın Safranbolu'daki eserini biz yönetmeye başladık, müze ev şeklinde orayı teslim aldık, hizmet birliğinden para kazandık, ev pansiyonculuğından para kazandık, kitaplar

bastırdık, broşürler bastırdık o arada akıllı vatandaşlarda otel yatırımları pansiyonculuk diğer otelleri vücuda getirdiler. Biz Dünya Miras listesine girmekle beraber 1994'den sonra akıllı yatırımlara başladık. Küçük çaptaki ev pansiyonculuğu küçük hotel denemeleri ve günümüzde 3500 yatağa ulaştı.

AYHAN AKBULUT; Peki Aytekin Bey bu süreci profesyonelce devlet yetkilileri mi yönetiyor yoksa sivil toplum kuruluşları da işin içinde mi? Bu kadar profesyonelce yol kat etmenin Türkiye'de başka bir örneği var mı mesela?

AYTEKİN KUŞ; Onu ben kitap bağlamında hepsini size göstereceğim. 1975-80 mimarlık değerlerinin ilk adımları atıldı. Burada kent dokusu size olağanüstü bir statü veriyor yani, Safranbolu Kaymakamını Deniz Kuvvetleri Komutanı ziyarete geliyor Safranbolu üzerinden. Diyor ki: Safranbolu'da deniz mi var Safranbolu Kaymakamını niye Deniz Kuvvetleri Komutanı ziyaret etsin? Kültürel miras olduğu için bizim Safranbolu'nun önemi şudur; Her kentte eski ev vardır ancak Safranbolu'daki gibi sokaklar boyunca mahalleler halinde ve bir bütün olarak korumamız ile ünlüyüz. 4 tane tepeden bakın 4 tane Safranbolu görürsünüz, buna karşılık Osmanlı başkenti Bursa'da bizden daha güzel evler var, Kastamonu'da Kütahya'da ama hiç birisi kalmadı. Biz de bunun gizemi şu; Biz geleneksel aile yaşamını uzun süre terk etmedik, büyükbaba büyükanne, anne baba, çocuklar amca, amcanın eşi yenge hala evleninceye kadar bir arada yaşadı, yer sofrası olurdu, Biz 13-14-15 kişi yer sofrasında yemek yerdik. Babaanne iyi yerden kız aldı iyi yere kız verdi, evin geçimini sağlayan büyükbaba ama onu gönderde büyük bir bayrak gibi dalgalandıran babaannedir. Babaanne tek tabanca asaleti gereği her şeyi o düzenler. Bir de bizim şansımız ya da ekonomik durumdan dolayı, bugün gezdiğimiz yer altı ay kışı geçirdiğimiz kışlık bölgesi, bir de dağın eteklerinde ikinci evlerimiz var, orası da yazlık evler bağlar bölgesi. Şehir bölümünde 10 odalı bir ev yaptıysa yukarıda bağlar bölgesi de aynıdır. 6 ay bu şekilde yazlık ve kışlık bölgelerde yaşarız. 2 tane önemli geçim kaynağımız var; dericilik ve kerestecilik bölgenin toparlayıcı merkezimiz. Cinci hocadan itibaren 1645'den sonra Osmanlı bütün temel yapıları burada yapmış 1645'lerden itibaren bir han bir de hamam var. 10 yıl sonra Köprülü burayla hiç ilgisi olmamasına rağmen bir cami yaptırmış. 100 yıl sonra Safranbolulu İzzet Mehmet Paşa padişah 3. Selim'in sadrazamı bir saat kulesi, kendi isminde bir cami bir de dağdan suyu getirmiş. Ondan sonra Kastamonu valisi Abdurrahman Paşa hükümet konağını yapmış 1904 tarihinde. Herkesin kızıl dediği ikinci Abdülhamid Han bir İdadi bir rüştiye bir frengi ve gureba hastanesi bir hükümet konağı bir cezaevi yaptırmış. Küçük bir Anadolu kasabası bölgenin toparlayıcı merkezi, halkı çalışkan, 5000 nüfusumuz herkesin 2 tane çocuğu var. Her tarafa mal satıyoruz çünkü geleneksel üretimde uzmanız üstüne üstlük kimsenin fazla dile getirmediği kentin gayrimüslimlerinin de yaşadığı bir yer var. Onlar kentin bizden daha önceki sakinleri ve onlar taş konusunda şarap konusunda terzilikte süper uzmanlar. İki kültürün birbiriyle kaynaştı, evlilik olayı yok ama dayanışma var ve birçok şeyi de onlardan öğrendik denebilir. Onların din anlayışları gereği evleri taştan kalıcı, bizim dini inançlarımıza göre bu dünya gelip geçici önemli olan öbür dünyadır diye ahşap kullanıyoruz. Mükemmellik Allah'a şirk koşmanın içinde değerlendirileceği için üst katlardaki odalardan bir tanesinin tavanını yapmayız, eksik yaparız bu dünya gelip geçicidir asıl yaşam öbür taraftadır. Sonuçta burası biz bu gelenekseli yaşarken bir şans olarak 1925 yılında bundan bir demiryolu geçti, ulu önder Atatürk, İsmet Paşa, Fevzi Çakmak yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde 9 tane temel sektör var dışa bağımlı para harcadığımız: Bunlardan bir tanesi demir çelik onu da kömür madenlerine yakın olduğu için. Bir de

Rus saldırısından 80 kilometre içeride olduğu için Karabük'ü yeğlediler. Karabük bizim köyümüzdü. Biz köyümüze bağlandık yani merkez aslında Safranbolu idi. 37 yılında demir çelik fabrikası kuruldu ve biz bize bağlı olan köye bağlandık. Ben 68 mezunuyum mesela İstanbul'dan bilet kestirirken Karabük diye kestirdik. Safranbolu diye bir yer yok kimse bilmiyor o tarihlerde Safranbolu'dan kızlarla arkadaşlık yapamazsın, sinemaya gidersin pantolonun arkasını çivi yırtar. Ama Karabük'e gidersin koltuklar tertemiz, kaloriferli. Suare sekizde başlar 3 defa gong vurur film başlar. Ya biz de başlamıyor bir türlü habire plak çalıyor. Ben kulak kabarttım “çocuğum daha kömür parası bile çıkmadı” dediler anlayamadım. Bir dahaki sefere sinemaya gittiğim vakit evden biraz kömür alıp getirmiştım oradaki makiniste: Ben kömürü getirdim dedim. Ya çocuk beni deli etme dedi kömür dediğimiz elektrot. Elektrot sinema makinesine ark yaptığı vakit sinemanın ışığını sahneye vurduruyor 3 tane kömür yakarmış yani 3 tane elektrot 375 kuruş. 375 kuruş dahi kazanamamış kömür parası çıkmadı dediği şey maliyetini bile kurtarmadı demek istiyor yani. Karabük bizi mahvetti. Yani şöyle modern yaşam bağlamında bir rol model oldu. Celal Bayar 1950 yıllarında buraya geldi, ben duymadım ama dediği şu: “Ya bunlar bu eski evlerde mi yaşıyorlar?” İşte bu Suha Bey'in filmi, Avrupa mimari miras yılı, eskinin akılcı insan odaklı mimarisi birden zirve yaptı. Oysa ki bizim bu evleri peynir ekmek gibi kırsal kesimden gelenlere 100 liraya bin liraya sattık hepsini sattık. Bu evlerin onlar yeni sahipleri oldular. Satın alanlar ilk önce şunu dediler; Asri pencere düdüklü tencere, kaynanasız koca dumansız baca ,bu evleri hemen bozdular geniş pencere yaptılar tül perde korniş için, üst katları kiraya verdiler. İşte bu tam kendi kendini koruyan kentten korunması gereken kent aşamasına geldiğimiz vakit tam böyle kopmak üzere iken 1975 yılı belgesel film bizi kurtardı. Karabük'ün yarattığı ekonomik olanaklarla kırsal kesimden gelenler, onları kesinlikle kınamıyorum onlar olmasa bu evler sahipsiz kalırdı. İşte onların yaşam gelenekleri olmadığı için ekonomileri de uygun olmadığı için kendi kafalarına göre bir dünya yarattılar. Efendim işte mesela geleneksel evde evin içerisinde ahşap bir yerde yıkanırınız su dökünürsünüz bağırınız yanar sırtınız donar.

Karabük'e gidiyorsun vatandaşta sıhhi banyo var evlerinde tertemiz beton olduğu için. Bizim burada canımız çıkıyor eski evlerde ama baktık ki bu eski ama bir ruh var bunda. Yani mekanları cennet olsun işte bu filmle birlikte taşlar yerine oturdu. O filmdeki duygusallık bütün Türkiye'yi hatta dünyayı etkiledi yani sonuçta mekanları cennet olsun bizi kurtardılar. Safranbolu'yu kurtardılar. Şu anda Dünya Miras kentinin bireyi olarak olağanüstü bir statümüz var. Hastaneye gidiyoruz kapıdan en öne geçiyoruz biz o evleri gördük orası güzel bir kent diye, eskiden Safranboluluyuz demezdik Karabüklüyüz derdik.

Safranbolu'nun bir ruhu var aslında Karabük'ünde ruhu vardı ama Karabük'ün ruhunu öldürdüler. Karabük bir Cumhuriyet ütopyasıdır. O Yenişehir semti Alman evleri ile bir Avrupa şehri gibidir. Fakat öbür tarafların hepsi gecekondur. İktisadi devlet teşekkülleri bir ütopyadır, mesela ben bir emekçi ailesinin ikiz çocuğuyum. Müessese müdürü demiş ki bunun çocuklarına süt verin, fabrikada kıyamet kopuyor bir işçinin çocuğuna nasıl mama ve süt verilir. Sosyal devlet, kreşi var sineması var hastanesi var ortaokulu var lisesi var. Burada Safranbolu'da orta mektep yoktu lise yoktu o zaman. Oysaki Karabük'te lise var, tren geçiyor kuşetli trenlerle Ankara'ya İstanbul'a gidiyoruz. Karabük bir Paris, Safranbolu ise varoş, ama zaman içerisinde bu tarihsel mirasın önemli bir yaşam sanatı olduğu ve bunun insanlara olağanüstü güzel söylemler verdiğini ancak belli bir yaşa geldikten sonra sınaya biliyoruz.

AYHAN AKBULUT; Peki burada hepinizin bu şekilde bir arada olması çok önemli aslında. Bu kadar bilinçli ve çalışkan insan hepiniz bir araya nasıl geldiniz?

AYTEKİN KUŞ; Babalarımız atalarımız burada arkadaş ancak bazı insanlar rol model olarak lider doğuyor. Kızıltan Bey'in ailesi Musul'dan gelmiş bizim gibi normal Türk değil yani adamların bir özelliği var Musul'dan gelmişler, Safranbolu'nun kıyı bir yerinde bir tane cami yaptırmışlar, derenin üzerine kemerli bir cami adı Lütfiye Camii. Şimdi biz rehberlik yapıyoruz, diyoruz ki bunu Lütfiye Hanım yaptı, oysa yaptıran kişi. Allah'ım bana hacılık görevini lütfettin bu lütuf sayesinde hacı oldum sana şükrediyorum. Zaten yazıtında var Lütfi hak ile Lütfiye Cami oldu tamam. Biz diyoruz ki Lütfiye Hanım yaptırdı. Yani sonuçta Kızıltan bey bir rol modeldir, arkadaşlarını çok sever hem diktatördür hem babadır yani benim kendi babam Kızıltan Bey'in bana yaptığı iyiliği yaptı ama Kızıltan bey beni hala sahipleniyor. Ankara'dan gelir birinci dakika beni arar ben geldim yarın gün içerisinde yazıhanede olurum görüşelim der. Eski çarşıda yazıhanesi Cinci Han'a giderken benden başka hiç kimseyle frekansı uyuşmaz devam etmez, yazıhanenin anahtarının bir kopyasını bana verdi yarın bir meselemiz var onun için bir araya gelmemiz söz konusu der. Bizim bir belediye başkanımız vardı rahmetli oldu, ilkokul mezunuydu ama Demirel'in müthiş adamlarından Belediyenin kadrosunu kesinlikle şişirmemiş, evrak havale ediyor, onu bana çağırın gelsin, yapın, olsun uygundur, gelsin verelim, edelim böyle adamın ardından Kızıltan bey geldi belediyede bir sistem kurdu, hesap kitap böyle denk oldu sınav yaptı üniversite sınavı gibi, torpil yok hısım akraba almadı belediyeye. 1974-1980 arası iki dönem yaptı sonra 12 Eylül darbesi olunca görevden alındı. Ama bir şansı vardı Başbakanlık Yüksek Denetlemeye müracaat etti kabul ettiler, en sonunda oranın başkanı oldu oradan da emekli oldu zaten. Mesela onun da arkadaşları çok iyiydi, seçimde bizler çok çalıştık onun arkasında dururduk. Bir de Adalet Partisi'nden sert bir arkadaş vardı. O da dedi: koruma neymiş gökdelenlere izin vereceğim karşımıza sert bir adam çıktı. Kızıltan Bey 2. seçimleri çok zor kazandı. Ama Allah herkesten razı olsun bizi abat ettiler kendi memleketimizde kişilikli, dünya mirasında saygın bir konumda bir ülkenin bireyi yaptılar Kızıltan Bey'in dönemine denk gelmeseydi biz bu treni kaçırdık.

AYHAN AKBULUT; Bir zorlukla karşılaşmadınız mı bu koruma devresinden sonra bu süre içerisinde? Yani hem bürokratik hem de vatandaştan yana, esnaftan yana?

AYTEKİN KUŞ; Efendim şimdi şöyle oldu vatandaş korumanın bir kültür meselesi olduğunun ayrımında değildi. O'nun için önemli olan mülkiyete istediği şekilde kendisinin vaziyet edebilmesiydi. Oysaki otomobilimiz var 100 kilometre yapabilir ama diyor ki burada 80 ile gideceksin. Yani şehirde yaşamak kolay fakat şehirli olmak zordur, kurallara uyacaksınız, burada koruma da diyor ki: burası kültürel mirastır bunun için anıtlar kuruluna projeyi vereceksiniz onaylattıracaksınız proje doğrultusunda yapacaksınız. O arada vatandaş bakıyorsunuz yarım kat çıkıyor, mesela Kızıltan Bey'in döneminde bu korumacılıkta bir tane darboğaz olmuştu, bizim bu Bağlardaki evlerimizin parsel genişliği 2000 metre olarak öngörülmüştü, 2000 metrenin üstündeki yere yeni ev yapabiliyorduk, mesela adamın 2 tane oğlu var 1000 metre 1000 metre ayıramıyorlar o biraz sıkıntı yarattı, bir ara 800'e düşürdüler, şimdi mesela 4000 metre kare oldu yani kamu malını özel malı devletin kültür mirası bağlamında bir özel statüsü olduğu ayrımında değiliz. Yani burada bir kurul var müracaat edersin ya kabul eder ya etmez.

AYHAN AKBULUT: Aytekin bey çok teşekkür ederim vakit ayırdığınız ve Safranbolu hakkında bildiklerinizi, yaşadıklarınızı bizimle paylaştığınız için.

AYTEKİN KUŞ; Ben teşekkür ederim.

KAYMAKAM FATİH ÜRKMEZER

Belgeseli Safranbolu kaymakamı olduktan sonra izledim. Burada tabi sık sık bizim yerel televizyonumuzda da gösteriliyor. Ben de insanlara onu söylüyorum zaten. Gerçekten bu belgesel aslında Safranbolu üzerinde çok büyük bir etkiye haiz oluyor. Bu belgesel birçok şeyi değiştirdi. Şimdi şöyle; Aslında Safranbolu'daki dönüşüm 1970'lerin ortasında başlıyor. Safranbolu da dönüşüm nasıl başlıyor? O zaman Avrupa Konseyin mimari yıl ile ilgili bir çalışma söz konusu bu arada İstanbul'daki Teknik Üniversite bununla ilgili bir çalışma yürütüyor.

Onlar Safranbolu'yu aslında Safranbolu'da böyle güzellikler var onu bir değerlendirelim 1974, 1975 yılı, sonra ona ilişkin Safranbolu'da bizim şu an tabi Mimar Yavuz İnce o da Kardemir'de çalışıyor. Kardemir'de çalışırken bunlar Safranbolu'da mimari olarak gelip Safranbolu evlerini inceliyorlar sonra o arada tabii ki Suha Arın Anadolu Medeniyetleri üstüne belgesel çalışmalarına başlıyor işte o dönemde sıra "Safranbolu'da Zaman" Filmi belgeseline geliyor, Suha Arın da yanılmıyorsam Çelik Gülersoy'un akrabası; Çelik Gülersoy ile irtibata geçiyorlar buradaki havuzlu Asmazlar Konağını aldırıyorlar Restorasyona başlıyorlar Suha Arın işin içine dahil oluyor. Aytekin bey çok daha ayrıntılı bilgi verir bu konuda.

"Safranbolu'da Zaman" Filmi çekilmesi, sonra TRT de yayınlanması ve o yıl da Antalya'da Altın Portakal alması. TRT de yaylandıktan sonra müthiş bir ilgi uyandırıyor. Bize anlatılanlar bizim burada yaşayanlardan edindiğimiz izlenim bu şekilde. Sonuçta biz burada yaşamadığımız için ama kaynaklardan yaşayanlardan öğrendiğimiz bu ve gerçekten müthiş bir ilgi uyandırıyor ve deniyor ki; Yani bizde böyle bir hazine var. Çünkü o belgeselde aslında bir hazinenin olduğundan Safranbolu da bir gelenek görenek kültürün olduğundan ama bu hazinenin elimizden kayıp gitmek üzere olduğundan işte o belgeselde görürsünüz zaten Cinci Hanı gösteriyor harabe şeklinde Arastayı gösteriyor sonradan tabi bu büyük bir uyanışı simgeliyor daha doğrusu uyanışı tetikliyor.

Ama tabi bunların hepsini bir arada değerlendirmek lazım İstanbul'daki teknik üniversitenin katkısı kültür bakanlığının katkısı sonra ve Kültür Bakanlığı işte burada o zaman ondan sonra bir Ahmet Taner Kışlalı kültür bakanı iken kamulaştırmalar yapılmasına ve koruma kurulunun ön nüvesinin oluşturulmasına başlanıyor. Artık burada "Safranbolu'da Zaman" Filmi Safranbolu'nun Türkiye'ye tanıtılmasına yönelik adımlar atılıyor çünkü o zaman belli bir azınlık kesim biliyor. Saydım size yani bunlar işte bu işle uğraşan mimarlar bu işle uğraşan sanat tarihçileri gibi çok küçük bir kesim biliyor bu işi. Belediye başkanı o zamanki Kızıltan Ulukavak onunla da görüşebilirsiniz. O da buralarda ya da Ankara'da Kızıltan Ulukavak dönemin canlı şahidi. "Safranbolu'da Zaman" Filmi artık çekilip yaylandıktan sonra Türkiye'ye yayılıyor ve Türkiye yayıldıktan sonra da insanların ilgisini çekiyor ve bir korumacılık bilincinin ilk adımlarını oluşturuyor. Tabi bu belgesel Ankara'yı da uyandırıyor çünkü Safranbolu yalnızca kendi başına korunabilecek bir yer değil illaki devlet katkısının olması

gerekiyor. Belgesel ilçeye bunu sağlıyor uyanışı sağlıyor ve bir belgesel uyanış için bir adım olabiliyor oluyor zaten. Yani ben bu anlatacaklarımın hepsini anlatayım. Çünkü hepsini kapsıyor zaten.

Bununla beraber tabi işte zaten bu adımların oluşmasıyla biz şu anda Safranbolu olarak korumanın ve restorasyonun başkenti olarak devam ediyoruz.1994'te UNESCO listesine giriyor, baktığımızda günümüz itibariyle ekonomiye nasıl katkı sağlıyor? Şu anda geçtiğimiz yıl içerisinde 1 milyon 200.000 turist geliyordu Safranbolu'ya 2019 yılını bitirmek üzereyiz ve şu anda 2019'un son ayında 1 milyon 300.000' i geçti gününbirlik turistlerle. Konaklayan turist sayısı yaklaşık olarak 300.000 şu anda.

Kültür ve turizm müdürlüğümüzde var ve bu verileri oradan alabilirsiniz. Ben geldiğimde 750.000'di günlük turist sayısı ve şimdi 2 senede buna ulaştık biz. Yani bir şehirdeki ekonomik dönüşümü de sağlıyor. Bakın şu anda Safranbolu'daki korunan yaklaşık 1500 civarında, korunuyor ve sürekli restorasyon çalışmaları yürütülüyor. Bundan sonra zaten bu belgeselin piyasaya yayılması ile beraber bu korumacılık fikri oluşmasıyla beraber insanlar diyor ki: Biz bu evleri Osmanlı Türk kültürünü yansıtan bu evleri nasıl koruruz? Aslında biraz öncesine dönmek gerekir. Safranbolu'da şöyle bir durum var. Yani bu evlerden aslında bu bölgede çok var Anadolu Türk evi bu ama çoğu yerde bu evleri yıkıyorlar. Neden yıkıyorlar işte modern yaşam, apartman yaşamı, apartman yaşamına geçelim aman bu evlerin bakımı zor vb.

Peki çok ilginç bir şekilde buradaki evler niye yıkılmıyor? Benim bildiğim kadarı ile siz yine daha iyi bilenlerle konuşursunuz ama şimdi Safranbolu'daki bu evlerde yaşayan insanlar bu evleri yazlık ve kışlık olmak üzere kullanıyorlar. Bağlar bölgesindeki evlere gidiyorlar amma velakin artık o zaman apartmana taşınmak kaloriferli evde oturmak böyle ve hatta modern evde oturmak bir zenginlik göstergesi ve insanlar o evleri bırakıp apartmana taşıyorlar. Peki boşaltılan evlere kim geliyor? Köylüler geliyor çocuğunu okutmak için şehre gelen köylüler yerleşiyor. Bu köylülerin zaten parası yok bu evleri yıkamıyorlar yapamıyorlar bir şey yapamayınca doğal olarak olduğu gibi korunuyor çünkü onun ondan başka çaresi yok evin genel bakımını yapan bir masrafta edemiyor yani eski pencereleri söküp modern pencere yapamıyor bazı yerlerini yıkıp modern pencere yapmışlar mesela onları yapamıyorlar ne zaman artık Safranbolu'da böyle bir değer olduğu konuşulmaya başlanıyor ve Suha Arın belgeseli ortaya çıktıktan sonra da bizim bunu korumamız lazım deniyor, işte o zamanki belediye yönetimi Safranbolu'nun koruma imar planını başlatıyor toplantılar yapıyor vatandaşlara bildiriler dağıtıyor Diyor ki: Bunu bizim korumamız gerekir, bunları lütfen ellemeyin üstüne koruyalım ve ondan sonra işte korumalar başlıyor devletin yatırımları başlıyor devlet koruma imar planları ile korumaya başlıyor ve artık amiyane tabirle çivi çakılmamaya başlanıyor, bozacak faaliyet yapılmamaya başlanıyor sonradan devletinde katkısıyla devletin katkısı nasıl oluyor işte burada ilk öncüsü olan koruma kurulu 1980'lerde kuruluyor. Burada bütün izinleri artık onlar vermeye başlıyor. Şu anda da ilçedeki koruma kurulu bütün Türkiye'de ilçe koruma kuruluna sahip tek ilçe burası, Kültür Bakanlığı koruma kurulu var burada. Zonguldak Bartın ve Safranbolu Karabük'ten sorumlu ama işin %60'ını Safranbolu oluşturuyor zaten. Koruma kurulu müdürü Mustafa Sucu Bey ile de görüşebilirsiniz. Ve bu evlerin korumasına yönelik Kültür Bakanlığı koruma kuruluyla Müzeler Genel Müdürlüğü var. Tabi ki o müdürlüğün katkılarıyla buradaki evlere proje ödenekleri çıkmaya başlıyor. %100 hibe bunlar çünkü vatandaşlar bireysel başvurabiliyor, aynı zamanda kurumlarda başvurabiliyor, ben belediye başkanırken Akçasu Vadisi'ndeki 17 eve proje başvurusu yaptık, 17 evin projesini olduğu gibi biz

hazırlattık Kültür Bakanlığı desteği ile yaklaşık 550 bin liraya. Yani ben biraz önceki rakamları verdim size Şimdi Kültür Bakanlığı bundan sonra zaten o tarihten itibaren Suha Arın belgeselinin etkisi ile beraber Safranbolu'ya kaynak ayırmaya başlıyor ama o etki hala devam ediyor Biz hala Safranbolu'da bireysel ve kurumsal anlamda evleri korumak için ya da restorasyonu sağlamak için bizler hala proje bedeli alıyoruz. Hibe alabiliyorsun artı yapım aşamasında da destekleri veriyor ayrıca, orda da krediler veriyor %50 hibe veriyor. Dediğim gibi biz geçen yıl % 100 550 bin lira hibe alıp 17 evin projesini bizzat yaptırđık yalnızca. Proje neye yarıyor? Elinizde proje olursa buna sonradan başka kaynaklarla bunları tamir etme restore etme imkanına kavuşuyorsunuz. Bakın eski çarşıya indiğinizde görürsünüz orada 67 d kk n çalışması var şu anda o 67 tane d kk n restore ediliyor bunların projeleri daha önceden hazırlanmış yine benim belediye başkanı olduğum dönemde biz BAKKA (batı Karadeniz kalkınma ajansı) ya başvuru yaptık, proje başvurusu ve onay çıktı %50 hibe ile beraber o 67 tane d kk n restore ediliyor şu anda. Projesi hazır dolayısıyla o zamanki anlayış, onun etkisi hala buradaki d kk nların restore edilmesini çalışmasını restore ve çalışmaları hala sağlıyor bu evlerin korunması anlamında dolayısıyla bu koruma bilinci hala devam ediyor. Ayrıca koruma bilincinin devam etmesi için ne yapılıyor? Yaklaşık 20 yıldan beri belgesel film festivali yapılıyor. Altın safran belgesel film festivali... Ama buradaki amaç ne? İşte 1999 yılında başlıyor... Amaç Safranbolu kendini dünyaya ve Türkiye'ye bu belgesel ile tanıtıyor, Suha Arın belgeseli ile ve işte deniyor ki o zaman 1990'ların sonunda ger i hala aynı şey söyleniyor. Biz ‘‘Safranbolu'da Zaman’’ belgeseliyle kendimizi Türkiye'ye ve dünyaya tanıttığımız için biz belgesel film festivali üzerinden Safranbolu'yu tekrar duyurmaya devam etmemizi lazım deyip bu belgeseli sahipleniyor. Buradaki belgeseldeki ana tema da hiçbir zaman değişmiyor. Ana tema ne? Kültürel miras, çünkü Suha Arın'ın bu belgeseli ya da Anadolu kültürünü tanıtmaya yönelik belgeselleri var. Midas'la ilgili belgesel bunları hepsi aslında Anadolu medeniyeti ve kültürel mirası tanıtmaya yönelik işte o kültürel miras temasıyla bu belgesel film festivali hala devam ediyor yalnızca ve yalnızca amaç ne? Suha Arın'a saygı... Dolayısıyla bu şehre çok şey kattı. Suha Arın'ın anısına o belgeselin anısına festival programı başlıyor ve şu anda orada asıl gösterim festival belgesel gösterimi. Yanında fotoğraflar sergileri, konserler var ama festivalden ziyade daha sanatsal kültürel bir festival ve kültürel mirası ve korumacılığın tanıtılmasına ve belgeselin tanıtımı ve bu yöndeki belgesellerin desteklenmesine yönelik bir festival olarak başlıyor halen de devam ediyor. Kültür Bakanlığı buna da destek veriyor özellikle destek veriyor neden? Çünkü belgesel bir kültürel miras korumacılığıdır. Bu şekilde korumacılık anlamında katkılarını anlattım sanatsal anlamındaki belgesel katkısını anlattım. Ekonomik anlamda ise şunu sağlıyor: Korumacılık da beraber işte Safranbolu tanınmaya başlayınca insanların ilgisini çekmeye başlıyor tabi belgesel gösterimi ile Altın Portakal aldıktan sonra da en başta bu işlerle ilgilenen sanatçılar kültür elçileri diyebileceğimiz   nc ler Safranbolu'yu ziyarete başlıyorlar. Safranbolu ziyaretçi almaya başlayınca artık bunu yazmaya başlıyorlar ve yazdı a merak uyanıyor merak uyandı a ziyaret artmaya başlıyor.

İnsanlar özellikle 1980'den sonra mobilizasyonu artınca ve yeni ekonomik düzenle beraber daha çok tüketime yönelmesiyle insanlar buraya gelmeye başlıyor. Başka yerleri göreyim ziyaret edeyim derken özellikle yerli ve yabancı turistleri çekmeye başlıyor Safranbolu. İşte o yabancıyı etkileyense 1994'te UNESCO dünya kültür mirası listesine girmesi. 1994'te UNESCO'ya girmesinde yine baktığımızda işte bu kültürel mirasın korunması yani dedim ya o 1970'lerin ortasındaki Suha Arın'ın belgeseli ile

beraber başlayan akım zirveye 1994'te ulaşıyor ki burası UNESCO Dünya Miras Listesi'ne giriyor. Türkiye'de 8. Türkiye işte Divriği ulu camii var ondan önce İstanbul var bunun gibi işte 8. olarak bütün bir şehir olarak giriyor bakın tek bir eser değil bütün bir şehir olarak giriyor, neden çünkü o eski çarşı dediğimiz çarşı bölgesi bütün bir şehir olarak korunuyor şu anda da halen korunuyor.1994'te girdikten sonra da asıl yabancı turist akımı başlıyor çünkü UNESCO şehirlerini takip eden ülkeler var bunların başında Uzakdoğu ülkeleri geliyor Uzakdoğu ülkelerinin de başında Japonya bu işe çok meraklı o tarihten sonra hızla artan bir Uzakdoğulu turist akımı var çok önemli destinasyon haline geliyor burası. Şimdi Çinli var daha çok, artı Koreli geliyor Japon geliyor Türkiye'ye o zaman sonra yaşanan bazı nedenlerden dolayı işte yalnızca burada değil Kapadokya içinde aynı şey geçerli Japonlar biraz çekiliyor Çinliler geliyor şu anda da bizim 300.000 konaklamamızın yaklaşık 100 bini yabancı, bizim burada 70-80-bini Çinli Tayvan'lı o şekilde uzak doğudan geliyorlar. Şimdi bunlar 1994 ten sonra UNESCO'ya girmesi ile beraber yerli ve yabancı turist akımı oluyor buraya ve halen devam ediyor. İşte biz bu yıl 1 milyon 300 bini devirdik Yani turizm sektörü anlamında hem Safranbolu ekonomisine katkı hem Karabük ekonomisine katkı hem de Türkiye ekonomisine katkı ve aslında bu Safranbolu'da ki ekonomiyi de değiştiriyor peki ekonomiyi nasıl değiştiriyor?

Safranbolu eskiden beri İpek Yolu üzerinde ticaret yolu üzerinde ve buradakiler al-sat'tan çok para kazanmış ama zamanında buradaki iş artık daha çok hizmet sektörüne dönük, yani neden ? yiyecek içecek konaklama eskiden pansiyonu yokken şimdi yaklaşık 4000 yatak kapasitesine sahip konakları ile 2-3 tane de yıldızlı oteliyle beraber tamamı ile hizmet sektörüne yerli ve yabancı turistlere hizmet, ürün, mamul sağlamaya yönelik bir sektöre dönüşüyor dolayısıyla işte bu dönüşüm Safranbolu ekonomisini de çok etkiliyor.

Ayhan AKBULUT: Peki bu belgesel yapılmasaydı sizce şu an Safranbolu nasıl olurdu? Yani yine de Safranbolu'nun çehresi bugünkü gibi kalır mıydı? Ya da bu korumacılık bilinci olur muydu? Bu belgeselin hiç olmadığını düşünürsek ne olurdu?

KAYMAKAM Fatih ÜRKMEZER: Isparta'da bir lavanta tarlaları var biliyorsunuz ve bir çalışma yapıldı ama Isparta'da ki lavanta tarlalarının tanıtılmasını sağlayan aslında bir gazeteci oldu. Ayşe Arman oraya gidiyor fotoğraflıyor ondan sonra patlıyor orası. Şimdi tanıtımda medyanın rolü çok önemli hele ki şimdi daha da önemli ama günümüzde çok farklı medya kanalları söz konusu artık şu anda çok farklı. Siz belki bir gazetede yazıyorsunuz ama okunurluğunuz ne kadarsa o kadar sosyal medyada takip edeni var bu işin. Mesela gençler sosyal medyayı daha çok kullanıyor. Ancak 1970'lerin dünyasına baktığımızda ben 1977'liyim ama aşağı yukarı 1980'lerin sonuna kadar hala aynı ve tek bir tane kanal var tek bir tane televizyon var mahalle sinemaları var televizyonu açtığımızda herkes ne yayınlanıyorsa ona bakıyor kanal değiştirme şansları yok ve tek televizyon kanalı çok etkili, etkisini öyle değerlendirmek lazım.

Şimdi bu vatandaş üzerindeki etkisi bir de medyayı ve kültür sanatı yönetenler üzerinde ki etkisi de göz ardı edilemez hele ki o zamanlarda insanlar artık 1970'lerin ortasında dediğim gibi Türkiye'deki genel dönüşümü de düşünürseniz eğer 70'lerin ortasında televizyon çok önemli ve o televizyonda bir belgesel gösteriliyor o da Safranbolu gibi gerçekten önemli bir değeri gösteriyor ve bunun da elimizden kayıp gitmekte olduğunu gidiyor olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla bu bir uyanış hareketi aslında. Herkesi dürtüyor bir uyanışa vesile oluyor yani böyle bir etkisi var. Bu belgesel olmasaydı

aslında Safranbolu yine korunur muydu? Belki Safranbolu yine korunurdu ama ben konuşmamızın başında şunu söyledim Safranbolu’yu yerelden tek başınıza bir şeyler yaparsınız ama genel anlamda korumasını tek başınıza sağlayamazsınız, devletin mutlaka ve mutlaka katkısının olması gerekiyor. İstanbul Teknik Üniversitesi’nin ya da Avrupa Konseyi’nin ya da Safranbolu Belediyesinin ya da buradaki işte Yavuz İNCE gibi mimarların mühendislerin şehir planlamacılarının sanat tarihçilerinin etkisiyle burada bir takım yerelde çabaları gösterilirdi. O da belki bir arastayı veya bir iki evi kurtarırdı, ancak devletin buraya el koymasını yani müdahalede bulunmasını sağlayan bu kadar geniş çaplı olarak korunmasını sağlayan şey aslında Suha Arın’ın “Safranbolu’da Zaman” belgeselidir ve bu belgeye çok şey borçluyuz. Tabi bu benim kendi yorumum. Dedim ya Safranbolu şu anda bile yalnızca yerelden buradaki korumayı sağlamak imkansız. Çünkü yerelin kaynakları imkanları belirli ama Ankara’nın ve hatta işte Kalkınma Ajansı gibi Ajansın Tarihi Kentler Birliği gibi birliklerin Çekül Vakfı gibi vakıfların desteğiyle bu işleri yapıyoruz ama bunların da mesela tarihi kentler birliği 2001’de kuruldu yanılmıyorsa 2004’te dolayısıyla bunlar bile ta o zamandan başlayan çalışmalar ama devletin katkısı olmadan Kültür Bakanlığının katkısı olmadan bütün bir anlamda şehir anlamında korumak imkansız yoksa gel hadi siz koruma imar planını yapabilirsiniz yaparsınız. Ama o bu kadar hızlı dönüşümü sağlamaz. Çünkü Safranbolu 1976’dan 1994’egeldi. Yani 1994’te UNESCO listesine girene kadar çok hızlı hareket etti.

Ayhan AKBULUT: Vatandaşta bilinci sağlayan unsur nedir?

KAYMAKAM Fatih ÜRKMEZER: Tabi vatandaşta o bilinci şu sağlıyor aslında; insanların en önemli şeyi ekonomiktir, ekonomi çok belirleyici bir durum. Safranbolu evleri koruyanlar asıl yaşayanlar yok mu var yani Pederşahi dediğimiz evlerde yaşıyorlar ataeril aileler var o kocaman evlerde işte dede babaanne annee gelin torun hepsi aynı evde yaşıyor farklı odalarda yaşıyor ve gelir ortak ama ne zamanki artık çekirdek aileye dönmeye aileler bölünmeye ve dağılmaya başlayınca ekonomik sebeplerle göç edenler oluyor. Küçük ailelere o evler çok büyük ama hala o geleneği yaşatan aileler var yani hepsi için aynı şeyi söylemiyorum. O zamanlarda da 1970’lerin ortasından sonlarına doğru ama genelde aileler küçük ve orayı idame edemiyorlar ama bu evlerin değer olduğu ve korunması gerektiğini ilişkin bilinç olunca artık elbette ki vizyoner ailelerde var, vizyoner insanlarda var onlar da gelip işte Çelik Gülersoy’u kullanıyorlar. Mesela Çelik Gülersoy TURİNG Kurumu olarak burada evler alıp restore ettirip o konak işletmeciliğine döndürüyor. Yavaş yavaş bu insanlar artık aradan böyle insan çıkıp buraları evleri alıp korumaya ya da değişiklik yapacak insanların parası yok adamın ama bir şekilde diyor ki ben burayı yıkayım ya da pencereyi değiştireyim. O zaman da devlet diyor ki: Hayır yapamazsın.

O zaman devlet yapamazsın diyor zaten yapamadığı için de ne yapıyor bu evleri elden çıkaralım ya da apartmana taşınıp sahip çıkacak kişiye devrediyor. Yani böyle şeylerde bilinç oluşturma, uyanış sağlama, bunlar yani genelde toplumun lideri dediğimiz insanlar sayesinde oluyor topluma mutlaka bir öncü gerekiyor. Bu öncü insanlar da bu işe çeşitli ekonomik anlamda yol gösterici olabilir. Kültürel anlamda yol gösterebilir. Sanat anlamında yol gösterici olabilir. İşte Suha ARIN’ın bu belgeseli sanat ve kültür alanında yol gösterici oluyor ve bir uyanışı simgeliyor.

Ayhan AKBULUT: Çok teşekkür ederiz. Çok sağ olun.

Resim 13: Kızıltan Ulukavak, Aytekin Kuş ve Ayhan Akbulut

Resim 17: Kızıltan Ulukavak ve Ayhan Akbulut

KAYNAKÇA

- Adalı, B. (1986). *Belgesel Sinema*, İstanbul: Hil Yayınları.
- Adam, O. (2011). Belgesel Sinema ve Sanatsal Deneysel Sinema”, *Belgesel Sinema 2009-2010*, İstanbul: Belgesel Sinemacılar Birliği Yayınları.
- Adanır, O. (1994). *Sinemada Anlam ve Anlatım*, Ankara: Kitle Yayınları.
- Akbulut, Y. (2012). “Adaptive Educational Hypermedia Accommodating Learning Styles: A Content Analysis of Publications from 2000 to 2011”, *Computers & Education*, 58(2), 835-842.
- Aktüre, S. ve Şenyayla, T. (1976). “Safranbolu’da Mekansal Yapının Gösterdiği Nitelikler”, *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2(1), 61-96.
- Aydoğan, D. (2018). “Deneyim Arayışı Olarak Turist Davranışı ve Sinema’nın Potansiyel Rolü”, *SETSCI Conference Indexing System*, 2, 274-280.
- Aytekin, H. (2011). “Belgesel Sinemamıza Milat Seçmek”, *Belgesel Sinema 2009-2010*, İstanbul: Belgesel Sinemacılar Birliği Yayınları.
- Aytekin, H. (2017). *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Belgesel Sinema*, İstanbul: Belgesel Sinemacılar Birliği Yayınları.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Benli, N. (2017). “Akademik Bilgiye Bedelsiz Açık Ve Özgür Erişim Hakkı, İnternetin Öz Evladı: Aaron Swartz’ın Hikayesi Belgesel Filminin İncelenmesi”, *Akademik Bakış Dergisi*, 61, 117-140.
- Berg L. B. ve Lune H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Çev: Hasan Aydın, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Betton, A. L. (1993). U.S. Patent No. 5, 200, 877. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.
- Bozar, Ç. (2018). *Suha Arın Filmografisinden Camın Teri Belgeselinin Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Creswell, J.W. (2007). *Educatioanal Research: Planning, Conducting and Evaluating Quantitativeand Qualitive Research*, New Jersey: Upple Saddle River Prentice Hall.
- Çakar Bikiç, N. (2018). “Türkiye’de Belgesel Film Festivallerinde Film Seçimlerini Belirleyen Etkenler”, *Yeni Düşünceler*, 9, 70-93.
- Çakıcı Öztürk, G. (2011). “Suha Arın Belgesellerinin Toplumsal Belleğe Katkısı”, *Belgesel Sinema 2009-2010*, İstanbul: Belgesel Sinemacılar Derneği Yayınları.
- Çakıcı, G. (2007). *Suha Arın Belgesellerinde İnsan-Mekan İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çeliktemel-Thomen, Ö. (2010). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Sinema ve Propaganda (1908-1922)”, *Online International Journal of Communication Studies*, 2, 1-17.

- Dağıstan Özdemir, M.Z. (2005). “Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış”, *Planlama Dergisi*, 31, 20-25.
- Dey, I. (1993). *Qualitive Data Analysis: A User Friendly Guide For Social Scientists*. London: Rotledge Pub.
- Emecen, F. (1996). “Safranbolu”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Grierson, J. (1968). “Belge Film Üzerine: Belge Filmin Baş İlkeleri”, Çev”: A. Göktürk, *Türk Dili Aylık Dil ve Edebiyat Dergisi, Sinema Özel Sayısı*, 17 (196), 343-347.
- Gür, D. ve Soykan, A. N. (2013). “Anadolu Kültüründe Nazar ve Nazarlıklar: Safranbolu Örneği”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 115-158.
- Hauser, A. (1984). *Sanatın Toplumsal Tarihi*, Çev: Yıldız Gölönü. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Izod, J. & Kilbom, R. (1996). *An Introduction to Television Documentary*, Manchester: Manchester University Press.
- Jacobs, L. (1979). *The Documentary Tradition*. New York: Norton & Company.
- Karadoğan, E.,(2001). *Belgesel Film ve Propaganda, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Klugherz, D. (1971). “Documentary—Where’s The Wonder?” Ed: Lewis Jacobs, *The Documentary Tradition*, New York: Hopkinson and Blake Publishers, 451-458.
- Kuruoğlu, H. (1999). “Grierson’dan Discovery Channel’a Belgesel Sinema”, *Sinemasal Dergisi*, 1, 48-82.
- Kuruoğlu, H. ve Akçora, E. (2017). “Dijital Ortamdaki Belgesel Filmde Yeni Anlatım Biçimleri”, *I. Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı Tebliğler*, 510-522.
- Kutay, U. (2003). “Belgeselin Belgeselliği Kalabilecek Mi?” *Belgesel Sinema Dergisi*, 2, 123-126.
- Kütükçüoğlu, M. (2012). *Türkiye’nin İlk Ağır Sanayi Kenti Karabük: Milli Şef Döneminde*, Karabük: Karabük Valiliği Yayınları.
- Miles, M.B. ve Huberman, M. (1994). *Qualitive Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, CA Sage: Thousand Oaks.
- Mutlu, E. (1991). *Televizyonu Anlamak*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Nichols, B. (1991). *Represeting Reality: Issues and Concepts in Documentary*, Bloomington: Indiana University Press.
- Nichols, B. (2017). *Belgesel Sinemaya Giriş*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Ocak, E. (2008). “Sosyal Bilimler, Belgesel Sinema, Video”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 111, 231- 241.
- Oktan, A.,(2005). *Türkiye’de Belgesel Sinema ve Suha Arın (Sanatın Ve Bilimin Kesiştiği Noktada Bir Belgesel Sinemacı)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Özdemir, Ü. (2011). “Safranbolu’nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26, 129-142.
- Özgüç, A. (1988). *Kronolojik Türk Sinema Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özuyar, A. (2013). *Türk Sinema Tarihinden Fragmanlar*, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Polat, S.A. ve Halis, M. (2013). “Kent Kimliği Kapsamında Festivallerin Değerlendirilmesi: Uluslararası Altın Safran Film Festivali Örneği”, *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 2 (1), 69-85.
- Rabiger, M. (1998). *Directing The Documentary*, Boston: Focal Press.
- Rotha, P. (1968). “Belge Filmciliğinin Bazı İlkeleri”, Çev: Arsal Soley, *Türk Dili Sinema Özel Sayısı*, XVII (196), 341-343.
- Rotha, P. (2000). *Belgesel Sinema*, Çev: İbrahim Şener, İstanbul: İzdüşüm Yayınları.
- Sağır, A. ve Canayaz, M. (2017). “Sanayileşmenin Toplumsal Yansımaları: Safranbolu’da Toplumsal Değişme Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(3), 531-564.
- Seçkin, S. (2019). “Bir Belgesel Üç Usta: Suha Arın, Hüseyin Anka ve Mimar Sinan’ı Yeniden Yorumlamak”, *İdil*, 62, 1263-1277.
- Tankut, G. (2005), “Doğal ve Tarihi Çevrenin Korunması: Sorunlar ve Olası Çözümler”, *Planlama Dergisi*, 31, 9-12.
- Uğur, İ. (2012). *Tarihi Kentlerin Turizm Destinasyonu Olarak Geliştirilmesi: Safranbolu Örneği*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Wolcott, H.F. (1994). *Transforming Qualitative Data: Description, Analysis and Interpretation*. CA Sage: Newbury Park.
- Wolper, D. L. (1998). *The Documentary: Entertain and Inform, Not Just Inform*, Ed: Michael Tobias, *The Search for “Reality”: The Art of Documentary Filmmaking*, California: Micheal Wiese Production,
- Yetiş, R., Turcan, Y. ve Dinçer, A. E. (2018). “Safranbolu Kent Formunun Tarihsel Serüveni ve Morfolojik İncelemesi”, *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı Kentsel Morfoloji Sempozyumu: Değişen Kent, Mekan ve Biçim Bildiriler Kitabı*, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık,